

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

**AKDENİZLİ BİR YAZAR: HALİKARNAS BALIKÇISI (MUSA CEVAT
ŞAKİR KABAAĞAÇLI)'NIN DÜŞÜNSEL METİNLERİNİN YAŞLANMA TEMASI
KAPSAMINDA İNCELENMESİ**

Ülkü Hacer AYVERDİ

Danışman

Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

AKDENİZLİ BİR YAZAR: HALİKARNAS BALIKÇISI (MUSA CEVAT ŞAKİR
KABAAĞAÇLI)'NIN DÜŞÜNSEL METİNLERİNİN YAŞLANMA TEMASI
KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Ülkü Hacer AYVERDİ

Danışman

Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ülkü Hacer AYVERDİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak oy birliği oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan	:	(İmza)
Üye(Danışman)	:	(İmza)
Üye	:	(İmza)

Tez Başlığı:

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi:
Mezuniyet Tarihi:

(İmza)
Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisan Tezi olarak sunduğum “Akdenizli Bir Yazar: Halikarnas Balıkcısı (Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı)’nın Düşünsel Metinlerinin Yaşlanma Teması Kapsamında İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)
Ülkü Hacer AYVERDİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
GRAFİKLER LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yaşlanma ve Yaşlanma Türleri.....	5
1.2. Türkiye’de Yaşlılar Hakkında İstatistikler.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Amacı	12
2.2. Araştırma Soru(n)ları	12
2.3. Araştırma Analiz Tekniği	13
2.4. Araştırma Sınırlılıkları	13
2.4.1. Sınırlılıkları Aşmak İçin Geliştirilen Yöntem ve Teknikler	14

2.6. Araştırmanın Etik Yönü	15
2.7. Araştırma Kalitesi	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDENİZ

3.1. Akdeniz Havzası'na Bir Bakış	17
3.2. Akdenizlilik Kavramı	18
3.2.1. Türk Edebiyatı'nda Bir Tema Olarak Akdeniz ve Akdenizlilik.....	19

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN YAZIN HAYATI VE ESERLERİ

4.1. Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı'dan Halikarnas Balıkçısı'na Bir Varoluş Mücadelesi: Akdenizlilik.....	21
4.2. Halikarnas Balıkçısı'nın Eserleri	24
4.2.1. Halikarnas Balıkçısı'ndan Kurgusal Metinler	25
4.2.1.1. Öykü Kitapları	26
4.2.1.1.1. Gençlik Denizlerinde	26
4.2.1.1.2. Parmak Damgası	27
4.2.1.1.3. Dalgıçlar	27
4.2.1.1.4. Çiçeklerin Düğünü	28
4.2.1.1.5. Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek	29
4.2.1.1.6. Merhaba Akdeniz.....	29
4.2.1.2. Halikarnas Balıkçısı'nın Öz Yaşam Öyküsü: Mavi Sürgün	29
4.2.1.3. Halikarnas Balıkçısı Çocuk Kitapları	30
4.2.1.4. Romanlar.....	30
4.2.1.4.1.Ötelerin Çocukları	31
4.2.1.4.2.Uluç Reis	32
4.2.1.4.3.Turgut Reis	34
4.2.1.4.4.Deniz Gurbetçileri.....	35
4.2.1.4.5. Aganta Burina Burinata	37

4.2.1.4.6. Bulamaç	37
4.2.2. Halikarnas Balıkcısı'ndan Düşünsel Metinler	40
4.2.2.1. Türkçe İnceleme Kitapları	41
4.2.2.1.1. Anadolu Efsaneleri	41
4.2.2.1.2. Anadolu Tanrıları.....	41
4.2.2.1.3. Anadolu'nun Sesi.....	42
4.2.2.1.4. Hey Koca Yurt	42
4.2.2.1.5. Merhaba Anadolu	43
4.2.2.1.6. Düşün Yazıları	45
4.2.2.1.7. Altıncı Kıta Akdeniz.....	46
4.2.2.1.8. Sonsuzluk Sessiz Büyür.....	47
4.2.2.1.9. Arşipel.....	48
4.2.2.2. Halikarnas Balıkcısı'nın Radyo Konuşmaları: İmbat Serinliği Kitabı	49
4.2.2.3. Yabancı Dilde İncelemeler	50
4.2.3. Halikarnas Balıkcısı Tarafından Türkçe'ye Kazandırılan Bazı Yapıtlar	51
4.2.4. Halikarnas Balıkcısı Hakkında Yayımlanan Bazı Yapıtlar	51

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Halikarnas Balıkcısı'nın Düşünsel Metinlerinde Yaşlanma.....	56
5.1.1. Işık İnsanı Tipi	56
5.1.1.1. Lizimakos ve Roma Efeslerinin Muazzam Yıkıkları	57
5.1.1.2. İyonya–Anadolu	58
5.1.1.3. Foklar, Yunuslar	58
5.1.1.4. Ve Herakleitos: “Aklın Öteki Devi”	59
5.1.1.5. Ön SÖZ.....	60
5.1.1.6. Troya Savaşı	60
5.1.2. Tecrübe	61
5.1.2.1. Afrikalıların, “Ne Dansı Edersin?” Sorusu.....	61
5.1.2.2. Skamandros.....	61
5.1.2.3. Arakhne.....	62
5.1.2.4. İtalya'nın En Büyük Klasik, Lirik Şairi: Torkuato Tasso.....	62
5.1.2.5. Symplegad Kayaları.....	62

5.1.2.6. Midas ve Dionysos	63
5.1.3. Üretkenlik	64
5.1.3.1. Artemis Efes'e Geliyor	64
5.1.3.2. Devlet Konservatuvarı'nda "Giacomo PUCCINI"	64
5.1.3. Uzun Ömür	65
5.1.3.1. Homeros Üzerine	65
5.1.3.2. İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi.....	65
5.1.3.3. Homeros'a Doğru	66
5.1.3.4. Pamukkale.....	66
5.1.3.5. Kroisos ve Solon.....	67
5.1.3.6. Ormanlarımız	67
5.1.4. Toplumsal Cinsiyet.....	67
5.1.4.1. Atina Kadınları	67
5.1.5. Meslek.....	68
5.1.5.1. Çıplak Resim Ve Heykelin Beş Bin Yıllık Tarihi Vardır	68
5.1.6. Yoksulluk.....	68
5.1.6.1. Philemon ile Baukis	68
5.1.7. Sosyal Güvenlik.....	70
5.1.7.1. Papazlık Ve Laiklik	70
5.1.8. Sağlık	70
5.1.8.1. İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi.....	70
5.1.8.2. Hititliler.....	70
5.1.8.3. Güzellik, Gülüş Ve Sevgi Tanrıçası Afrodite.....	71
5.1.8.4. Knidos.....	71
5.1.8.5. Bir Mektubu.....	71
5.1.8.6. Herakles	72
5.1.9. Din	72
5.1.9.1. Hellenistan Düşünürleri	72
5.1.10. Ölüm	73
5.1.10.1. Buhur (Günnük) Ağaçları/Doğanın Anadolu'ya İmtiyazı	73
5.1.11. Cinsellik.....	73
5.1.11.1. Sarı Kız Efsanesi.....	73
5.1.11.2. Beşparmak Dağlarının Çoban Endimiyon Söylencesi.....	74
5.1.11.3. Artemis'in Efes'e Gelişi	74

5.1.11.4. Tarih ve Batı Görüşü	74
5.1.11.5. Sparta Hellenizmi	75
5.1.11.6. Priapos	75
5.1.12. Kölelik	76
5.1.12.1. Hellenizmin Başkenti Atina.....	76
5.1.12.2. Troya Savaşı	76
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	78
ÖZGEÇMİŞ	82

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1:Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı, 1935-2080	7
Grafik 2: Yaş grubuna göre yaşlı nüfus oranı, 2014, 2019.....	8
Grafik 3: Nüfus piramidi, 1935, 1975, 2019	9
Grafik 4: Yaşlı nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu 10 ülke, 2019.....	10

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Halikarnas Balıkçısı'nın Coğrafyası	23
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	United Nations
vb.	ve benzeri

ÖZET

Halikarnas Balıkcısı olarak da bilinen Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı birçok romanın ve denemenin yazarıdır. Ayrıca Mavi Yolculuk kavramıyla Türkiye'nin Akdeniz sahillerine dikkat çekmesiyle ünlü olmuştur. Bu çalışmada Balıkcı'nın Bilgi yayınevi aracılığı ile yayımlanan külliyyatında yer alan deneme-inceleme türündeki kitapları, yaşlanma teması kapsamında temel doküman olarak incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yönteminde uygun tasarlanmıştır. Veriler, doküman/metin incelemesi tekniği dikkate alınarak analiz edilmiştir. Balıkcı'nın incelenen on eseri; *Merhaba Anadolu*, *Düşün Yazıları*, *Anadolu'nun Sesi*, *Altıncı Kıta Akdeniz*, *İmbat Serinliği*, *Sonsuzluk Sessiz Büyür*, *Anadolu Efsaneleri*, *Anadolu Tanrıları*, *Hey Koca Yurt*, *Arşipel*'dir.

Bu tez, Balıkcı'nın deneme-inceleme türündeki eserlerinin yaşlanma ve yaşlılık çalışmaları kapsamında incelenmesi ile özgün bir çalışmadır. Ayrıca, Balıkcı'nın deneme-inceleme türündeki eserlerinde ışık insanı kavramı ile karşılaşmıştır. Bu kapsamda bu tez çalışmasında ışık insanına da vurgu yapılmaktadır.

Sonuç olarak bu tez çalışması yaşlı, yaşlanma ve yaşlılık odaklı bir okuma sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halikarnas Balıkcısı, Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı, Akdeniz, Akdenizlilik, Yaşlanma, Yaşlanma Türleri, Işık İnsanı

ABSTRACT

Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı, also known as The Fisherman of Halicarnassus (*Turkish: Halikarnas Balıkcısı*), was a writer of several novels and essays. He also became famous for drawing attention to the Mediterranean coasts of Turkey by his concept Blue Voyage (*Turkish: Mavi Yolculuk*). In this study, his essays which are published together with his corpus by Bilgi publishing (*Turkish: Bilgi yayınevi*) are analyzed as a main document in terms of aging theme. The research is created in accordance with the qualitative research method. The research data is analyzed by considering document/text analysis technique. The ten books which are analyzed among his works are; *Merhaba Anadolu*, *Düşün Yazıları*, *Anadolu'nun Sesi*, *Altıncı Kıta Akdeniz*, *İmbat Serinliği*, *Sonsuzluk Sessiz Büyür*, *Anadolu Efsaneleri*, *Anadolu Tanrıları*, *Hey Koca Yurt*, *Arşipel*.

This thesis is an original study in terms of examining Balıkcı's essays within the scope of aging and age studies. In addition, the concept of light person has been encountered in Balıkcı's essays. In this regard, light person is also emphasized in this thesis study.

As a result, this study offers a reading focused on elder, aging and aging studies.

Keywords: The Fisherman of Halicarnassus, Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı, Mediterranean, Aging, Aging Types, Light Person

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, pek çok değerli insanın destek ve katkıları neticesinde gerçekleştirilmiştir. Bu zorlu süreçte ailem, hocalarım ve arkadaşlarım çeşitli fedakârlıklarda bulundular. Onları ihmal ettiğim zamanlar oldu. Öncelikle bu tez çalışmasının planlanmasında ve yürütülmesinde yardımını esirgmeden önderlik eden, değerli görüşleri ile ufkumu aydınlatan danışmanım saygı değer Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK hocama teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma sınavı jürimde yer alan ve Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Bölüm Başkanı Sayın Doç. Dr. Güven DİNÇ hocama, yaptığı değerlendirme ile kıymetli görüşlerini benimle paylaşarak yol gösterdiği için saygı ve şükranlarımı sunarım. Tez savunma sınavı jürimde yer alarak tez çalışmama çok kıymetli katkılar sunan ve tez metnini güçlendirmem için tecrübelerini benimle paylaşan Sayın Prof. Dr. Nermin YAZICI'ya müteşekkirim.

Aynı zamanda her daim gerek dersler aracılığıyla gerek ders dışı akademik faaliyetler ile tecrübelerini paylaşarak, alanda bizlere bilgi ve birikimlerini aktaran Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü hocalarıma ve tüm eğitim hayatım sürecinde üzerimde emekleri olan ve isimlerini buraya yazmakla sığdıramayacağım öğretmenlerim ve hocalarıma saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Özellikle üniversite hayatımda beni her daim akademiye ilerlemem için beni motive eden, desteğini esirgemeyen ve hayatımda iz bırakan lisans hocam Türkan YILMAZ'a bilgeliği ile her daim bana yol gösterdiği için şükranlarımı sunarım.

Halikarnas Balıkcısı'nın engin bilgilerini ve yaşamına dair pek çok bilgiyi Balıkcı'dan bugüne dek nesiller boyu alanyazına katkı sunarak aktaran, emek veren başta Halikarnas Balıkcısı'nın manevi oğlu Prof. Dr. Şadan GÖKOVALI olmak üzere Balıkcı'nın yoluna gönül vermiş herkese alana sundukları katkılardan dolayı ayrıca şükranlarımı sunarım.

Bu süreçte tez çalışmam için yardımlarını esirgemeyen Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Fatih ERTAŞ'a ve Araştırma Görevlisi Reyhan YİRŞEN'e sonsuz teşekkürler. Tez sürecime destek olan Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Büşra ÇELİK VURAL'a yardımları için teşekkür ederim. Ayrıca Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Mahmut DEMİR' e ve Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Şule YALÇIN'a destekleri için teşekkürü bir borç bilirim. Her daim dertlerimi dinleyen ve sorunlar karşısında zorlandığımda mutlaka

sunacağı bir çözümü olan ve beni lise hayatımdan bu yana dinleyen değerli arkadaşım Zeynep BAĞCI'ya varlığı ve tez çalışmamdaki katkısı için teşekkür ederim.

Başaracağıma daima inanan ve her zaman beni cesaretlendiren, bugünlere gelmemi sağlayan sonsuz destekçilerim, emeklerini kelimelere sığdıramayacağım tüm aileme ve varlığı ile hayatıma anlam katan, yol arkadaşım, üstadım, diğer yarım, en bi' sevdiğime daima yanımda oldukları için sevgi ve şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı, 1890 yılında Girit'te Osmanlı Dönemi'nde doğmuştur. Babası Osmanlı komutanı, tarihçi ve yazar Kabaağaçlızadelerden Mehmet Şakir Paşa'dır. Annesi İsmet Hanım resim ile ilgilenen kültürlü bir insandır (Ener Su, 2020). Osmanlı'nın köklü ailelerinden biri olan Kabaağaçlızadeler'den pek çok aydın insan çıkmıştır. Dedesi Asım Bey, İstanbul'da Askeri Şuraya seçilmiştir (Kılıçaslan, 2010: 5). Amcası Cevat Paşa ise sadrazam, tarih yazarı ve sanattan anlayan bir kişidir (Yazıcı, 2002: 15). Bu açıdan içinde büyüdüğü ailenin donanımı Cevat Şakir'in eğitim hayatına ve kültürüne yansımıştır.

Cevat Şakir, babasının görevi nedeniyle beş yaşına kadar Atina'da yaşar (Önal, 1997: 2). Daha sonra aile Büyükkada'ya taşınır. (Okay, 2016: 697-698). Cevat Şakir ilköğrenimine Büyükkada'da başlar. Aynı zamanda özel hocalardan da ders almaktadır. Daha sonra Robert Koleji'ne hazırlık sınıfını okumadan birinci sınıfa alınmış olarak başlar ve okulunu dereceyle tamamlar (Çetinkaya, 2015: 511). İyi derecede İngilizce konuşmaktadır. Hayatının ilk yılları hep denizle iç içe geçmiştir. Bu deniz tutkusu neticesinde denizcilik öğrenimi görmek ister ancak ailesi buna karşı çıkar (Yazıcı, 2002: 19). Yüksek öğrenim için Oxford Üniversitesi'nde Yeni Çağlar Tarihi bölümüne gider. Cevat Şakir, İngiltere Oxford'taki eğitimini yarım bırakarak gizlice İtalya'ya giderek; Roma'da Güzel Sanatlar Akademisine yazılır. Minyatür ile ilgilenir (Kılıçaslan, 2010: 5-6). Burada İtalyan bir hanımla evlenir (Okay, 2016: 697-698). Babasının ekonomik problemleri dolayısı ile 1908 yılında İstanbul'a döner. Cevat Şakir, eğitimini İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde sürdürür (Çetin, 2016: 6). Eğitimine devam ederken bir yandan aylık ve haftalık gazetelerde yazı yazmaya başlar. Bu süreçte Cevat Şakir'in karikatür çizdiği ve dergi kapak resimleri yaptığı görülür (Kılıçaslan, 2010: 6). *Resimli Ay*, *Resimli Hafta* ve *İnci* gibi dergilerde çalışır (Okay, 2016: 697-698).

Hayatına dair ilk kırılmayı 1914 yılında Afyonkarahisar'da dedesinden kalma evde kalan babası ile bir tartışma sonucunda babasını vurur ve on dört yıl hapse mahkûm edilir (Ener Su, 2020). Yedi yıl hapiste kaldıktan sonra verem hastalığı dolayısıyla serbest kalır (Çetinkaya, 2015: 511). Bu acı olayı kendisinde yarattığı derin tahribatı eserlerindeki karakterlere yansıtmıştır (Kılıçaslan, 2010: 6). Bu sırada maneviyata çekilerek Rufai tarikatına girer. (Akşin, 2008: 53). Ardından dayısının kızı Hamdiye Hanımla evlenir. Bu evlilikten oğlu Sina doğar. Hamidiye Hanım, Bodrum'a Balıkçı ile birlikte gelmek istemez. Bu nedenle çift boşanır (Yazıcı, 2002: 21).

Hayatının ikinci kırılması ise *Hüseyin Kenan* takma adıyla, *Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Ölüme Nasıl Giderler* başlıklı yazının 13 Nisan 1925 yılında *Resimli Hafta*'da yayımlanması ile olur. Yargılama sonucunda İstiklâl Mahkemesi döneminin de şartlarından ötürü, üç yıl Bodrum'da kalebentliğine mahkûm edilir. Halikarnas Balıkcısı kişiliğini bu olaydan sonra inşa etmektedir. Cezanın bir buçuk yılını Bodrum'da tamamladıktan sonra İstanbul'a döner. Ancak Bodrum'dan fazla uzak kalamayan Balıkcı Bodrum'a geri dönerek burada yirmi beş yıl yaşar. Balıkcı burada tekrar evlenir. Hatice Hanım ile olan evliliğinden İsmet, Aliye ve Suat olmak üzere üç çocuğu olur (Önal, 1997: 6).

Kendini Halikarnas Balıkcısı olarak Bodrum'da gerçekleştirir. Bölgenin etrafında yürüyüşler yapar. Doğayı ve antik kentleri dolaşır. Bu gezilerde bazı incelemeler yapar. Külliyyatında yer alan pek çok eseri Bodrum'da yazmaya başlar. Balıkcı Bodrum'un gelişmesi için uğraşlar vermiştir. Yurt dışından değişik tohumlar getirtir. Başta palmye olmak üzere çeşitli türde ağaçlar yetiştirmiştir. Balıkcılık alanında yeni aletler ve yeni yöntemler denemiştir (Halikarnas Balıkcısı, 2012). Balıkcı, Bodrumluların kendisine Halikarnas Balıkcısı adını nasıl taktığını şöyle anlatır:

...“Halikarnas Balıkcısı” ya da yalnızca “Balıkcı” adını Bodrumlularla birlikte benimsemiştim.

Bazen karşılaştığım insanlara sorardım:

-Halikarnas Balıkcısı'nı tanır mısın?

Genellikle şu yanıtı alırdım:

-Ali Karnı Aç mı? Tanımasam bile, duyarım.

-Peki, nasıl bir adammış o?

-Haa, o mu? Zararsız birisiymiş...

Öğreniyordum: “Zararsız” olmak da bir nitelik, bir erdemdi (Gökovalı, 2014: 65-66).

Çocuklarının eğitimi için 1947 yılında İzmir'e taşınır. İzmir'de *Gündüz Hikâyeler* ve *Anadolu* dergilerinde yazılar yazar. *Tan*, *Cumhuriyet*, *Demokrat İzmir* gibi gazetelerde yazıları yayımlanır (Önal, 1997: 35-37). Aynı zamanda turizm rehberliği yapmaktadır. Balıkcı, siyasetçi, devlet adamı, gazeteci, dergi editörü, bilim insanı ve sanatçı gibi çeşitli alandan yerli ve yabancı turistlere rehberlik etmiştir. Kendisini bu gezilerde “*Adım Cevat Şakir Kabaağaçlı, takma adım Halikarnas Balıkcısı... Bana Cevat ya da Balıkcı diyebilirsiniz.* ” ifadeleri ile tanıtır (Yetgin, Yılmaz ve Kozak, 2018: 135). Balıkcı, zamanla bu turistik gezilere deniz gezilerini de eklemiştir. Mavi Yolcuk adını verdiği bu gezilerin rotası, İzmir'den Bodrum'a kadar Ege kıyılarını kapsamaktadır (Kılıçaslan, 2010: 29). Balıkcı'nın yapmış olduğu turizm rehberliğinin onun düşüncelerinin ulusal sınırları

aşmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Balıkçı'nın üretkenliği ve aydınlığı uluslararası mecradaki dostları tarafından ifade edilmiştir:

Dünya turizminin önde gelen otoritelerinden Hullot, Balıkçı için “Çağdaş Homeros” derdi. Brüksel’de yapılan Dünya Ozanlar Toplantısına Türkiye’yi temsilen Balıkçı çağrılmıştı. Fransa Başbakanı Pompidou, Türkiye’ye ne zaman geleceği kararlaştırılmak istenirken, “Bırakın protokolü mütokolü,

Halikarnas Balıkçısı bana ne zaman rehberlik edebilecekse, o zaman gitmek isterim Türkiye’ye!” deyip çıkmıştı. Aynı Pompidou, 1967’de Papa’nın ziyareti için ülkemize yollanan ORTF (Fransa Radyo-Televizyonu) ekibine: “Türkiye’de Balıkçı ile yaptığımız görüşme, Papa’nın ziyaretinden daha önemlidir.” demişti.

Dünya Düşünce Adamları Komitesi “L’ASTRADO” (Yol), Türkiye’den Balıkçı’yı üye seçmişti. Örgütün aynı adlı bilimsel yayın organının 1971 tarihli sekizinci sayısında yaklaşık 20 sayfa Halikarnas Balıkçısı’na ayrılmıştı. Balıkçı’nın törenlerde rehberlik ederken çekilmiş iki resmi ile bir Bodrum fotoğrafının yer aldığı dergi, L’astrado Genel Sekreteri Louis Bayle imzasıyla Balıkçı’yı tanıtıyor. Bayle, kendisine Anadolu’yu gezdiren Halikarnas Balıkçısı için “Cevat Şakir benim için rehberlerin en içten, en bilgili ve en çokkulusudur!” diyor (Halikarnas Balıkçısı, 1991: 9).

Bu üretkenliği ve çok yönlülüğü ile 1971 yılında *Devlet Kültür Armağanı* alır (Kılıçaslan, 2010: 7). Halikarnas Balıkçısı 13 Ekim 1973 tarihinde seksen üç yaşında İzmir’de Merhaba Apartmanı’nda vefat etmiştir. Kimi eserleri ölümünden sonra yayımlanmıştır. Alana kazandırdığı eserlerin basımları hala devam etmektedir.

Halikarnas Balıkçısı’nın düşünsel metinlerinin yaşlanma teması kapsamında incelenmesini konu alan bu tez çalışmasında, Balıkçı’nın Bilgi yayınevi aracılığı ile yayımlanan külliyyatında yer alan deneme-inceleme kitapları temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca külliyyatta yer alan diğer kitaplardan, Balıkçı’nın yakınlarının yayımlamış olduğu Balıkçı hakkındaki kitaplardan ve alanyazında Balıkçı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan yararlanılmıştır. Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm tezin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümde yaşlılık, yaşlanma ve yaşlanma türleri hakkında bilimsel bilgiler verilmektedir. İkinci bölüm çalışmanın ana hatlarını oluşturan yöntem kısmı hakkındadır. Bölüm, bu çalışma için uygun görülen yöntem ve teknikler hakkında bilgiler içermektedir. Ayrıca yöntem ve teknikler hakkında karşılaşılan sınırlılıklara üretilen çözümler paylaşılmaktadır. Üçüncü bölüm Halikarnas Balıkçısı’nın hem yaşadığı coğrafya hem de metinlerde işlenen coğrafya açısından Akdeniz ile ilgilidir. Bu bölümde Akdeniz’in coğrafya, tarih ve edebiyat gibi alanlarda nasıl tanımlandığı hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca bölümde Akdeniz ile ilgili bilimsel çalışmalarda Akdeniz ve Akdenizlilik kavramlarının nasıl kullanıldığı hakkında bir

çerçeve çizilmektedir. Tezin dördüncü bölümü Halikarnas Balıkcısı'nın yazın hayatı ile ilgilidir. Bu bölümde Balıkcı'nın eserleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Ayrıca bölümde Balıkcı hakkında yayımlanan bazı kitaplar da yer almaktadır. Beşinci bölüm, incelemeler sonucunda elde edilen nitel verinin analizi ile ilgilidir. Bu bölümde Balıkcı'nın deneme-inceleme türündeki kitaplardan yaşlanma teması kapsamında olan kısımlar seçilerek analiz edilmiştir. Son olarak sonuç bölümü yapılan bu çalışma hakkında genel bir değerlendirmeyi ve gelecek çalışmalar için bazı tavsiyeleri içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda öncelikle yaşlanma ve yaşlılık kavramı arasındaki fark açıklanmaktadır. Ardından yaşlanma türleri hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci kısım ise Türkiye'nin demografisi hakkındadır.

1.1. Yaşlanma ve Yaşlanma Türleri

Yaşlanma ve yaşlılık hakkında geçmişten günümüze dek alanda bilgi birikimi mevcuttur. İnsanlar tarihsel süreçte ömrü uzatmak için çeşitli yollar denemiştir. Antik dönemde yeryüzünde 100 kişiden ancak biri 60 yaşına ulaşabilmekte idi. Roma'da bir asker 22 yılda ömrünü tamamlamakta idi (Yılmaz, 2013: 1). XX. yüzyılda tıp ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, ömrün uzamasına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Bu nedenle yaşlıların nüfusu, toplam nüfus içinde artış göstererek zamanla belirgin hâle gelmiştir. Bu durum farklı bilim dallarından araştırmacıların, yaşlanma ve yaşlılık konularına ilgisini arttırmıştır. Zamanla araştırmacıların alanyazına katkıları ile yaşlanmanın tanımı genişletilmiştir.

Yaşlılık, yaşam süreci içinde gelişme ve olgunlaşmayı takip eden, genetik yapı ve çevre ile etkileşimin olduğu fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Yaşlanma ise bireyin yaşam süreci içinde artan yaşla birlikte, bireyin biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerinin değişmesidir. Bu açıdan yaşlanma süreci, yaşlılık döneminden önce başlamaktadır. Günümüzde yaşlılık dönemini emeklilik yaşının başladığı yaşla bir tutan görüşler mevcuttur. Ayrıca alanyazında yaşamı evrelere ayıran yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlara göre yaşamda ölüme yakın son evre, yaşlılık dönemi olarak kabul edilmektedir. Ancak yaşlanma için tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Yaşlanma tanımı, zamana ve kültüre göre değişmektedir (Akçay, 2013: 11-13).

Alanyazında, yaşlanmanın analizini yapabilmek için yaşlanma, beş başlık altında aşağıdaki gibi toplanır.

Kronolojik yaşlanma; bireyin doğumundan başlayarak içinde bulunduğu zamana dek geçirdiği yaşlanma sürecidir. Bireyin doğum tarihine göre hesaplanır (Akçay, 2013: 13).

Biyolojik yaşlanma; bireyin içinde bulunduğu şartlarda kalıtım, sağlık ve iş gücüne dayalı olarak görünüşünde ve iç organlarında meydana gelen değişimi ifade etmektedir. Bu

nedenle tanım, bireyin sağlık durumu ile ilişkilendirilir. Bu durum bireyin biyolojik yaşının göstergesidir. Bireyin dış görünüşünde meydana gelen biyolojik yaşlanma göstergeleri, bireyin görünümünü değiştirir. Bu durum görünüm yaşı ile ilgilidir. Görünüm yaşı, bireyin dış görünüşünün toplumdaki diğer bireyler tarafından nasıl algılandığının ifadesidir. Ayrıca bireyin içinde bulunduğu nüfus kitlesinin yaş ortalamasına göre kıyaslanan yaşlanma durumudur. Biyolojik yaşlanmanın etkileri bireylere göre farklılık gösterir. Bazı bireylerde biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanmadan önce gelir. Bu durum, insan organizmasındaki organların kullanıma ve yıpranmaya bağlı olarak birbirinden farklı yaşlanma süreci geçirmesinden kaynaklanır (Akçay, 2013: 13).

Psikolojik yaşlanma; bireyin ruhsal durumunda kronolojik yaşlanmadan ve biyolojik yaşlanmadan kaynaklı meydana gelen değişimler ile ilgilidir. Birey bu süreci uyum içinde ya da direnç göstererek deneyimler. Psikolojik yaş, bireyin hissettiği yaş ile ilgilidir. Ayrıca yaşla birlikte bireyin nöronlarında ve zihinsel aktivitelerinde meydana gelen değişimleri de kapsamaktadır. Birey bu değişimlerin üstesinden gelmek için stratejiler geliştirebilir. Bu açıdan bireyin yaşam boyu öğrenme süreci ve yeni durumlara uyum sağlama becerisi, yaşlanma karşısında olumsuz değişimlerin üstesinden gelmek için seçtiği bir yol olabilir (Akçay, 2013: 14).

Yukarıda tanımlanan ve diğer yaşlanma türlerini de etkileyen **toplumsal yaşlanma;** bireyin içinde bulunduğu toplumun yaşlanmaya ve yaşlılığa yüklediği anlamla ilgilidir. Bu durum yaşlanmanın toplumsal bir olgu olarak incelenmesi gerektiğinin bir göstergesidir. Çünkü birey içinde yaşadığı toplumun yaşlılıkla ilgili efsane, önyargı ve değerlerinden etkilenmektedir. Bu nedenle toplumsal yaşlanma, bireylere diğer yaşlanma türlerinden önce tesir etmektedir (Akçay, 2013: 14).

Son olarak, **demografik yaşlanma;** tüm nüfusun içinde yaşlı nüfusun belirgin bir şekilde artması olarak ifade edilir (Yılmazer, 2013: 2). Nüfusun gençleşmesi konusunda iki temel olgu etkilidir. Bunlardan ilki doğurganlık oranlarındaki değişimdir. İkincisi lm yaşının ilerlemesidir. Bu açıdan yaşlanma, sadece bireylerle ilgili bir durum değildir. Yaşlanma sürecinin başladığı yaş 65 yaş olarak kabul edildiği zaman, nüfus yaşlanması tanımı, 65 yaş ve üzeri bireylerin tüm nüfusa oranının artması şeklinde yapılabilir. Nüfus yaşlanmasına göre toplumlar dörde ayrılır. Bunlar:

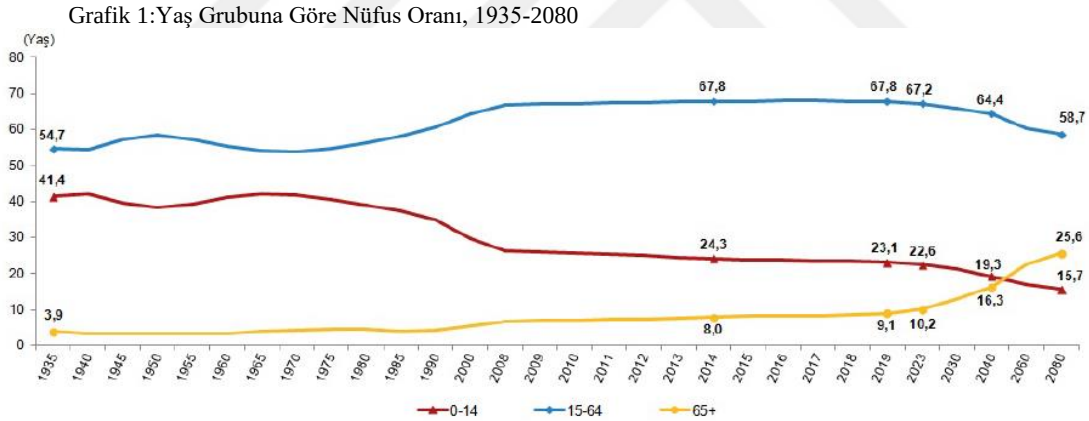
65 yaş üzeri nüfusun %4'ten az olan toplumlara **genç toplum**, 65 yaş üzeri nüfusun %4-7 arasında olanlara **erişkin toplum**, 65 yaş üzeri nüfusun %7-10 arasında olanlara **yaşlı toplum**, yaşlı nüfusu toplam nüfusun %10 üzerinde olanlar **ok yaşlı toplum** olarak adlandırılmıştır (Yılmazer, 2013: 2).

İstatistiksel veriler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de demografik değişim sürecine girdiğini göstermektedir.

1.2. Türkiye’de Yaşlılar Hakkında İstatistikler

Türkiye’de yaşlanma ve yaşlılık kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu verileri dikkate alındığı zaman, 65 yaş ve üzeri nüfusun, “2014 yılında 6 milyon 192 bin 962 kişi iken son beş yılda %21,9 artarak 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi” olduğu bilgisine ulaşılır (TÜİK, 2020). Kurum tarafından, yaşlı nüfusun tüm nüfus içindeki oranının “2014 yılında %8,0 iken, 2019 yılında %9,1’e yükseldi”ği ifade edilir (TÜİK, 2020). Toplumsal cinsiyet açısından yaşlı nüfus hakkında 2019 yılı verileri incelendiği zaman yaşlı nüfusun %44,2’sini erkek nüfus, %55,8’ini kadın nüfus oluşturduğu görülür (TÜİK, 2020).

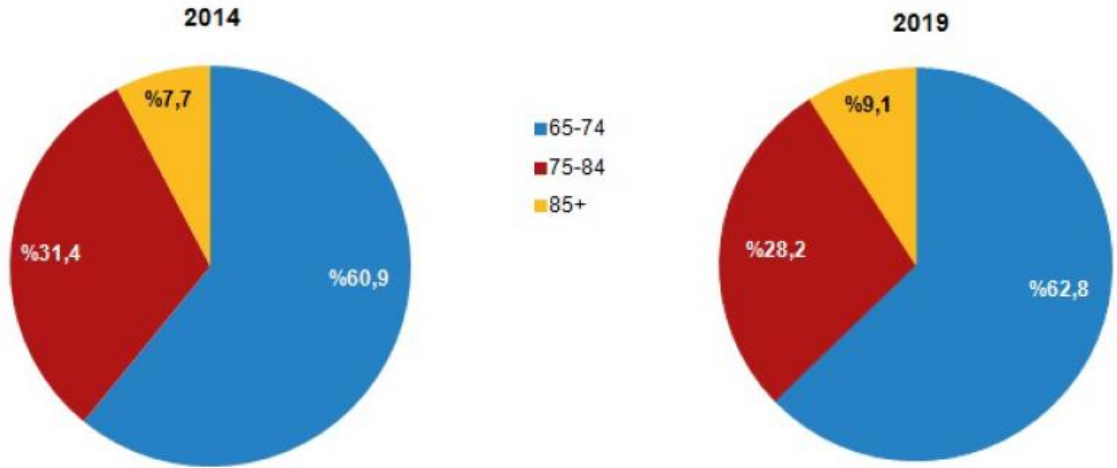
Türkiye’nin geleceği açısından nüfus projeksiyonları dikkate alındığında, “yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6” olacağı öngörülür (TÜİK, 2020).

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1935-2000
TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2019
TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2023-2080

TÜİK tarafından Türkiye’de yaşlı nüfusun, diğer yaş gruplarına oranla yüksek bir hız ile artış gösterdiği istatistiksel verilerde paylaşılmıştır (TÜİK, 2020). Veriler yaş grubuna göre incelendiği zaman “2014 yılında yaşlı nüfusun %60,9’unun 65-74 yaş grubunda, %31,4’ünün 75-84 yaş grubunda ve %7,7’sinin 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülürken, 2019 yılında %62,8’inin 65-74 yaş grubunda, %28,2’sinin 75-84 yaş grubunda ve %9,1’inin 85 ve daha yukarı yaş grubunda” olduğu dikkat çekmektedir (TÜİK, 2020).

Grafik 2: Yaş grubuna göre yaşlı nüfus oranı, 2014, 2019

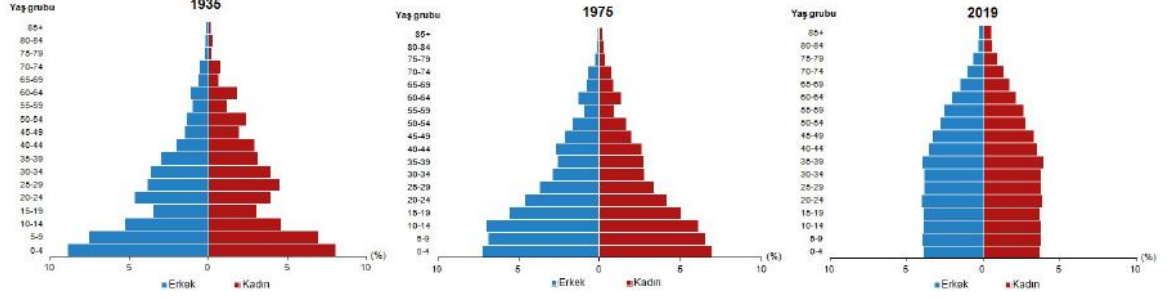
Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2014, 2019
Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Toplumsal yaşlanmanın bir başka göstergesi de ortalanca yaşta meydana gelen değişimlerdir. Bu açıdan Türkiye’de ortalanca yaşın “2014 yılında 30,7 iken 2019 yılında 32,4”e yükselmiş olması önemli bir göstergedir (TÜİK, 2020). Ortanca yaş söz konusu olduğunda nüfus projeksiyonları, “2023 yılında 33,5, 2030 yılında 35,6, 2040 yılında 38,5, 2060 yılında 42,3 ve 2080 yılında 45,0” a doğru artış göstermektedir (TÜİK, 2020).

Yaşlanma konusunda bir başka önemli gösterge ise “yaşlı bağımlılık oranı”ndaki değişimdir. Yaşlı bağımlılık oranı, “çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısı” şeklinde tanımlanır (TÜİK, 2020). Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranı, “2014 yılında %11,8 iken 2019 yılında %13,4” ile artış göstermektedir (TÜİK, 2020). Yaşlı bağımlılık oranı hakkında nüfus projeksiyonları “2023 yılında %15,2, 2030 yılında %19,6, 2040 yılında %25,3, 2060 yılında %37,5 ve 2080 yılında %43,6” ya giderek yükseldiğini öngörmektedir (TÜİK, 2020).

Yaşlı nüfusun, toplam nüfus içindeki oranının %10’u geçmesi, nüfusun demografik açıdan yaşlandığının bir göstergesi olarak alanyazında ifade edilir. Türkiye’nin “oransal olarak yaşlı nüfus yapısına sahip ülkelere göre hala genç bir nüfus yapısına sahip” olduğu bilinmektedir (Yüce, 2018). Ancak demografik değişimler, XXI. yüzyılın Türkiye için yaşlı yüzyılı olacağını göstermektedir. Türkiye’nin yaşlı nüfus oranı 1990’larda %4 iken bugün bu oranın %9’a yükselmesi dikkat çekicidir. İnsan yaşamının son dönemi ve ölüm öncesi dönem olarak kabul gören yaşlılık dönemi için planlı politikalar ile tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu sayede yaşlanma ve yaşlılık konusunda meydana gelecek sorunlara uzun vadeli çözümler üretilebilir.

Grafik 3: Nüfus piramidi, 1935, 1975, 2019

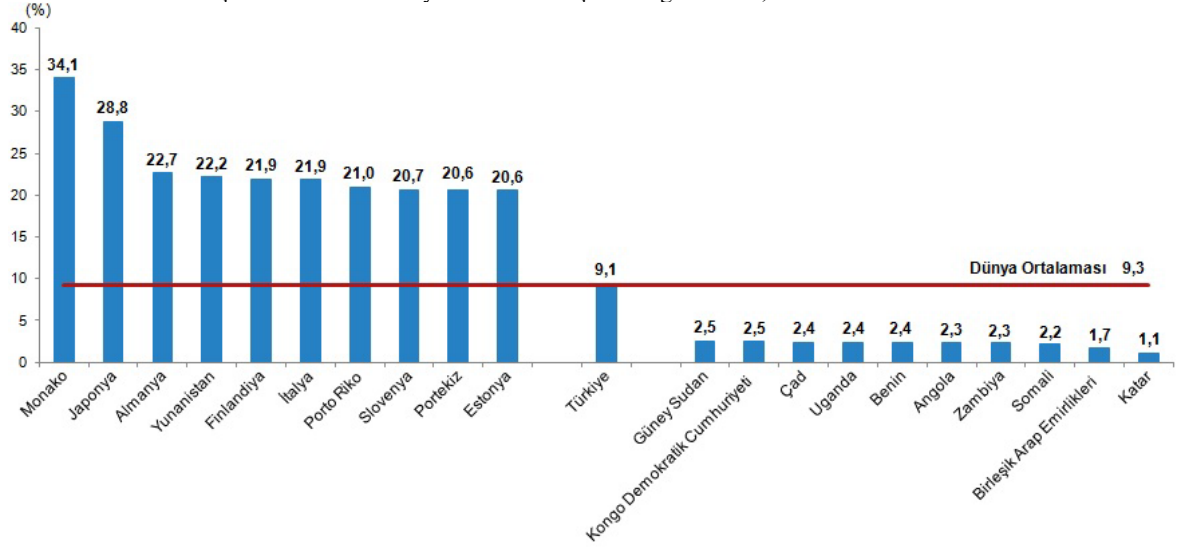

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1935, 1975
TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2019

Dünya genelinde demografik dönüşüm olarak belirtilen yaşlanma sürecine, Türkiye'nin de girmiş olduğu, yukarıda yer alan nüfus piramidi değişimlerinde görülmektedir. Bu değişimlerin “doğurganlık ve ölümlülük hızlarındaki azalma ile birlikte sağlık alanında kaydedilen gelişmeler, yaşam standardının, refah düzeyinin ve doğuşta beklenen yaşam süresinin artması ile nüfusun yaş yapısı şekil değiştirmesi” neticesinde olduğu TÜİK tarafından belirtilmektedir (TÜİK, 2020). Yaşlılar, toplam nüfus içinde belirgin bir şekilde artış göstermektedir. Bu değişimler dikkate alındığında Türkiye'nin yirmi iki yıl sonra çok yaşlı toplum sınıfında yer alacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin 2001 yılında 2.38 olan doğurganlık hızının, 2017 yılında 2.07 seviyesine düştüğü bilinmektedir. Bu kapsamda Türkiye nüfusu, nüfusun yenilenme düzeyi olarak belirlenen 2.10 seviyesinin çok altında bir seyir izlemektedir. Türkiye'nin, geçmişte demografik yaşlanma açısından yaşlı toplum kategorisinde yer aldığı ifade edilmektedir. Ancak yeni dönemde Türkiye'nin çok yaşlı toplum kategorisinde yer alacağı öngörülmektedir (Yüce, 2018).

TÜİK 2019 yılı verilerinde, dünya nüfusunu 7 milyar 604 milyon 656 bin 633 kişi olarak aktarmıştır. Bu nüfusun 703 milyon 711 bin 487 kişi olan dilimini, yaşlı nüfusun oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda dünya nüfusunun %9,3'ünü yaşlı nüfusun oluşturduğu belirtilmiştir. Dünyada 167 ülke içinde yer alan ülkeler, en yüksek yaşlı nüfus oranına göre sıralandığı zaman 2019 yılı verilerine göre Türkiye 66. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2020). Yaşlı nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu 10 ülke aşağıdaki gibidir.

Grafik 4: Yaşlı nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu 10 ülke, 2019

Kaynak: Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Bürosu, Uluslararası Veri Tabanı
Türkiye rakamının kaynağı TÜİK'tir.

Grafik incelendiğinde yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu 10 ülke arasında 6 ülkenin Akdeniz Havzası'nda yer aldığı görülmektedir. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip Akdeniz Havzası'nda yer alan 6 ülke sırasıyla %34,1 ile Monako, %22,2 ile Yunanistan, %21,9 ile İtalya, %21 ile Porto Riko, %20,7 ile Slovenya ve %20,6 ile Portekiz şeklindedir. Bu kapsamda Akdeniz Havzası'nın yaşlandığını grafikte görmek mümkündür. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in *World Population To 2300* adlı raporunda, Akdeniz Havzası'nın demografik dönüşümü hakkında:

Akdeniz Avrupası için 1.3'ün altında toplam doğurganlık oranlarına ulaştığı daha önce tartışıldı (McDonal, 2000). Akdeniz modelinin, Asya ve Afrika'nın çoğundaki benzer duruma yaklaşması ve muhtemelen Japonya, Güney Kore ve Tayvan'ın gibi hepsinin neredeyse Akdeniz'inki kadar düşük doğurganlık seviyeleri sergilediğini açıklaması önemlidir. ...2300 yılına kadar İtalya ve İspanya'nın daha az mevcut nüfuslarının dörtte birinden fazlası, Almanya ve Fransa kendi nüfuslarının neredeyse yüzde 40'ını korumaktadır. Muhtemelen geçici demografik problemler XXI. yüzyılın başlarında Akdeniz dünyası için ağırlıkla çok fazla tartışılan problemler yüzyılı olacaktır (UN, 2004: 117-119).¹

ifadeleri ile Akdeniz Havzası'nın yaşlanmakta olduğu, 2004 yılında belirtilmiştir. Ancak Akdeniz Havzası için demografik dönüşümün seyrinin belirlenmesi, tüm Akdeniz Havzası'nı tek bir kıta ya da toplum olarak değerlendiren bir istatistiksel veri analizi neticesinde olabilir. Bu açıdan Akdeniz Havzası'nda toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranının nasıl arttığını gösteren bir araştırmanın yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda

¹ Araştırmacının çevirisidir.

yaşlanma ve Akdenizlilik konularının birlikte değerlendirileceği yeni bakış açlarına, araştırma çalışmalarına ve politikalara ihtiyaç olduğu şimdiden görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Amacı

Bu tez, amaca yönelik örneklem tekniği ile seçilen ve takma adı Halikarnas Balıkçısı olan Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Bilgi Yayınevi'nden çıkan düşünsel metnlerinin yaşlanma teması kapsamında incelenmesi hakkındadır. Bu kapsamda, nitel araştırma yönteminde kullanılan doküman/metin incelemesi veri toplama tekniği ile elde edilen nitel veriler yorumlanmıştır.

Tezde, Bilgi Yayınevi aracılığı ile yayımlanan Halikarnas Balıkçısı Külliyyatı'nda yer alan kitaplar kullanılmıştır. Külliyyat, kurgusal metinlerden ve düşünsel metinlerden oluşmaktadır. Külliyyatta toplamda yirmi iki kitap bulunmaktadır. Ancak bu araştırma, yaşlanma teması kapsamında yorumlanmak üzere külliyyatta yer alan deneme-inceleme türündeki eserlerin temel doküman olarak seçilmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu eserler: *Merhaba Anadolu*, *Düşün Yazıları*, *Anadolu'nun Sesi*, *Altıncı Kıta Akdeniz*, *İmbat Serinliği*, *Sonsuzluk Sessiz Büyür*, *Anadolu Efsaneleri*, *Anadolu Tanrıları*, *Hey Koca Yurt*, *Arşipel* olmak üzere on tanedir. Ayrıca araştırma sırasında yardımcı kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar Halikarnas Balıkçısı hakkında çevresi tarafından yazılan kitaplar ve Balıkçı hakkında daha önce alanyazına kazandırılmış; tez, makale ve araştırmalardan oluşmaktadır.

Tezin özgünlüğünü:

- ✓ Alanyazında Halikarnas Balıkçısı'nın düşünsel metnlerinin yaşlanma teması kapsamında incelenmesi,
- ✓ Halikarnas Balıkçısı'nın düşünsel metnindeki ışık insanı tipinin bu tezde vurgulanması

şeklinde sıralamak mümkündür.

2.2. Araştırma Soru(n)ları

Bu tezin amacını, Halikarnas Balıkçısı'nın düşünsel metnindeki ifadelerin yaşlanma teması kapsamında incelenmesi oluşturur. Araştırma *Halikarnas Balıkçısı, düşünsel metnlerinde yaşlanma temasını nasıl işlemiştir?* sorusuna odaklı gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde başka bir soruya da cevap aranmıştır. Diğer soru:

- ✓ Düşünsel metinlerde yer alan ışıık insanı tipini, analizler sonucunda düşünsel metinlerden elde edilen yaşlı örenekleri ile ilişkilendirmek mümkün müdür?

Tezde, yukarıda yer alan her iki soruya cevap verilebilmesi için interdisipliner, multidisipliner ve transdisipliner yaklaşımlardan yararlanılmıştır.

2.3. Araştırma Analiz Tekniğı

Metin incelemeleri sonucunda elde edilen nitel verinin analizi, Walcott (1994) tarafından geliştirilmiş modele göre yapılmıştır. Modele göre üç farklı yol vardır:

Bu yöntemlerden ilki, alandan toplanmış verilerin rapora olduğı gibi yansıtılmasıdır. Diğer bir deyişle, araştırmacı gerek görüşme kayıtlarını, gerek alan notlarını ve gerekse metinler üzerinde yapmış olduğı çalışmalar sonunda elde etmiş olduğı verileri rapora blok aktarmalar biçiminde yansıtmaktadır. İkinci veri analiz yöntemi ise ağırlıklı olarak birinci yöntem üzerine inşa edilmektedir. Bu aşamada veriler dikkatli ve sistematik bir analize tabi tutulmaktadır. Böylece veriler içerisinde yer alan anahtar faktörler ortaya çıkartılmaya ve veriler arasındaki ilişki yapıları tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bir üçüncü veri analizi yöntemi ise birinci ve ikinci yöntem dayalı olarak mevcut verilerin yorumlanması sürecini kapsamaktadır. Bu yöntem de ise incelenen sosyal olaya ilişkin olarak araştırmacı kendi öznel yorumlarını işe koşmaktadır. Görüldüğü gibi Walcott (1993), veri analiz yöntemlerini betimleme, analiz ve yorumlama olarak üçlü bir kategorilendirme içerisinde tartışmaktadır. Ancak, analiz türlerini oluşturan bu üç yöntem arasında kesin sınırlar olmadığı konusuna da vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde bu üç analiz yönteminin birbirini mutlak anlamda takip etmesinin de zorunlu olmadığını belirtmektedir (Özdemir, 2010: 331).

Bu açıdan elde edilen nitel veri, yukarıda yer alan üç analizin bir arada kullanıldığı bir yolla bulgulara analiz edilmiştir.

2.4. Araştırma Sınırlılıkları

Bilimsel süreçte yürütölen her çalışma kendi içinde kimi sınırlılıkları barındırır. Araştırmacıların araştırma sınırlılıklarını, araştırmanın zayıf yönlerini ve güçlü yönlerini araştırma raporunda belirtmesi beklenir. Bu kapsamda araştırmanın sınırlılıklarını:

- ✓ Araştırma temel kaynaklarının sadece Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanan külliyatta yer alan yirmi iki kitap içinden düşünsel metinlerini kapsaması,
- ✓ Metinlerde yer alan ifadelerin kimi zaman birden çok kitapta aynen aktarılmış olması,
- ✓ İncelenen eserlerin edebi bir metin olmasından kaynaklı olarak açık ve örtük ifadelerin yanında Edebi Söz Sanatları 'nı içinde barındırması,

- ✓ Akdenizlilik, Yaşlanma ve Halikarnas Balıkçısı gibi farklı konuları bir araya getirmek,
- ✓ Keşfedici ve alana yeni kavramlar kazandırma amacıyla olan bu çalışmanın, bilinen yaşlanma ve yaşlılık teorilerini içermiyor olması, gibi sıralamak mümkündür.

2.4.1. Sınırlılıkları Aşmak İçin Geliştirilen Yöntem ve Teknikler

İnsan, biyolojik sistemlerden meydana gelmiş bir organizma olmanın yanında, biyolojik sistemlerine eklenmiş bir psikolojiye ve toplum içinde diğerleri ile iletişim kurarak yaşayan sosyal bir varlık olarak da çeşitlenen bilim alanlarında farklı bağlamlarda değişik biçimlerde konumlandırılabilir. Bu nedenle her an değişimler içerisinde olan insanın “*duygu, düşünce ve zihin yapısı ile sosyal alandaki dinamik ilişkilere verdiği tepkinin*” anlaşılması ancak bütüncül bir yaklaşımla ele alınırsa mümkün kılınabilir (Baltacı, 2019: 368-370).

Nitel araştırmalar, “*gerçekliğin insan bilincinden bağımsız nesnel bir varlık olduğu; araştırma sürecinde bu gerçekliğin belirli bir uzaklıktan incelenmesi gerektiği; bu gerçekliğe bir değer yüklenmemesi gerektiği ve araştırma bulgularının rapor edilmesi sürecinde kişisellikten uzak resmi bir dil kullanılması*” ilkesi ile hareket eden nicel araştırma paradigmasının “*ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik varsayımları*”na bir eleştiri olarak doğmuştur (Özdemir, 2010: 326).

Creswell (1994)’ e göre nitel araştırma paradigması “*gerçekliğin araştırmacı tarafından kurulduğu; gerçekliğin anlaşılmasında söz konusu gerçeklik ile etkileşim içerisinde olunması gerektiği; gerçekliğin araştırmacının kendi öznel değerleri perspektifinden kavranması ve araştırma raporunda kişisel bir dil kullanılması gerektiği varsayımları*” üzerine inşa edilen ve araştırmacının araştırma sürecinde tarafsız kalamayacağını kaçınılmaz şekilde gözler önüne sermektedir (Özdemir, 2010: 326).

Nitel araştırmalar, bilginin derinliği ve özgünlüğünü esas alarak, büyük örneklemeler yerine daha küçük çalışma grupları ile daha derinlemesine çalışmaların gerçekleştirildiği bir bakışa sahiptir (Baltacı, 2019: 369). Nitel araştırmalarda olay ve olgular arasında nedensellik olması zorunlu değildir. Nitel tasarımlar, nicel tasarımlar ile “*ölçülemeyen olay ve olguların nedenlerini daha derinlemesine*” araştırarak gözler önüne serilebilir (Baltacı,

2019: 369-370). Bu nedenle araştırmanın nitel araştırma desenine uygun olarak gerçekleştirilmesi tercih edilmiştir.

Araştırma sadece bir bakış açısına sahiptir. Bu açıdan araştırmada teori ya da kuram tercih edilmemiştir. Araştırma sadece kavramsal çerçeveye göre şekillendirilmiştir.

İncelenen metinler edebi eser olduğu için açık ve örtük ifadelere sahiptir. Araştırmada kaynaklar incelendiğinde, her bir kaynağı kesin çizgilerle ayırmak ve sınıflandırmak mümkün değildir. Bu durum kendi içinde ayrıca bir sınırlılık teşkil etmektedir. Halikarnas Balıkcısı'nın *Bulamaç* isimli romanında yer alan Bilgi yayınevi notunda "*Balıkcı'nın 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika ettiği bu romanı 'dağıtarak', parçalarını küçük değişikliklerle öteki romanlarında kullandığı, bazı bölümlerini ise bağımsız öykülere dönüştürdüğü görülmektedir. Birçok kitabına yayılan bu dağılımı okurlarımız elbette fark edeceklerdir.*" ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir (Halikarnas Balıkcısı, 1996b: 9). Balıkcı'nın külliyatında yer alan bazı konular ve bazı efsaneler küçük eklemeler ve değişiklikler yapılarak, düşünsel metinlere de yansıtılmıştır. Düşünsel metinler incelendiğinde, kitaplar içinde bazen kısa öyküler paylaşıldığı da görülür. Kimi zaman kurgusal metinlerinde yer alan karakterlerden bir bölümün düşünsel metinler içinde de işlendiği görülür. Ayrıca Balıkcı'nın düşünsel metinlerde ifade ettiği görüşlerin ve anlattığı konuların, düşünsel metinler içinde eklemeler yapılarak tekrar sunulduğu görülür. Bulgular bölümünde analizler yapılırken gereken özen gösterilmiştir. Analizi yapılan metin, Bilgi yayınevi yayın sırasına göre ilk olarak hangi kitapta yer alıyorsa o kitabın altında değerlendirilmiştir.

2.6. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma raporlanırken etik ilkelere bağlı kalınmıştır. Araştırma sürecinde Halikarnas Balıkcısı'nın Bilgi Yayınevi aracılığı ile yayımlanan külliyatında yer alan deneme-inceleme türündeki on kitap yaşlanma ve yaşlılık açısından incelenmiştir. Ayrıca araştırmayı destekleyici olduğu düşünülerek külliyatta yer alan diğer kitaplar ve Halikarnas Balıkcısı hakkında çevresinin yayımladığı kitaplar da incelenmiştir.

Araştırma raporlanırken Halikarnas Balıkcısı'nın anısına saygı gösterilmiştir. Raporlama aşamasında Balıkcı'nın yakınlarını incitecek ifadeler yer verilmemesine dikkat edilmiştir.

2.7. Araştırma Kalitesi

Çalışmalarda nitel verinin kalitesini ölçmek bazı ölçütler çerçevesinde gerçekleştirilen yorumlar ile yapılır. Bu durum kendi içinde ayrıca bir sınırlılığı barındırır. Veri kalitesi, Karr ve diğerleri tarafından; “*verinin verimli, ekonomik ve hızlı bilgiye dönüştürebilme ve kararları değerlendirmede kullanabilme özelliği*” şeklinde tanımlanmaktadır (Ataseven, 2012: 550). Bu nedenle yukarıda şimdiye dek yöntem bölümünde başlıklar altında detaylandırılan konular dikkate alındığında “*geçerli ve güvenilir*” bir nitel çalışma, araştırmanın çerçevesi ve sınırlılıkları dikkate alınarak, sınırlı genellemeler ile gerçekleştirilebilir. Araştırmaların geçer ve güvenilir olması önem arz etmektedir. Araştırmacının tüm bu sınırlılıklarını araştırma raporunda belirtilmesi beklenir (Baltacı, 2019: 382-383).

Nitel çalışmalar için çizilen esnek çerçevenin, yapılan bu araştırma için de geçerli olduğunu baştan belirtmek gerekir. Ayrıca her bir nitel çalışmanın kendine has bir süreci içerdiğini vurgulamak önemli olabilir. Tüm bu bölümde açıklanan gerekçelerin ve yukarıda açıklanan sınırlılıklar çerçevesinde bu tezin değerlendirilmesi gerektiğini şimdiden belirtmek yerinde olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDENİZ

Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım coğrafi- tarihsel bir Akdeniz çerçevesi ile başlamaktadır. İkinci kısımda Akdenizlilik kavramı hakkında bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda ilk olarak Akdenizlilik konusunda alanyazında yapılan genel tartışmalar ile kısa bir giriş yapılmaktadır. Ardından konu, Türk Edebiyatı'nda Akdeniz temasının işlenmesine ve Akdenizlilik kavramının nasıl kullanıldığına odaklı devam etmektedir. Bu bölüm Halikarnas Balıkcısı'nın Akdeniz temasını eserlerinde nasıl işlediği ve Akdenizlilik kavramını eserlerinde nasıl kullandığı üzerine açıklamalar ile sona ermektedir. Ayrıca Halikarnas Balıkcısı'nın eserleri hakkında kısa bilgiler sunulmaktadır.

3.1. Akdeniz Havzası'na Bir Bakış

Akdeniz Havzası, milâttan önce üç bin yıldan itibaren Girit, Miken, Kıbrıs, Akha, Yunan, İyon, Fenike ve Kartaca gibi çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır (Bostan, 1989: 232). Akdeniz Havzası'nda bugün İspanya, Fransa, İtalya, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas gibi ülkeler bulunmaktadır. Önemli adaları Sicilya, Sardinya, Kıbrıs, Korsika, Girit, Mayorka ve Rodos'tur. Akdeniz, Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlanmaktadır. Akdeniz, 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na bağlanmıştır (Tuncel, 1989: 229-231). Akdeniz'i eşsiz kılan bir başka özellik ise kıyı şeridinin dantel misali girintili çıkıntılı olmasıdır (Halikarnas Balıkcısı, 1996b: 86). Bu nedenle *karalar arasındaki deniz* olarak adlandırılır (Bostan, 1989: 231). Bu özelliği ile Akdeniz, kendi içinde özel isimleri olan farklı denizlere ayrılır. Bu denizler içinde İber Denizi, Fas ile İspanya arasında yer alır. İspanya kıyıları ile Korsika ve Sardinya adaları arasındaki bölüm, Balear Denizi olarak isimlendirilmiştir. Sicilya, Sardinya ve Korsika adaları ile İtalya arasında Tiren Denizi bulunur. Adriya Denizi ise İtalya ile Balkan yarımadası arasında yer alır. Sicilya Adası ve İtalya ile Yunanistan arasında kalan deniz ise İyon Denizi olarak adlandırılmıştır. Son olarak Ege Denizi (Arşipel), Yunanistan ile Anadolu kıyıları arasında yer alır. Kuzey ile güney kıyıları karşılıklı olarak birbirine yakındır. Akdeniz Havzası Sicilya ile Tunus arasında çok daralır. Bu daralmadan itibaren havza; Batı Akdeniz, Orta Akdeniz ve Doğu Akdeniz olmak üzere üçe ayrılır (Tuncel, 1989: 229-231).

3.2. Akdenizlilik Kavramı

Alanyazında Akdeniz ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiği zaman, Akdeniz için farklı tanımların mevcut olduğu görülür. Akdeniz, alanyazında inşa edilen bir kavram olarak ifade edilir. Çalışmalarda Akdeniz, fiziki coğrafya temeline dayalı ve beşeri coğrafya temeline dayalı olarak iki farklı bakış açısına göre açıklanır. Fiziki coğrafya açısından Akdeniz, sınırları nesnel şekilde çizilen bir deniz olarak tanımlanır. Beşeri coğrafya için, denizi ve deniz çevresindeki karayı kapsayan bir havza olarak inşa edilir. Beşeri coğrafya, fiziki coğrafyanın havzadaki yaşamı etkilediği görüşüne dayanır. Bu görüşe dayanan alanyazındaki araştırmalarda, Akdeniz kavramı yerine Akdenizlilik kavramının tercih edilerek kullanıldığı görülür.

Alanyazında konuyla ilgili yer alan çalışmalarda, farklılıkları bir araya getiren, kapsayıcı ve bütünleştirici bir Akdenizlilik kavramı vurgulanır (Tekeli, 2018: 7-8). Kavram kendi içinde ikiye ayrılır. İlk kavrama göre Akdenizlilik, “*farkında olunmadan yaşanan ve ortaya çıkması bir koşula bağlı olmayan*” şeklinde açıklanmıştır. Akdenizlilik ile ilgili ikinci kavram ise “*havzada yaşayanların tümünün algılayarak, hakkında bilgi sahibi olduğu bilinçli*” bir farkındalık olarak tanımlanmıştır (Tekeli, 2018: 8-9). Ayrıca Akdeniz’in on bin yıllık tarihi, dönemlere ayrılarak sınıflandırılır. Akdeniz, tarihsel açıdan altı dönemde incelenir. Tarihsel olgulara yer verilen bu dönemler:

Birinci Dönem: Akdeniz’in oluşumundan Truva’nın çöküşüne kadar geçen dönem (MÖ 8000-MÖ 1000)

İkinci Dönem: Truva’nın çöküşünden Roma Cumhuriyeti’nin kuruluşuna (MÖ 1000-MÖ 508)

Üçüncü Dönem: Roma Cumhuriyeti’nin kuruluşundan Akdeniz’de ticari devrime; Roma ve Bizans Akdeniz’i (MÖ 508-MS 13. yüzyıl)

Dördüncü Dönem: Rönesans, Akdeniz’in ticari merkez oluşu ve dünyadaki merkezi rolünü korumak için mücadele edişi (13. yüzyıl-16. yüzyıl)

Beşinci Dönem: Akdeniz’in emperyalist denetime girmesi (17. yüzyıl-II. Dünya Savaşı sonu)

Altıncı Dönem: Ulus devletler Akdeniz’inin oluşumu, Avrupa Birliği tarafından ikiye bölünmüş olan ulus devletler (II. Dünya Savaşı sonrası) (Tekeli, 2018: 12-14).

şeklinde açıklanır. Sınıflandırılan her bir dönem için, Akdenizli kimliğinin yeniden üretildiği ifade edilir. Bu sayede Akdeniz kimliği salt coğrafya kaynaklı inşa edilmez.

Halikarnas Balıkçısı’nın külliyyatı incelendiğinde, Halikarnas Balıkçısı’nın yukarıda yer alan her bir döneme karşılık gelen Akdenizlilik kimliğini, edebiyat alanında işlediği görülür.

3.2.1. Türk Edebiyatı'nda Bir Tema Olarak Akdeniz ve Akdenizlilik

Alanyazın incelendiğinde, Akdeniz teması genel olarak “*özgürlük ve çevreyle uyum; dünya barışının tertibini mümkün kılacak; sınırları kesin olarak belirlenemeyen bir alan*” şeklinde ifade edilir (Ekşigil, 2017: 74-76). Dünya Edebiyatı'nda ilk olarak XIX. yüzyılda Akdeniz, İngiliz devlet adamı Benjamin Disraeli (1804-1881)'nin Venetia (1837) isimli romanında işlenmiştir. Ardından Akdeniz, doğası ve insanı ile romantik şiirlere konu olmuştur. Maupassant, Kropotkin, Camus ve Gabriel Audisio gibi isimler Akdenizi eserlerinde kullanır. Zamanla Akdeniz teması coğrafyadan mimarlığa dek çeşitli alanlara yayılır. Akademik de inceleme alanına giren Akdeniz ve Akdenizlilik her alanda ses getirir olmuştur (Ekşigil, 2017: 74-76).

Tarihsel süreçte Anadolu açısından Akdenizlilik fikri ilk olarak XX. yüzyılın Osmanlı-Türk düşüncesi temeline dayalı olarak ortaya çıkar. Paris'ten İstanbul'a dönen Yahya Kemal Hugo, Verlaine, Baudelaire ve Jose Maria de Hèrèdia gibi isimlerin etkisinde şiirler yazar. Yazdığı şiirler, çevresindeki gençleri etkiler. Yahya Kemal'e göre Fars Edebiyatı temeline dayanan divan modeli şiir tarzını sadeleştirmek gerekli idi. Bu nedenle 1913'te Yahya Kemal ve Yakup Kadri birlikte Nev-Yunanilik akımını başlatır. Ali Kemal'in gazete eki Peyam-ı Edebi'de yazılar yazılarak bu yeni akım duyurulur. Bu kapsamda Akdenizlilik, Yahya Kemal'in ve Yakup Kadri'nin eserlerinde işlenir. Amaç havza edebiyatı oluşturmaktır. Bu akım etkisinde Osmanlı-Türk aydınları Akdeniz ile ilgili konularda eserler verir (Ekşigil, 2017: 75-78). Ancak akım kısa sürer.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından, sınırları yeni çizilen coğrafyada, yeni bir kimlik ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İleri sürülen görüşler arasından, kapsayıcı bir kimlik inşasının, Anadolu coğrafyası temeline dayanması gerektiği görüşü öne çıkar. Bu kapsamda Anadoluculuk fikri doğmuştur (Akay Ahmed, 2015: 80). Anadoluculuk fikri içinde Akdenizlilik çalışmalarının kaldığı yerden devam ettiği görülür.

Emel Kefeli, 2006'da gerçekleştirmiş olduğu Yeni Türk Edebiyatı'nda Akdeniz konulu çalışmada, Türk Edebiyatı'nda Akdeniz temasının havza medeniyeti, hayal gücünü etkileyen, sürgün bölgesi, korsan mekanı olarak işlendiğini belirtir. Akdeniz temasını, yazarların imge ve izlekleri üzerinden edebiyat-coğrafya merkezli olarak sınıflandırmanın:

- 1.Tarih-coğrafya-mitolojinin yönlendirdiği gözlemlerle Akdeniz Coğrafyası: Ahmet Mithat Efendi
- 2.Üslupçu bir yazarın gözlemlerinde Doğu Akdeniz: Cenap Şahabettin
- 3.Sosyal ve kültürel gözlemlerle Doğu Akdeniz coğrafyası: Halide Edip Adıvar
- 4.Sosyal, kültürel ve etnik gözlemlerle Doğu Akdeniz coğrafyası: Refik Halit Karay
5. Tabiat ve mitolojinin yönlendirdiği gözlemlerle Doğu Akdeniz: Halikarnas Balıkcısı

6.Doğu Akdeniz coğrafyasına eleştirel bakış: Falih Rıfkı Atay

7. Bir Roman Kahramanı olarak coğrafya: Yaşar Kemal (Kefeli, 2006: 135).

şeklinde mümkün olduğunu belirtir. Sınıflandırmanın temeli, yazarların yaşadığı coğrafyaya ve yazarların eserlerindeki içeriğe dayanmaktadır. Her dönem, eserlerdeki gözlem, duyuş tarzı, izlek, bakış açılarına göre sınıflandırılmış ve temsilcileri ile tasnif edilmiştir. Halikarnas Balıkcısı'nın yukarıda yer alan diğer yazarlardan farkı, Balıkcı'nın Akdenizlilik fikrini, Mavi Anadoluculuk adlı edebi bir harekete dönüştürmesidir. Halikarnas Balıkcısı'nın düşünsel metinleri incelendiğinde, *“havzada yaşayanların tümünün algılayarak, hakkında bilgi sahibi olduğu bilinçli”* bir farkındalık kapsamında bir Akdenizlilik kimliğini inşa ettiğini söylemek mümkündür (Tekeli, 2018: 8-9).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN YAZIN HAYATI VE ESERLERİ

Bu bölüm iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım Halikarnas Balıkçısı'nın Akdeniz temasını eserlerinde nasıl işlediği ve Akdenizlilik kavramını eserlerinde nasıl kullandığı üzerine açıklamalar hakkındadır. İkinci kısımda Halikarnas Balıkçısı'nın eserleri hakkında kısa bilgiler sunulmaktadır. Bu kısımda eserler kendi içinde kurgusal metinler ve düşünsel metinler olarak ikiye ayrılır. Kitaplar hakkında bilgiler, bu iki başlık altında alt başlıklar halinde verilmektedir. Bölüm Halikarnas Balıkçısı'nın çeviri eserleri hakkında bilgiler ve Balıkçı'nın çevresi tarafından onun hayatına ilişkin bilgiler içeren eserler ile sonlanmaktadır.

4.1. Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı'dan Halikarnas Balıkçısı'na Bir Varoluş Mücadelesi: Akdenizlilik

Türk Edebiyat Tarihi'nde Akdeniz'i mitolojik, folklorik ve tarihi açıdan şiirsel bir tarzda işleyen Halikarnas Balıkçısı alana yeni bir bakış kazandırır. Tüm Akdeniz çevresinin bir altıncı kıta olduğu görüşünü eserlerinde ifade eder. Eserlerinde, Arşipel'i merkeze alan özgün ve kapsayıcı bir Akdenizlilik inşa eder. Alanyazında, Halikarnas Balıkçısı ve eserlerini anlamak için önce Arşipel'i anlamak gerektiği ifade edilir. Halikarnas Balıkçısı, eserlerinde Arşipel'i okuyucuya sezdirir (Öztürk, 2014: 207). Bu nedenle Arşipel'in soyut bir kavram olarak işlendiği görülür.

Arşipel, Balıkçı'nın düşünce dünyasında yer alan bir mekan ve algı olarak yazarın eserlerine yansır. Balıkçı Arşipel'i bir mekan olarak, Akdeniz, Ege ve Arşipel adlı yazısında:

Arşipel ya da Arşipelagos sözcüğüne gelince, pelagos deniz, arşi de eski anlamına geldiğine göre, Arşipel eski deniz anlamına gelir. Arşipel'le Ege Denizi'nin sınırları da birbirinin aynıdır. Arşipelagos sözcüğüyle pelaj sözcüğü arasında bir benzerlik bulmamak olanaksızdır... Yurttaşımız Amasyalı tarihçi Strabon, pelaj sözcüğünün ihtiyar, daha doğrusu eski anlamına gelen pediyos kökünden geldiğini yazıyor. Nitekim Anadolu'da eski dağlar anlamına gelen Pedasos Dağları vardır. Belki genç anlamına gelen Yavanlar, yani Jönler, Anadolu'da buldukları bir halka Eski Halk demişlerdir. Bu konunun kesin böyle olduğunu savunmuyorum. Çok olası olduğu düşüncesindeyim. Ancak Ksimesenes gibi yazarlar bunun kesin olarak böyle olduğunu kabul ediyorlar. Yapılacak kazılar bu bilinmeyeni de çözer. Bu durumda Arşipelagos, “eski deniz” anlamında değil, “eskilerin denizi” anlamına gelir (Halikarnas Balıkçısı, 1995d: 72-73).

şeklinde açıklar. Balıkçı için Arşipel'in soyut anlamını, *Mavi Sürgün* kitabı içinde yer alan Bodrum kısmında, sürgün edildiği Bodrum'a ilk geldiği zaman hissettiği duyguları anlattığı ifadelerden çıkarmak mümkündür:

En nihayet yokuşun tepesine gelmiştik. Yolcular, “Neredeyse Bodrum görünecek” dediler. Yüreğim çarpıyor, Kaç aydır buraya gelmeye uğraşıyordum yahu! Tepedeki bir dönemeci dönünce, “şırırrak”, “guuurr” diye Arşipel'in koyu çividisi ölçülmez açıklıklara kadar yayılıverdi... Akşamın çividisinde koyulaşan koca Arşipel -eski deniz- varlığını bana öyle bir heybetle bildirdi. Masmavi bir gürleyiştii o. Ben diyeyim yüz bin deniz mili, siz deyin beş yüz bin deniz mili, en berrak açıklığa uzuyor da uzuyordu. Durduğum tepeden sonsuzluğu seyrediyormuş gibiydim... Bakış ufukları beriledikçe adalar, sonra kıyıların denizle sarılıp sarmalaşmış kalabalık burunları ve koyları (Halikarnas Balıkçısı, 2012: 147-148).

Balıkçı'nın hayatında Bodrum'un ayrı bir yeri vardır. Halikarnas Balıkçısı, kendi ile ilgili yazdığı bir özgeçmişte Bodrum'un kendisinde yarattığı etkiyi “*Halikarnas'ta, üç-dört yaşındayken Faleron'da gördüğümü ve kaybettiğimi buldum, orada kaldım, yazdım, çiçek, ağaç ve yemiş ağaç yetiştirdim.*” ifadeleri ile belirtir (Kabağağalı, 2017: 32). Balıkçı için Arşipel, Musa Cevat Şakir Kabağağalı ile Halikarnas Balıkçısı arasında bir bağ niteliğindedir. Musa Cevat Şakir erken yaşlarda denizci olmak istemiştir; ancak ailesi buna karşı gelmiştir. Balıkçı, geçmişe ait özlemini duyduğu deniz sevgisini Bodrum'da özgürce yaşama imkanı bulur. Burada Halikarnas Balıkçısı kimliğini inşa eder. Arşipel, Balıkçı'nın geçmişle olan duygusal bağını ve kimlik inşa sürecini yansıtır. Balıkçı, Arşipel'in duygusal yerini, *Mavi Sürgün* kitabının ilerleyen bölümünde deniz üzerinden anlatır:

Tanıdım! Tanıdım! İşte o! O!.. Orasını ta erken çocukluğumdan tanıdım. Üç buçuk yaşındayken babam Atina'da büyükelçiydi, “Faleron'da”, hafızamın dünyaya ilk göz açtığı çağda, o denizi görmüştüm de apansızın güçlü bir tokat yemişim gibi dünya, ta ayaklarıma kadar fısıldıyordu. Uyandım, hem de pir uyandım. Kaç yıldır, bir vakitler şimşek gibi gördüğüm bu dünyanın özlemini çekip duruyormuşum da farkında değilmişim (Halikarnas Balıkçısı, 2012: 157).

Emel Kefeli (2006: 230), Halikarnas Balıkçısı'nın hem yaşadığı coğrafyayı hem de eserlerinde konu edindiği coğrafyayı dikkate alarak çalışmasında bir harita sunar. Bu harita Arşipel'in coğrafi bir şekilde açıklanarak somutlaştırılmasına yardımcı olabilir. Çalışmada yer alan harita aşağıdaki gibidir.

Harita 1: Halikarnas Balıkcısı'nın Coğrafyası

Kaynak: Kefeli, E. (2006). *Edebiyat coğrafyasında Akdeniz*. İstanbul: 3F.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde savunduğu Akdeniz ile ilgili fikirler yalnızca Arşipel ile sınırlı değildir. Halikarnas Balıkcısı'nın Akdeniz'e dair düşüncesi, Anadolu'nun da Akdeniz'in bir parçası olduğu yönündedir (Öztürk, 2014: 209-211). Halikarnas Balıkcısı için Türkiye'nin de dahil olduğu Akdeniz fikri:

Akdeniz'de üç anakaranın yani Afrika, Asya ve Avrupa'nın kıyıları vardır, denir. Bu kesinlikle doğru değildir. Buna inanmak coğrafik bir ham hayale inanmaktır. Tanca, Cezayir, Fas, Trablus ve Mısır Afrika değildir. Afrika, büyük sahradan başlar. Türkiye ve Suriye Asya değildir. Asya, İran yaylasından başlar. Bu ülkelerin topu da İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ıyla birlikte ne Asyalıdır ne de Afrikalı, bunlar öz be öz Akdenizlidir...

Tanrı rahmet eylesin Atatürk bu gerçeği duymuş olacaktı ki "ilk hedefiniz Akdeniz!.." dedi (Halikarnas Balıkcısı, 1995d: 72).

ifadelerinde görülmektedir. Balıkçı'nın eserlerinde, tüm Akdeniz Havzası'nı kapsayan bir Akdenizlilik görüşü mevcuttur. Balıkçı kapsayıcı bir Akdenizlilik fikrini ışık metaforu ile işler. Halikarnas Balıkcısı Akdenizlilik fikri çatısı altında Mavi Anadoluçuluk akımını geliştirir. Mavi Anadoluçuluk akımı, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nden temel alarak, hümanist bakış ile oluşturulmuştur (Yazıcı, 2011: 165). Balıkçı'nın çevresinin bu akımdan etkilendiği görülür (Ekşigil, 2017: 79-81). Başta Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Derman Bayladı, Vedat Günyol, Bedri Rahmi, Cengiz Bektaş ve Melih Cevdet Anday gibi pek çok aydın, Mavi Anadoluçuluk'tan etkilenerek çalışmalar yapmıştır. Ayrıca ismi sayılan kişiler, Balıkçı'nın görüşlerinin ulusal ve uluslararası mecrada yaygınlaşmasına katkıda bulunur (Yazıcı, 2011: 166). Mavi Anadoluçu temsilciler, Halikarnas Balıkcısı'nın Akdeniz ve Akdenizlilik ile ilgili fikirlerini, topluma ulaştırır (Ekşigil, 2017: 81).

Balıkçı Bodrum'u keşfetmek amacıyla gezilere çıkarak doğayı, tarihi, mitolojiyi ve gelmiş geçmiş uygarlıkları bir "Yeni Çağlar Tarihi hocası" gibi yorumlar (Kodal Gözütok,

2008: 279). Balıkçı'nın, Oxford Yakın Çağlar Tarihi'nde almış olduğu eğitim eserlerine yansır. Balıkçı, karşılaştırmalı yöntem ile mitolojileri inceler. Yunan Mitolojisi'ne dayandırılan, Batı Klasisizmi'nin asıl kökünü Anadolu'dan aldığını incelemeleri ile ispatlamaya çalışır (Güneş, 2014: 504). Balıkçı'nın en önemli efsane kıyaslaması, M.Ö. 4000'lerdeki Sümerlilerin Gılgamış Destanı ve Homeros'un Odysseia'sı hakkında yaptığı karşılaştırmadır (Sivri ve Kuşca, 2013: 45). Balıkçı'nın eserlerindeki ifadeler, Anadolu'ya gönül vermiş bir insan olduğunu doğrular. Balıkçı'nın eserlerindeki görüşlerin, kendi yaşamına da yansıdığı görülür.

Halikarnas Balıkçısı mitolojinin yanında eserlerinde tarihe, doğaya ve özellikle denize yer vermektedir (Akay Ahmed, 2015: 82-83). Eserlerinde denizi romantik şekilde işlemez. Balıkçı, deniz çevresinde yaşayan insanı yaşamı ile birlikte eserlerine konu eder. Yazdığı roman, öykü ve denemelerde Bodrum ve Akdeniz'i şiirsel bir dille anlatır. Eserlerini günlük konuşma dili gibi yazdığı için eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta yazılar Balıkçı'nın istediği gibi yayımlanmamıştır. Şadan Gökova, Halikarnas Balıkçısı'nın *Ötelerin Çocukları* isimli kitabında yer alan önsözde:

Elinizde tuttuğunuz kitap ilkin Yeditepe, ikinci olarak Remzi Yayınevi'nce yayımlanmıştı. Nedense her ikisinde de, Halikarnas Balıkçısı'nın koyduğu "Ötelerin Çocukları" adıyla değil, "Ötelerin Çocuğu" adıyla. "Egenin Dibi" de öyledir. Balıkçı o öyküler toplamına "Ege Diplerinde" demişti. "Egenin Dibi" adının, kendisine "Elinin körü" sözünü anımsattığını söylerdi. Biz bu kitabı baskıya hazırlarken, Balıkçı'nın koyduğu özgün adı yeğledik. Konuyu Balıkçı'nın yakınlarına açtık; onlar da görüşümüzü paylaşıyordu. Balıkçı'mızın aziz ruhunun da bundan hoşnut olacağına inanıyoruz (Halikarnas Balıkçısı, 1999: 7).

şeklindeki ifadeler de bu durumu desteklemektedir. Eleştirmenler, Balıkçı'nın yazılarında hatalar bulur. Eserlere, edebî açıdan yetersiz olduğu yönünde olumsuz eleştiri yöneltilir (Çetin, 2016: 3). Ancak Halikarnas Balıkçısı'nın üslubunu destekleyen eleştirmenler de vardır (Altıntaş Toğral, 2019: 17). Balıkçı gerek üslubu gerek işlediği Akdeniz'in kapsamı ile Türk Edebiyatı'nda diğer yazarlardan ayrılır (Akay Ahmed, 2015: 82). Balıkçı, Bodrum'un Karia dönemi adından esinlenerek "Halikarnas Balıkçısı" takma adını kullanır. Alanyazına çok sayıda eser kazandırır.

4.2. Halikarnas Balıkçısı'nın Eserleri

Halikarnas Balıkçısı, çok yönlü bir aydındır. Alanyazında Balıkçı'nın geçmişten günümüze dek coğrafi edebiyat, öykü, çizgi roman, roman, deneme, inceleme, düşün yazısı, mitoloji, karikatür, yağlıboya resim, minyatür, tezhip, heykel gibi pek çok alandan

sanatsal ürün kazandırdığı ifade edilir (Yağcı, 2017: 20). Balıkçı'nın çok yönlü yeteneği ve sanatsal yaratıcılığı, yazın hayatına yansımıştır.

Halikarnas Balıkcısı'nın yazın hayatına ne zaman başladığı konusunda alanyazında farklı tarihler verilir. *Anılarla Balıkçıya Merhaba* kitabında Balıkçı'nın 1910-1970 yılları arasında çok sayıda dergide ve gazetede yayımlanan yazıları olduğu bilgisi yer alır (Yağcı, 2017: 20). Balıkçı'nın 1904 yılında Robert Kolej'de okurken İkdâm gazetesinde yayımlanan yazısı ile yazın hayatına başladığı bilinmektedir. Halikarnas Balıkcısı yazılarını Hüseyin Kenan, Musa Cevat, M.C., H.B, Sina gibi pek çok takma isimle yayınlamıştır (Ener Su, 2020). Bu durum Balıkçı'nın yazın hayatı boyunca yazdığı yazıların derlenmesini etkilemiştir. Şadan Gökovalı, kendisine Balıkçı'dan miras kalan yazıları ve ulaşabildiği diğer yazıları derlemiştir (Yağcı, 2017: 20). Bilgi yayınevi katkıları ile Balıkçı'nın yazıları külliyat haline getirilir. Balıkçı'nın yazılarının biraraya getirilme sürecine pek çok kişi katkıda bulunur. Şadan Gökovalı, yayımlanan kitapların önsözünde, yazıların biraraya getirilme sürecini ve yazıların güvenilirliğini detaylı açıklar. Bütün Eserleri başlığı altında Halikarnas Balıkcısı'nın derlenen yazıları, bugün yirmi iki kitap halinde yayımlanmıştır.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserleri hakkında bilgiler içeren bu kısım, Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan külliyat dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca yardımcı kaynaklardan yararlanılmıştır.

4.2.1. Halikarnas Balıkcısı'ndan Kurgusal Metinler

Halikarnas Balıkcısı, edebiyat alanında deniz ve deniz çevresindeki insanları kurgusal metinlerde işleyen öncü bir yazar olarak tanınır (Yağcı, 2017: 20). Eserlere, deniz insanlarından; balıkçıların, korsanların, denizcilerin, dalgıçların ve sürgercilerin günlük yaşamı konu edilir. Ancak eserlerde karakterlerin, denizciler ve denizcilerin yakın ilişki kurduğu insanlar olmak üzere ikiye ayrıldığı görülür. Bu kapsamda Balıkçı, eserlerde deniz insanları dışında deniz çevresinde yer alan diğer insanlara yer vermesi ile dikkat çeker. Ayrıca tüm düşünsel metinler incelendiği zaman birbiri ile bağlantılı olduğu görülür. Düşünsel metinde yer alan karakterleri hem öykü kitaplarında hem de romanlarda görmek mümkündür. Şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkcısı'nın *Ötelerin Çocukları* için yazdığı önsözde:

Bililir ki, Balıkçı'nın hemen tüm romanlarında, ayrı ayrı öykülerden oluşmuş gibi bir nitelik vardır. Bu bir yerde Balıkçı'nın öykücülüğünden, bir yerde de öykünün “bir oturuşta okunacak yazı türü”

olduğuna inanmasından kaynaklanır. Ama genelde öyküler arasında bir bağ; eşdeyişle koşut kurgu vardır.

Bunun da ötesinde Balıkçı, bu romanındaki öykülerden bazılarını -bu romanından önce ya da sonra- ayrı ayrı yazıp yayımlamıştır. “Hoşbulduk Selim Dede”, “Son Fırtına”, “Deccal” ve “Değirmenci Ateşoğlu Nasreddin” öyküleri buna örnek gösterilebilir. (Halikarnas Balıkçısı, 1999: 7-8).

ifadeleri ile düşünsel metinlerin kendi içinde bir örgüye sahip olduğunu belirtir.

Balıkçı metinleri usta bir denizci bilgisi ile kurgular. Olaylar şiirsel bir dil ile anlatılır. Eserlerde, Bodrum ve çevresini merkeze alarak tüm Ege (Arşipel) kıyılarını işler. Metinlerde doğanın ön plana çıkarıldığı görölür. Balıkçı, betimlemeler ve tarihsel bilgiler ile kurguyu destekler. Eserlerde, insanların günlük hayatını, insanlar arasındaki ilişkileri ve insanların doğa ile ilişkilerini işlerken aynı zamanda toplumsal sorunlara değinmesi, Balıkçı’yı diğer yazarlardan ayırır (Yağcı, 2017: 21-26).

4.2.1.1. Öykü Kitapları

Halikarnas Balıkçısı’nın öyküleri daha önce farklı gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Öyküleri arasında daha önce kitap olarak yayımlananlar da mevcuttur. Şadan Gökovalı, Balıkçı’nın öyküleri hakkında “*Öykülerinin bazıları eski harflerle, bazıları da değişik yabancı dillerde yazılmış “sarı yapraklı” defterlere. Bazı öyküleri tamamlanmamış. Bazıları, çoğunu kendinin bile unuttuğu takma adlarla yayımlanmış. Bazı öykülerini adlarını ya da özlerini değiştirerek çeşitli yerlerde yayımlamış.*” açıklamasında bulunur (Halikarnas Balıkçısı, 1995a: 9). Bu nedenle eserleri sınırlandırmak gerekir.

Aşağıda Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan öykü kitapları yer almaktadır. Bazı kitaplarda, daha önce yayımlanan kaynak bilgisi mevcuttur.

4.2.1.1.1. Gençlik Denizlerinde

Kitabın Bilgi yayınevinden ilk baskısı 1973 yılında çıkmıştır. Kitap içinde 1930’lardan 1973’e kadar daha önce yayımlanan *Ege Kıyılarından, Ege’nin Dibi, Gülen Ada, Merhaba Akdeniz, Yaşasın Deniz* ve *Ege*’den öykü kitaplarına girmemiş kırk bir öykü yer almaktadır. Kitap içinde Şadan Gökovalı’nın, iki önsözü birarada bulunmaktadır. İlk önsöz, kitabın ilk basımı için 1973 yılında yazılmıştır. Kitapta yer alan öyküler, Balıkçı tarafından bizzat gözden geçirilmiştir. Şadan Gökovalı tarafından derlenmiştir. Kitapta Halikarnas Balıkçısı’nın daha önce Short Story International Dergisi içinde yayımlanan üç

öyküsü de yer almaktadır. Short Story International, Amerika’da yazarlardan kısa ve tek öykü yayımlayan ünlü bir öykü dergisidir. Ancak bu kuralı Halikarnas Balıkcısı için esnetmiştir. Dergide 1964 kış sayısında Meçhul Askerin Dirilişi, 1965 kış sayısında Fırıncının Kızı ve 1965 yaz sayısında Bir Eşek’in Otobiyografisi öyküleri yayımlanır. Ayrıca Falrleigh Dickinson University tarafından yayımlanan Meçhul Askerin Dirilişi öyküsü, The Literary Review’de iki defa basılır. Amerika’da bu öykü ile ilgili eleştirmenler “*Az gelişmiş ülkelerde edebiyatın çok geliştiğini gösteren ilginç bir örnek*” yorumunu yapar (Halikarnas Balıkcısı, 1995a: 10). İlk önsöz, 83 yaşındaki Balıkcı’nın devam eden çalışmaları ve yayımlanacak yeni yazıları hakkında bilgiler verilerek tamamlanmaktadır.

İkinci önsöz, kitabın Halikarnas Balıkcısı’nın ölümünden on yıl sonra 1983 yılında ikinci basımı için, yazılmıştır. *Gençlik Denizlerinde* kitabının Balıkcı’nın yayımlandığını gördüğü son kitabı olduğu bilgisi verilir. Balıkcı’nın aile üyeleri ile ilgili durumlar paylaşılır. Balıkcı’nın ölümü ardından geçen on yılda, Şadan Gökovalı Balıkcı ile ilgili sürdürdüğü çalışmaları anlatır. Balıkcı hakkında yapılacak yeni çalışmaların haberini verir (Halikarnas Balıkcısı, 1995a: 13-14).

4.2.1.1.2. Parmak Damgası

Kitap Ege Kıyılarından, Ege’nin Dibi ve Gülen Ada başlıkları altında üç bölümden oluşmaktadır. Toplamda yirmi bir öyküyü içermektedir. Bilgi yayınevinden 1986 yılında yayımlanmıştır. Kitapta daha önce yayımlanan öykü kitaplarından öyküler bulunmaktadır. Öykülerin bir kısmı İstanbul’da 1939 yılında Tan Evi, Cep Kitapları Serisi’nde 29. kitap olarak Sabiha Zekeriya Sertel tarafından yayımlanmıştır. Şadan Gökovalı bu öyküleri, yeniden sıralamış ve eskiyen bazı sözcükleri güncel hali ile değiştirmiştir. Şadan Gökovalı yazdığı önsözde, Balıkcı’nın öykülerinin derlenmesi konusunda yeni çalışmaların yapılacağı haberini verir.

4.2.1.1.3. Dalgıçlar

Dalgıçlar ilk olarak 1949’larda Halikarnas Balıkcısı tarafından Demokrat İzmir Gazetesi’nde yayımlanmaya başlar. Balıkcı’dan Şadan Gökovalı’ya, *Dalgıçlar* serisinden yirmi kadar gazete kesiği kalır. Bu kesikler uzunca bir süre Şadan Gökovalı’nın kitaplığında kalır. *Dalgıçlar*’ın daha önce kitaplaştırılmama sebebi, yazıların Balıkcı’nın

kendi kurgusu olduğuna karar verilememesidir. Çünkü Balıkçı diğer öykülerden farklı olarak *Dalgıçlar*'da olayları Anadolu dışında işler ve karakterler yabancı isimler ile verilir. Bu nedenle bir süre yazılar, Balıkçı'nın çevirisi olarak düşünülür. Şadan Gökovalı, *Dalgıçlar* serisi hakkında detaylı araştırma yapmaya karar verir. İzmir Milli Kütüphane'ye giderek Demokrat İzmir koleksiyonu arasından serinin devamını bulur. Seri yazıların, çeviri olmadığı anlaşılınca Şadan Gökovalı tarafından derlenerek kitaplaştırılır. Kitabın Bilgi yayınevinden çıkan ilk basımı 1991 yılında yapılmıştır. Kitabın önsözünde Şadan Gökovalı, *Dalgıçlar* Üstüne başlığı altında, eserin Balıkçı'ya ait olduğu konusunda ikna edici detayları paylaşmaktadır (Halikarnas Balıkçısı, 1995c: 7-9).

Dalgıçlar kitabında olaylar Amerika'nın çeşitli yerlerinde geçer. Bu kez dalgıçların yaşamını ve denizaltındaki mücadeleleri uzak bir coğrafyadan verilir. Karakterlerin adları yabancı dilde verilmiştir. İlerleyen bölümlerde, olaylar farklı coğrafyadan yabancı karakterlere odaklı şekilde okuyucuya verilse de, Balıkçı aralara Ege Denizi'ndeki dalgıçların zorlu yaşamını da katar. Bu kapsamda Balıkçı, her iki coğrafyadan denizci insanların yaşamı kendine has üslubu ile anlatılır. Kitapta farklı coğrafyada yaşayan dalgıçların ortak yaşam mücadeleleri olduğu işlenir. Girişte, dalgıçların yaşamı ve dalgıçların kullandığı aletler ile ilgili dönemin teknik gelişmeleri hakkında bilgiler verilir. Kitapta bir açıdan kıyaslama yapılmaktadır. Balıkçı, dalgıçların kullandığı aletlerin son teknolojik ürünleri takip etmesi gerektiği tavsiyesinde bulunur.

4.2.1.1.4. Çiçeklerin Düğünü

Çiçeklerin Düğünü kitabının 1991 yılında Bilgi yayınevi tarafından ilk baskısı yapılmıştır. Bu kitapta, Balıkçı'nın Bütün Eserleri dizisinde yer alan öykü kitaplarından *Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek*, *Gençlik Denizlerinde* ve *Parmak Damgası*'na girmeyen öyküler yer alır. Böylece, öyküler ile ilgili seri tamamlanmış olur (Halikarnas Balıkçısı, 1996a: 9).

Kitap, Bu Kitaba Özel başlığı altında yer alan *Çiçeklerin Düğünü*, Haylaz ve Bergama Civarındaki, Yarısı Çınar Yarısı Ihlamur Olan Ağacın Öyküsü olmak üzere üç öykü ile başlar. Ardından kitap, Merhaba Akdeniz ve Yaşasın Deniz olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Kitapta toplam yirmi sekiz öykü bulunur.

4.2.1.1.5. Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek

Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek kitabının Bilgi yayınevi ilk baskısı 1972 yılında yapılmıştır. Balıkçı'nın görüşü alınarak derlenen kitapta, bazı dil iyileştirmeleri yapılarak sözcükler güncel hali ile verilmiştir. Kitap daha önce yayımlanan *Ege Kıyılarından*, *Ege'nin Dibi*, *Gülen Ada*, *Merhaba Akdeniz*, *Yaşasın Deniz* isimli kitaplarda yer alan öykülerin derlemesidir. Bu kitap içindeki öyküler Balıkçı tarafından seçilmiştir (Halikarnas Balıkçısı, 1995b: 9). Toplam otuz yedi öykünün bulunduğu kitapta yer alan on öykü daha önce yayımlanan kitaplara girmemiştir.

4.2.1.1.6. Merhaba Akdeniz

Merhaba Akdeniz'in birinci ve üçüncü basımı 1962-1976 yıllarında, Yeditepe yayınları tarafından yapılır. 1962'de yayımlanan kitap içinde yer alan öykülerin bazıları, Balıkçı'nın daha sonra Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan öykü kitaplarına alınmıştır (Halikarnas Balıkçısı, 2018b: 5). *Merhaba Akdeniz*'in Bilgi yayınevi tarafından 2014 yılında ilk baskısı yapılır. Kitap iç kapağında Yeditepe yayınları hakkında bilgi verilir. Kitabın arka kapağında, 1962 yılında yapılan ilk baskısına sadık kalındığı ifade edilir (Halikarnas Balıkçısı, 2018b). Kitap içinde otuz iki öykü mevcuttur.

4.2.1.2. Halikarnas Balıkçısı'nın Öz Yaşam Öyküsü: Mavi Sürgün

Mavi Sürgün, Balıkçı'nın sağlığında kendi yaşamı ile ilgili yazdığı bir kitaptır. Kitap genel olarak Balıkçı'nın 1925-1947 arasındaki yaşam sürecini kapsamaktadır. İlk baskısı Bilgi yayınevi tarafından 1961 yılında yapılmıştır. Kitap, Balıkçı'nın kendini sabırlık bitkisi ve tarla kuşuna benzettiği önsöz ile başlar:

Sabırlık vardır, güneşin ateş yağdırdığı iklimlerde biter. Anasının memesini tutup emen yavru gibi, toprakları kavrayan köklerinden, uçları süngülü dik yapraklarını salar. Cehennemde yanan ifrit gibi, on yıl alevlerde yavaş yavaş büyür ve güneşte parlayan bitkisel bir anıt olur. On yıllarca aldığı ışıkla sıcaklığı -bir kıymığını bile alkoymadan- yeni bir kılıkta yine yaradılışa verir. Böylelikle, en yalın tanımıyla iyi insana benzer. Hayattan aldığını fazlasıyla gene yaşama verir.

(...)

Sabırlık bu çiçekle on yıllarca yaradılıştan topladığını yine yaradılışa verir ve bütün canını bir çiçeğe verdiği için ölür. Ama öldüğü halde adı üç bin yıldan beri “ölümsüz”dür: Athanato...

İtalya'da tarla kuşlarını hiç durmamacasına öttürmek için ateşle kıpkızıl kızartılmış toplu iğne uçlarıyla cızz diye bir gözünü, cızz diye öteki gözünü yakarlar. İki gözü kör olan tarla kuşunu bir kafese koyarlar. Mavi, açık, duru göklere özgür uçmaya alışkın kuş, ilk önce gözlerini örttüğünü sandığı kapkara paçavrayı tınaklarıyla paralamaya çabalar ve zavallı, kendini bir kat daha yaralar. ... Allah esirgesin duramaz; çünkü durunca karanlık, ökseci kuşçunun kara parmak ve avuçları gibi varlığını kavramaya koyulur. Öter, öter yaradılışa bütün canını, gönül cömertliğiyle harıl harıl döktükten sonra, boynu bükük, şu dar-ı dünyaya kör gözleri açık, aramızdan şükranla ayrılır. O da en kısa tanımıyla iyi insana benzer. Aldığı kadarını, hatta aldığından çoğunu dünyaya verir.

(...)

Bu işte sabırlığın, tarla kuşunun, biraz da insan kılığına girmesi var (Halikarnas Balıkcısı, 2012: 7-10).

Balıkcı, önsözde *Mavi Sürgün* kitabını yazma amacını açıklar. Kitap, Balıkcı'nın *Resimli Hafta*'ya *Hüseyin Kenan* imzası ile yazdığı yazı ardından 24 Nisan 1925 günü İstanbul'da tutuklanması ile başlar. Ardından Balıkcı, kalebent olarak Bodrum'a sürgün gittiği süreci anlatır. Balıkcı kitapta yeri geldikçe dönemin tarihsel olaylarına değinir. Kitabın ilerleyen bölümleri Balıkcı'nın Bodrum'daki yaşamı hakkındadır. Metinler içine kültürel bilgisini de kattığı görülür. Balıkcı, zaman zaman geçmişe dönerek Bodrum öncesindeki yaşamından ve çocukluğundan bahseder. Ayrıca Balıkcı'nın, kurgusal metinlerinde yer alan karakterleri bu kitapta da görmek mümkündür. Balıkcı Bodrum'da evlendiği eşi Hatice Hanım'a olan sevgisini ve onunla tanışma sürecini, bu kitapta yer alan Zeytinci Musa karakteri üzerinden anlatır. Kitap, Balıkcı'nın Bodrum'dan ayrılış sözleri ile sonlanır. Balıkcı Bodrum'dan, 1947 yılında çocuklarının ortaöğrenimleri için ayrılır.

4.2.1.3. Halikarnas Balıkcısı Çocuk Kitapları

Halikarnas Balıkcısı'nın daha önce yayımlanan ve yukarıda yer alan öykü kitaplarından seçilen bazı öyküler, 1998 yılında Bilgi yayınevi tarafından Çocuk Kitaplığı dizisinde yayımlanmıştır. Dizi, *Gülen Ada*, *Denizin Çağırışı* ve *Yol Ver Deniz* olmak üzere üç kitaptan oluşmaktadır. Kitapların 2018 yılı 5. baskısında, öyküleri tamalayan kara kalem çizimler mevcuttur.

4.2.1.4. Romanlar

Birçok alanda öncü çalışmalar sunan Halikarnas Balıkcısı, yazdığı romanlar ile edebiyat alanına farklı bir bakış kazandırır. Edebiyat alanında usta yazarlardan biri olan

Halikarnas Balıkçısı'nın romanları, keşfedilmemiş yanları ile değerlendirilmeyi beklemektedir. Özellikle tarihsel karakterleri anlattığı *Uluç Reis* ve *Turgut Reis* romanlarının, günümüz tarihsel romanlarına yıllar önceden ışık tuttuğu ifade edilmektedir (Yağcı, 2017: 29).

Bu kısımda yer alan başlıklar, Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan romanlara göre şekillendirilmiştir.

4.2.1.4.1.Ötelerin Çocukları

İlk baskısı 1969 yılında Bilgi yayınevi tarafından yapılan kitap, *Ötelerin Çocuğu* ismi ile daha önce Yeditepe ve Remzi Yayınevi tarafından da yayımlanmıştır. Balıkçı'nın bu isimden duyduğu rahatsızlığı Şadan Gökovalı'ya ifade eder (Halikarnas Balıkçısı, 1999: 7). Buna dayanarak Şadan Gökovalı kitabın *Ötelerin Çocukları* ismi ile yayımlanmasını tercih eder. Şadan Gökovalı yazıları yeniden sıralamış ve bazı sözcükleri güncelleştirmiştir. Kitap bu açıklamaların yapıldığı önsöz ile başlar. Balıkçı bu kitapta deniz insanlarının uğradığı haksızlıklardan bahseder.

Olaylar Çatalkaya köyünde erken yaşta annesini ve babasını kaybeden Tiycan karakteri çevresinde işlenir. Köylüler Elif'i Tiycan ve Karakız isimleri ile çağırır. Elif'in abisi Ali, dalgıçlık yapmaktadır. Bu nedenle uzun bir süre eve dönemez. Elif'in üç ablası vardır. Dört kız kardeşin yaşamları, kurak köydeki birkaç dönüm tarlayı ekerek ve geçimlerini sağlamak için besledikleri hayvanlarla ilgilenerek geçmektedir. Ancak Elif karakteri, denize olan tutkusu ile ablalarından ayrı bir kişiliğe sahiptir. Bu nedenle, deniz kenarında vakit geçirmek için sürekli evden kaçır. Kırsal hayatın boğucu dünyasından nefes almak için daha önce abisi Aliş ile oyunlar oynadığı koya giderek hayallere dalar. Köylüler, farklı karakter özelliklerine sahip Elif'e akıllı, cesur ve çevik olduğu için Tiycan adını takar. Tiycan, yedi canlı anlamına gelmektedir. Tiycan bir gün köylülerin *Deniz Defterdarı* ismini taktıkları Haydut Kerimoğlu ile karşılaşır. Kerimoğlu herkes tarafından korkulan bir eşkıya olarak bilinir. Ancak haksızlığa ve adaletsizliğe savaş açan bir efedir. Tiycan Kerimoğlu'ndan korkup kaçmaz. Buna şaşırır Kerimoğlu'nun kalbi yumuşar ve Tiycan'a altın hediye eder. Köyde duyulan bu durum sonrasında Tiycan iftiraya uğrar. Köyün Ağası Hacı Resül, haydutla ilişkisi olduğunu ileri sürerek Tiycan'ı döver. Ardından geçmişten düşmanlık beslediği Kerimoğlun'a tuzak kurarak onu öldürtür. Yıllar geçtikçe Tiycan güzelleşir. Hacı resul Tiycan'ala evlenmek ister, ancak başarısız olur. Çakır Raziye

ile evlenen Tiycan'ın abisi Aliş, denize açıldığı bir seferde felç geçirir. Artık Aliş sadece denize daldığı zamanlar özgürce yürüyebiliyordur.

Kitapta Tiycan karakterinin yaşamının yanında yardımcı karakterlerin de hayatına değinilir. Alyanak Cafer, kaçırdığı Emine'yi ortada bırakır. Daha sonra Emine'ye Dalgıç Hasan nikah kıyar. Alyanak Cafer, Hacı Resul'un yardımını ile zabıt olur ve parası için Danacıların Hanife ile evlenir. Dalgıç Hasan'ın denizden dönmemesi üzerine akli dengesini kaybeden Emine, zabıt Cafer eşliğinde Manisa'daki tımarhaneye yatırılmak üzere İzmir'e giden Bozkurt vapuruna bindirilir. Vapur Yoran limanı açıklarında batar. Boğulan yolcular arasında Emine, Cafer, on çocuklu Zeynep ve İstanbullu tüccar Haşmet Bey'in vapurda elli bin altınının bulunduğu çanta vardır. Batan vapur kelepirci Rum Kolarides tarafından alınır. Ancak parasının derdine düşen Haşmet Bey, paraları çıkartmak için dalgıç tutar. Denizin dibinde paralar aranırken dalgıç Badi Badi Nuri ve Aliş ölür.

Bu sıralarda Meşrutiyet ilan edilir. Otuz yaşına gelen Tiycan, sevdiği iki insanı Kerimoğlu ve Aliş'i kaybetmiştir. Ablaları gibi Tiycan da henüz evlenmemiştir. Köye gelen kaymakam Şefik Ulvi'ye aşık olur. İçindeki annelik duygusunu bastıramayan Tiycan, evli olan Şefik Bey'den hamile kalır. Köylülerin dedikodusu üzerine Adem Dayı ve eşi Nefise'nin yanına sığınarak onlarla yaşar. Burada bir kız çocuğu doğurur. Yıllar sonra Şefik Ulvi köye geri döner. Evli olmasına karşın, Tiycan ile konuşarak çocuğuna sahip çıkmak ister. Tiycan tarafından reddedilmeyi hazmedemeyen Hacı Resul, adamlarıyla birlikte Tiycan'ın sığındığı Adem Dayı'nın evini basar. Tiycan ve Adem Dayı öldürülür. Nefise nine aklını kaybeder ve Tiycan'ın kızı yaralanır. Balıkçı kitabın bu son sahnesindeki olayı, I. Dünya Savaşı'nın başlama sebebi olan Fransuva Ferdinand ile karısının ölümüne bağlar. Bu kapsamda kitapta dünyadaki haksızlıkların sadece Anadolu'nun Ege'sinde sınırlı kalmadığı vurgulanır. Balıkçı'nın bu kitapta evrensel toplumsal sorunlara eğildiği görülür (Halikarnas Balıkçısı, 1999: 8).

4.2.1.4.2.Uluç Reis

Balıkçı, bu romanında Türk Tarih'in de denizcilik alanında Tunus Fatih'i olarak adı anılan, Kaptan-ı Derya Uluç Ali Reis'in yaşamını anlatır. Kitabın Bilgi yayınevi tarafından yapılan ilk baskısı 1962 yılında çıkmıştır.

Uluç Ali, İtalya'da doğar. Annesi Anadolu kıyılarına korsanların baskını sırasında Frappa tarafından İtalya'ya kaçırılan Türkmen kızı Kara Perçim'dir. Bu saldırı üzerine

Türk denizciler İtalya kıyılarına saldırır. Uluç Ali'nin babası Aydınli korsan Ali, bu saldırılar sırasında savaşıırken yaralanır ve bu kıyılarda kalır. Kara Perçim Aydınli korsan Ali'yi saklar. Ancak daha sonra Ali'nin Türk olduğu anlaşılnca kıyıda öldürölür. Kara Perçim, oğlunu Frappa ile büyütür. Uluç Ali yedi yaşıındayken annesi ölür. Frappa annesinin ölümü ardından Ali'ye, onu ağır işlerde çalıştırarak eziyet eder. Bir süre sonra Frappa felç geçirir. Bunun üzerine Ali bu fırsattan yararlanarak, içindeki deniz sevgisi ile sulara açılır. Denizciliğe Kara Yusuf'un korsan gemisinde başlar. Kara Yusuf bir gün İspanya sularında İspanyollar ile girdiği deniz gazasında gemisinin infilak etmesi sonucu mürettebatı ile birlikte ölür. Bu olaydan kurtulan Ali, eder. Don Luis'in eline düşer. Granata'daki çiftlikte büyütölün Ali, bir süre sonra buradan kaçmak ister. Kaçarken yaralanan Ali'yi, Zehra adlı bir kız kurtarır ve saklar. Ali ile Zehra evlenirler. Bir süre sonra birlikte kaçıp bu kıyıyı terk etmeyi planlarlar. Ancak kaçarlarken Zehra yaralanıp ölür. Ölen eşı Zehra'yı da yanına alan Ali, Türk korsan kenti Cezayir'e giderek, eşini burada defneder. Burada 18 yaşıındayken Turgut Reis ile tanışır. Ardından Bu iki ünlü denizci, birlikte Anadolu kıyılarını korumak için uzun yıllar denizde kalırlar. Batı Akdeniz'de Osmanlı'nın büyük bir güç elde etmesine yardım ederler. Bundan rahatsızlık duyan İmparator Şarlken, Andrea Dorya kumandasında bir donanma hazırlayarak savaş başlatır. Amaç Kuzey Afrika'da yer alan Osmanlı'nın Cezayir korsan ocağını ortadan kaldırarak Akdeniz'de Osmanlı'nın hakimiyetine son vermektir. Bu niyeti fark eden Barbaros, Turgut Reis ve Uluç Ali'yi yanına alarak Tunus'da, İspanya ile Osmanlılara karşı ittifak kuran Beni Hıfs sölalesine gaza başlatır. Ardından Venediklilerden Korfo alınır. Güney Sporad On iki ada olarak bilinen Güney Sporad adaları kuşatılır. Osmanlı'nın denizlerdeki gücünü tehdit algılayan Papa III. Paul, Andrea Dorya yönetiminde kuvvetli bir Haçlı donanmasının kurulması için çağrıda bulunur. Bunun üzerine Preveze Savaşı başlar. Barbaros, Turgut Reis ve Uluç Ali gibi pek çok reislerin katıldığı bu büyük deniz savaşı, Andrea Dorya'nın mağlubiyeti ile son bulur. Şarlken, bu ağır darbe neticesinde Cezayir'e saldırmaya kalkar. Bu sırada Turgut Reis, Korsika'da esir düşer. Bu sırada Fransa kralı I. Françoise, Şarlken'e karşı Kanunî'den yardım ister. Barbaros, Uluç Ali ile Tolon'a giderek Ris'i kuşatır. Cenevizlilere baskılar nedeniyle Turgut Reis'i serbest bırakır. Turgut Reis ile Uluç Ali, Cezayir'e yerleşerek Cerbe adasını bir üs haline getirir. Akdeniz'de gazalara devam ederler. Bunun üzerine Şarlken, iki reisin yakalanmasını emreder. Cerbe adasına yapılan saldırıda Uluç Ali gösterdiği kahramanlıkla tarihe adını yazdırır. Barbaros'un ölümünden sonra Trablusgarp, Malta ve Kıbrıs alınır. Venedikliler

Kıbrıs'ı geri almak ister. Don Juan komutasındaki donanma, İnebahtı'da Osmanlı donanmasına saldırır. Uluç Ali'nin yetişmesiyle donanma kurtarılır. Ardından donanma ile 1560 yılında İstanbul'a döner. İzmir Mutasarrıfı, Tersane Kahyası ve Batı Trablus Beylerbeyi görevlerine getirilir. Kaptan-ı Derya olur ve Tunus'u alır.

Kitapta Uluç Ali'nin evliliklerinden bahsedilir. Dört kez evlenen Uluç Ali'nin, ilk eşi, İspanya'dan kaçarken kaçış sırasında ölen Zehra'dır. İkinci evliliğini Cezayir'de tanıştığı Türkmen kızı olan Hatçe ile yapar. İki çocuğu olur. Ancak kitapta Hatçe'nin ölümü hakkında bilgi verilmeden Uluç Ali'nin üçüncü evliliğini yaptığı İspanyol asilzadesi Arabella de Madriyaga hakkında bilgilere geçilir. Bu evliliğin seyrinden bahsedilmez. Uluç Ali, oldukça ileri bir yaşta kendisinden bir hayli genç olan, İspanyol asilzadesi Don Piyetro'nun kızı Emilyya ile evlenir. Bu Uluç Ali'nin yaptığı son evliliğidir.

Uluç Ali, Osmanlı Deniz Kuvvetlerini güçlendirmek için ömrünün son yıllarında çalışmalar yapar. Karadeniz'e açılır. Tatar Hanlığını ele geçirir. 1587'de ölen Uluç Ali, Tophane Camiine defnedilir.

4.2.1.4.3.Turgut Reis

Kitabın 1966 yılında ilk baskısı yapılır. Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan bu kitapta, Balıkçı Türk Deniz Tarihi'nin ünlü kaptanlarından Turgut Reis'in yaşamını kurgusallaştırır.

Turgutca, Muğla'ya bağlı sahil köyü olan Karabağ'da doğar. Babası çoban Veli'dir. Turgutca beş yaşından itibaren koyun ve keçi gütmeye başlar. Dağlarda denizi izler. Böylece Turgutca'nın içinde deniz tutkusu başlar. Tahta Bacak Hüsam, Turgutca'nın deniz tutkusunu fark eder. Ona dürbününü vererek denizi daha yakından izlemesini sağlar. Turgutca eski korsanlardan denizcilik bilgisi, ok atmayı ve tabanca kullanmayı öğrenir. Turgutca on iki yaşındayken Tahta Bacak ile birlikte bir kayık yaparlar. Ege ve Akdeniz kıyıları şövalyelerin baskınına uğramaktadır. Köyleri yağmalanan halk korku içinde yaşamaktadır. Turgutca on beş yaşındayken kıyıları korumak için kendii yaptığı tekneyle denize açılır. Tek başına şövalyelere verdiği baskında bir kalyon ele geçirir. Ardından çok sayıda akınlar yaparak kendisine bir grup kurar. Yavuz Sultan Selim dönemidir. Turgutca artık yirmi yaşına gelir. Denizlerde gösterdiği başarılar neticesinde reis olur. Turgut Reis, denizlerde elde ettiği ganimet ile köyüne okul, medrese ve mescit yaptırır. Akdeniz'de gazalar yaparak Osmanlı'nın hakimiyet kurmasını sağlar. Akdeniz'de Osmanlı'nın

güçlenmesini istemeyen Papa'nın çağrısıyla büyük bir donanma kurulur. Preveze'de bir deniz savaşı başlar. Barbaros'un donanması karşısında ağır yenilgiye uğrayan Şarlken, Andrea Dorya'ya Barbaros ile Turgut Reis'i yakalamasını emreder. Turgut Reis, Korsika'da gemilerini kalafatlatırken, Dorya'nın yeğeni tarafından esir alınır. Üç yılın ardından Barbaros'un baskısı ile serbest bırakılır. Turgut Reis, Afrika'dan İspanyolları çıkarmak ve Malta'dan şövalyeleri uzaklaştırmak için Tunus'a baskın yapar. Mehdiye kalesini için Turgut Reis çok mücadele verse de Şarlken burayı ele geçirir. Turgut Reis, bunun üzerine Akdeniz kıyılarını yakar. Trablus'u kuşatır. Kanuni Suştan Süleyman devrinde, Batı Trablus Sancak Beyliği'ne yükselir. Cerbe'yi basan Haçlı donanmasını Uluç Ali ile birlikte bozguna uğratar. Turgut Reis katıldığı ikinci Malta kuşatmasında gülle darbesi nedeni ile ölür.

4.2.1.4.4. Deniz Gurbetçileri

Kitabın ilk baskısı 1969 yılında Bilgi yayınevi tarafından yapılır. Balıkçı bu kitap için “*Enginin Arayıcıları, Derinlerin Arayıcıları, Akdeniz'in Gurbet Kuşları, Enginin Gurbet Kuşları, Enginin Çocukları, Enginin Oğulları, Deniz Garipleri*” gibi isimleri düşünür (Halikarnas Balıkçısı, 1997a: 7). Sonra Deniz Gurbetçileri isminde karar kılar. Balıkçı bu kitabı 1967-1969 yılları arasında, İzmir'in Hatay semtinde ikamet ettiği Merhaba Apartmanı'ndaki dairesinde kaleme alır. Kitabın sonunda Balıkçı'nın yaptığı resimler mevcuttur. Şadan Gökovalı kitapta yer alan önsözde, bu kitap için resimleri Balıkçı'nın kendi tekniği ile özel hazırladığını ifade eder. Balıkçı resimleri yaparken önce kartonu siyaha boyar, mumlu kağıda imza atmak için kullanılabilecek kalemle kartonun üzerindeki boyayı kazır (Halikarnas Balıkçısı, 1997a: 7).

Balıkçı bu kitaba, Milattan sonra üçüncü yüzyılda yaşamış ünlü tarihçi Oplianus'un Güney Ege denizi dalgıç ve denizcileri için söylediği “*Hiçbir çile sünger avcılarınınkinden daha korkunç, hiçbir çaba onlarınkinden daha zor değildir.*” sözleri ile başlar (Halikarnas Balıkçısı, 1997a: 9). Kitap Balıkçı'nın, toplumsal sorunları işlediği bir başka eseridir. Şadan Gökovalı, Balıkçı'nın yazmış olduğu eserin gerçekler ile bağlantısını kitabın önsözünde şöyle ifade eder:

Yazar bu romanında, deniz emekçilerinin çile, sorun ve aşklarını, kısacası onların dünyalarını anlatır. Ama bu anlatım, kaynağından, birinci elden anlatımdır. Öyleki; Türklerin Türk sularında sünger avlamalarının yasaklanması üzerine birçok yere başvurup, sonunda Genekurmay'a telgraf çeken “*Latif*”, Balıkçı'nın kendisidir aslında. Dahası gerçek yaşamında, Bodrumlu süngercilerin

çıkardıkları süngerleri yurtdışına satma işine bile bakmıştır Balıkçı. O kadar ki; Azra Erhat'a yolladığı, sünger yüklü develerle birlikte çekilmiş bir fotoğrafının üstüne aynen şunları yazmıştı:

“Harp sırasında vasıta yoktu, develerle sünger sevk ederdim, Amerika'ya gidecek süngerleri.”

(Halikarnas Balıkçısı, 1997a: 8).

Şadan Gökovalı derlediği bu kitapta, dizgi yanlışlarını düzeltir. Ancak sözcükleri güncelleştirmek yerine kitabın sonuna metinde geçen bazı denizcilik terimlerinin anlamlarını koyar (Halikarnas Balıkçısı, 1997a: 7-8) Ayrıca kitap sonunda, Halikarnas Balıkçısı hakkında söylenen sözlerden bazı alıntılar yer almaktadır.

Kitapta olaylar Bodrum kıyılarında başlar. Ateşoğlu ve süngerci filosu sünger avlamak için Bodrum'dan başlayarak Karaman, Silifke, Fenike, Fethiye ve Marmaris kıyılarını dolaşır. Ateşoğlu ve tayfası sünger avlamak için giriştikleri bu zorlu ve uzun yolda sünger avlayamamış ve bir arkadaşlarını kaybetmişlerdir. Umutsuzluk içinde denizciler Mezgit köyündeki Çakır Ayşe'ye uğrarlar. Çakır Ayşe genç yaşta balıkçı kocası Hamza'yı kaybetmiştir. Kocasının ölümü ardından kocasına duyduğu sevgi ve bağlılığı tüm deniz insanları ve ailelerine yardım ederek devam ettirir. Yaşlı ve sevecen Çakır Ayşe kocası Hamza'nın amcası yaşlı denizci Salih Reis'e bakmaktadır. Çakır Ayşe'yi ziyarete gelen Ateşoğlu ve tayfası Salih Reis'i de ziyaret eder. Denizcilerin umutsuzluğa kapıldığını gören Salih Reis, onlara bol miktarda sünger bulabilecekleri gizli sığı gösterir. Ateşoğlu ve tayfası burada bol miktarda sünger avlar. Ancak yoksul denizcileri sömürerek ağa olan Karakulak Tevfik, Ateşoğlu ve tayfasının keşfettiği gizli sığı bulmak için takibe başlar. Ateşoğlu, yaptığı ustaca manevralar sonucunda denizde izini kaybettirerek Karakulak'ın gizli sığı öğrenmesine engel olur. Bu sırada deniz ağlarından kaçan Çağanoz İdris ve Hırsız Selim adlı usta iki dalgıç Ateşoğlu'na katılırlar. Karakulak, Ateşoğlu'nun çevresinde toplanan yoksul denizcilerin birliğini bozmak için oyunlar ve planlar kurmaktadır. Bir gece Ateşoğlu'nun dört gemiden oluşan filosunu patlatır. Ateşoğlu yaralı olarak kurtarılır; ancak hafızasını kaybeder. Bir süre daha yaşadıktan sonra o da arkadaşları gibi “Gök Gemisi”ne katılır. Ölenler arasında Kara Hacer'in torunu Aliş de vardır. Kara Hacer, ailenin tüm erkeklerini denizde kaybetmiştir. Bu nedenle torununun denize açılmasını istemez. Ancak Aliş içindeki deniz tutkusuna ile denize açılır. Bu patlama ile torunu Aliş'i de kaybeden Kara Hacer, Karakulak'ı öldürür.

4.2.1.4.5. Aganta Burina Burinata

İlk baskısı 1976 yılında Bilgi yayınevi tarafından yapılan kitapta, denizci bir ailenin çocuğu olan Mahmut'un denize olan tutkusu anlatılmaktadır. Mahmut, çocukluğundan itibaren denize karşı büyük bir tutku duyar. Balıkçı kahvelerinde denizcilerden duyduğu deniz anıları, deniz türküleri ve deniz efsaneleri dinleyerek büyür. Ailenin pek çok erkek ferdi denizde kaybolur. Bunun üzerine Mahmut'un ailesi Mahmut'un denizci olmasına izin vermez. Bunun üzerine babası onu eskici dükkanına çırak olarak verir. Mahmut denizcilikle ilgili ilk bilgileri yanına çırak olarak başladığı eski bir denizci olan Kirpi Halil Usta'dan öğrenir. Ardından babası Süleyman Kaptan, Mahmut'u okula yazdırır. Ancak Mahmut tenefüslerde Kalafat Ahmet Usta'nın yanına kaçar. Ondan gemi yapımı, denizcilik tarihi ve ünlü denizciler hakkında bilgiler öğrenir. Kalafat Ahmet Usta'nın denizcilik ile ilgili Mahmut'a verdiği kitaplar sayesinde Mahmut okuma-yazmayı ilerletir. Mahmut'un deniz sevgisini komşuları Ateşoğlu'nun kızı olan Fatma farkeder. Fatma babasıyla balığa çıktıkları zaman Mahmut'a yanlarında gelebileceğini söyler. Böylece Mahmut ilk defa denize açılır. İçindeki deniz tutkusu büyüyen Mahmut herkesi ve köyünü ardında bırakarak amcası Hakkı Reis'in kayığına tayfa olarak yazılır. Bir süre sonra amcası ile ilişkileri bozulan Mahmut, denizci olarak çeşitli gemilerde çalışmaya başlar. Bu sayede dünyanın çeşitli yerlerini görür. Yetişkin bir delikanlı olduğunda Bodrum'a dönerek çocukluk aşkı Fatma ile evlenmeyi planlar. Ancak Bodrum'un çocukluğundaki gibi kalmadığını görür. Fatma'nın, babasıyla geçirdikleri bir deniz kazası sonucunda gözünün birinin kör olduğunu ve yüzünün bir bölümünde yanık yaraları olduğunu duyar. Mahmut, Fatma ile evlenmekte ısrarcı davransa da Fatma birgün hiçbir iz bırakmadan köyü gizlice terk eder. Bunun üzerine Mahmut denize olan sevgisini sorgular ve denizden nefret etmeye başlar. Denizciliği bırakarak karaya yerleşmeye karar verir. Deniz görmeyen bir köyden babasının eski arkadaşlarından Zeynel Kaptan'ın zengin kızı Ayşe ile evlenerek oraya yerleşir. Bir süre toprak ağası olarak yaşamını sürdürmeye çalışsa da bir gün bir akraba düğünü vesilesiyle Bodrum'a giderken rastladığı ilk kayığa tayfa yazılır ve Bodrum'dan uzaklaşır.

4.2.1.4.6. Bulamaç

Bulamaç romanı Balıkçı'nın ömrünün son günlerinde, Şadan Gökovalı'ya "yazacağım" diye sık sık bahsettiği bir romandır (Halikarnas Balıkçısı, 1996b: 7). Şadan

Gökovalı, romanın yazılamadığını düşünerek üzüntü duyar. Ancak Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Sevilay Öğüt, Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel'in danışmanlığında yürütülen mezuniyet tezi konusu olarak bu romanı, İzmir Milli Kütüphanedeki Demokrat İzmir gazetesi koleksiyonundan, altı aylık bir süre içinde derler. Balıkçı Bulamaç'ı, Demokrat İzmir gazetesinde 1 Ocak-12 Mayıs 1948 tarihleri arasında yayımlanır. Şadan Gökovalı ve Bilgi yayınevi yetkilileri Bulamaç'ta yer alan bazı bölümlerin, yayımlanan bir başka kitap olan Ötelerin Çocukları'nda kullanıldığını fark eder. Hatta Balıkçı'nın bazı bölümleri hiç değiştirmeden işlediği anlaşılır. Ancak Bulamaç romanının belgesel değer taşıdığı için bu bölümler çıkarılmaz ve kitap olduğu gibi yayımlanır (Halikarnas Balıkçısı, 1996b: 8). Kitabın Bilgi yayınevinden çıkan ilk baskı 1996 yılında yayımlanmıştır. Sevilay Öğüt tarafından derlenen yazıları, Şadan Gökovalı yayımlanmadan önce gözden geçirerek yazıların sırası ve eksik bölümler için katkıda bulunur. Ancak belgesel değeri nedeniyle Şadan Gökovalı, bu eserde sözcükleri güncelleştirmez. Kitabın sonuna, sözcüklerin güncel anlamını içeren kısa bir sözlük ekler. Kitap Balıkçı'nın doğumunun 106. yılına ve vefatının 23. yılına özel yayımlanır (Halikarnas Balıkçısı, 1996b: 8).

Kitap öncelikle içinde yukarıdaki bilgilerin yer aldığı, Şadan Gökovalı'nın 2 Şubat 1996 tarihinde, bu kitap için yazdığı Sunuş yazısı ile başlar. Ardından Sevilay Öğüt'ün kitap hakkında derleme süreci ile ilgili bilgi veren ve kitabın kısa özetini de anlattığı önsöz ile devam eder. Kitabın ilerleyen bölümlerinin anlaşılması ve olay örgüsünün farkedilebilmesi açısından Sevilay Öğüt'ün bu yazısı aydınlatıcı olmuştur. Çünkü kitapta çok sayıda yer, zaman, karakter ve oldukça geniş bir olay örgüsü vardır. Olaylar Bodrum, Gerenkuyu, Datça ve İzmir'de geçer. Olaylarda karakterlerin gündelik yaşamları hakkında anlatılar mevcuttur. Ancak Balıkçı'nın kimi zaman karakterlerin yaşamlarının farklı dönemleri hakkında bilgiler verdiği görülür. Olaylarda bazen karakterlerin geçmiş aile yapısı ve aile üyeleri hakkında detaylara girilir. Balıkçı, yer yer olayları mitolojik efsanelerden parçalar ile destekler. Bu konuda Sevilay Öğüt'ün *“Akıcı, duru bir anlatıma sahip olmakla beraber âni konu değişimleri, uzun tasvirleri ile konu bütünlüğünü tam sağladığı söylenemez. Bunu yine Balıkçı'nın rahat yazma, dilediğini yazma özelliğine bağlayabiliriz.”* ifadeleri durumu açıklamaktadır (Halikarnas Balıkçısı, 1996b: 15-16).

Kitapta olaylar öncelikle, Edip Mualla karakterinin çalışma masasında yazı yazma çabasının tasviri ile başlar. Ardından konu birden değişir. Karaoğlu isimli boğanın karakter olarak merkeze alındığı görülür. Kitabın ilerleyen bölümünde yer alacak ana

karakterlerin, Karaoğlan isimli boğanın İzmir'e seyahati sırasında kaçması çevresinde tanıtıldığı görülür. Bu karakterler boğanın son sahibi Haşmet Karaoğuz ve eşi Martı, nakliye ambarı müdürü Raif Bey, yaşlı Hatça Nine, doktor Muammer'dir. Kitapta yer alan diğer olaylarda, burada tanıtılan ana karakterlerin gündelik hayatı ve yaşam süreçleri anlatılır. Karakterlerin aile üyeleri hakkında bilgiler verilir. Bunun yanında karakterin geçmişinde yer alarak karakterlerin hayatında iz bırakan kişilerin de zaman zaman olaylara dahil edildiği görülür. Bu kapsamda kitabın ilerleyen bölümlerinde, yaşamlarından kesitler verilen ana karakterlerin yardımcı karakterler ile birlikte işlendiği farkedilir. Kitapta yakalanıp öldürülen boğa Karaoğlan'ın Datça Yarımadası'ndan başlayarak geçmişi anlatılır. Buradan sonra olaylar Bodrum'a bağlanır. Kitabın bu kısımdan sonra sonuca bağlanmayan olaylar parça parça verilir. Hikayeler halinde deniz insanlarının günlük yaşamlarının anlatıldığı bu kısımlar, Sünger dalgıcı Sadık'ın ve sevdiği Çakır Kız'ın hayatları etrafında döner. Bu karakterler hakkında bilgiler verilir. Onların yaşamı ve onlar çevresindeki karakterlerin yaşamı hakkında olayların kurgulanır. Ardından olayların İzmir'de Karaoğlanın sahibi Haşmet Bey ve Martı'ya gelmesi için nakliye ambarı Raif Bey ile çevresindeki yakın arkadaşları, doktor Muammer, evlendirme memuru Nihat ve Sabah gazetesinde muharrir Pertev'in aralarında yaptığı felsefik konuşmalardan bölümler sunulur. Böylece her bir karakterin hayatları hakkında verilen bilgiler ile kurgu Bodrum'dan taşınır. Sonra Haşmet Bey ve eşi Martı'nın günlük yaşamı çevresinde olaylar anlatılır. Ancak olaylar Martı karakterinin hayatının anlatılması ile tekrar İzmir'den uzaklaşır. Martı'nın Bodrum'da büyüme süreci ve ailesi tanıtılır. Burada Martı'nın babası Kara Mahmut'un serüvenleri anlatılır. Martı'nın annesinin ölümü üzerine Asım Kaptan karakteri olaylara dahil olur. Martı'nın Asım Kaptan ile Bodrum kıyılarında bitkiler hakkında bilgi edinmek için çıktığı deniz yolculuklarından bahsedilir. Olaylar, Hatça Nine ve kızlarının yaşamının anlatılması ile İzmir'e tekrar döner. Hatça Nine'nin, Handan ve Suzan adında iki kızı vardır. Handan, Haşmet Bey'in yanında işe başlar. Burada başka karakterler ile bağ kurularak Handan'ın yaşamı hakkında detaylı bilgiler verilir. Handan karakterine odaklanan bu bölümdeki olaylarda, Handan'ın kardeşi Suzan, Terzi Hürmüz Hanım, Neriman Hanım ve oğlu Rıdvan tanıtılır. Suzan karakteri ile evlenmek isteyen Hulisi karakteri üzerinden olaylar doktor Muammer'e bağlanır. Martı'nın İzmir'deki mutsuz yaşamı ve Haşmet Karaoğuz ile evliliğinde meydana gelen problemler anlatılır. Martı'nın, İzmir'deki şehir hayatını bırakarak Bodrum'a geri döndüğü görülür. Burada olaylar tekrar İzmir'den Bodrum'a taşınır. Bodrum'da batan bir vapur içindeki parasının derdine düşen

Bay Haşmet Karaoğuz'un, paraları denizden çıkartmak için Bodrumlu sünger dalgıçları ile geçen kısa bir macerası anlatılır. Ardından olaylar sünger dalgıçlarına bağlanır. Bu deniz insanlarının yaşamlarından bölümler verilir. Kitabın sonuna doğru karakterler ve olaylar arasındaki örgü fark edilir. Kitabın sonunda, kitabın başından itibaren anlatılan olaylardaki tüm karakterlerin sonları verilir.

4.2.2. Halikarnas Balıkçısı'ndan Düşünsel Metinler

Halikarnas Balıkçısı, Anadolu'nun tarihi ve mitoloji hakkında çok sayıda deneme ve inceleme yazısı yazar. Balıkçı'nın Anadolu ve Akdeniz hakkında kurgusal metinlerinin yanında düşünsel metinlerinin de olduğunu, Şadan Gökovalı'nın Halikarnas Balıkçısı'nın *Merhaba Anadolu* kitabı önsözünde görmek mümkündür:

Çoğu eleştirmenin birleştiği gibi, Balıkçı yalnız öykü ve roman yazarı değil, aynı zamandaengin kültür sahibi bir düşünürdü. Onun düşünür yanını, inceleme kitapları ve konferansları kadar, “erken” gençliğinden beri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazıları da ortaya kor.

Balıkçı asıl, bir Anadolu uzmanıydı: bir Anadolu sevdalısıydı. Anadolu tarih, sanat ve uygarlığıyla bu yurdun benzersiz güzellikleri konusundaki kitaplaşmamış yazıları, kitaplaşmış olanlardan fazladır. Biz bu yazılardan bir derleme yapmaya çalıştık (Halikarnas Balıkçısı, 1997b: 9-10).

Bu yazılar daha sonra derlenerek kitap halinde yayımlanır. Balıkçı düşünsel metinlerinde, Hellenizme dayanan Batı uygarlığının tarihsel gelişimini aslında Anadolu uygarlıklarına borçlu olduğunu kanıtlamaya çalışır. Yazılarında, Batı uygarlığı ile Anadolu'yu karşılaştırmalı şekilde analiz ettiği görülür. Çeşitli konuları anlattığı yazılar Anadolu'nun üç bin yıl öncesi tarihinden başlar.

Balıkçı'nın savunduğu tezler sadece Anadolu ile sınırlı kalmaz. Akdeniz kültürü ve uygarlığı konusunda yeni bir bakış açısı sunar. Akdeniz uygarlığının sadece Hellenizm ile sınırlı olmadığını ifade eder. Akdeniz coğrafyasını bir bütün olarak kabul eder. Tarihsel süreçte Akdeniz havzasında yer alan tüm uygarlıkların ortak kültürü olduğuna değinir. Ardından Anadolu'nun da Akdeniz kültürü ve uygarlığı içinde yer alması gerektiği tezini ileri sürer. Bu tezi kanıtlamak için karşılaştırmalı analizler yaparak inceleme yazıları yazar.

Balıkçı'nın tezlerini savunduğu yazılar hem Türkiye'den hem de Türkiye dışından okurlara ulaşır. Bu nedenle Balıkçı düşün yazılarını hem Türkçe hem de farklı dillerde yazmıştır. İlerleyen başlıklar altında, Balıkçı'nın Türkçe ve yabancı dillerde yayımlanan kitapları hakkında bilgiler sunulmaktadır.

4.2.2.1. Türkçe İnceleme Kitapları

Balıkçı'nın Anadolu ve Akdeniz hakkında Türkçe kaleme aldığı yazılar, Bilgi yayınevi aracılığı ile bugüne kadar on cilt halinde yayımlanmıştır. Kitapların bir kısmı Balıkçı'nın ölümünden sonra yayımlanır. Aşağıda Balıkçı'nın Bilgi yayınevinden Bütün Eserleri adlı külliyat kapsamında yayımlanan deneme-inceleme kitapları hakkında bilgi yer almaktadır.

4.2.2.1.1. Anadolu Efsaneleri

Anadolu Efsaneleri, ilk olarak 1954 yılında yayımlanmıştır. Kitabın önsözü, Halikarnas Balıkcısı'nın 1954 ve 1972 yılı baskısında yazdığı hali ile aynıdır. Balıkçı kitabın önsözünde kendisinin, Halikarnassoslu Herodotos'u takip ettiğinden bahseder. Bu kitapta Yunan Uygarlığı'na has olarak bilinen pek çok efsanenin aslında Anadolu kaynaklı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Kuzey'den Güney'e kadar Anadolu'da farklı şekillerde anlatılan 30 efsaneye yer verilir. Halikarnas Balıkcısı, hemşerisi olarak gördüğü Herodot gibi efsaneleri kendi anlatımı ile aktarmaktadır. Tarihsel süreçte Anadolu'ya has özelliklerin günümüze kadar değişerek nasıl geldiğini açıklar. Balıkçı, geçmişten günümüze kadar insani duyguların değişimini ve toplumsal dönüşümünü efsaneler aracılığı ile anlatır. Ayrıca kitapta yer alan Balıkçı'nın kendi çizimleri, metinde anlatılanların gözde canlanmasına imkan sunmaktadır.

4.2.2.1.2. Anadolu Tanrıları

Anadolu Tanrıları kitabı, ilk olarak 1955 yılında yayımlanmıştır. Halikarnas Balıkcısı bu kitabı ile *Anadolu Efsaneleri*'nde geçen tanrıların detaylı bir incelemesini okuyucuya sunar. Kitapta, tarihsel süreçte mitolojideki tanrıların Anadolu'dan nasıl taşınarak tüm coğrafyaya yayıldığını anlatır. Balıkçı kitaba dil, kültür ve din üzerine incelemelerini paylaştığı önsöz ile başlar. Ardından Olympos'lu Tanrılar başlığı altında tanrıları kısaca tanıtır. İlerleyen bölümlerde Minoen, Mykene ve Hitit uygarlıklarında tanrıların gelişimi ve dönüşümü, kültürel yapı ve sosyal hayattan bahsedilmektedir. Ayrıca geçmiş uygarlıkların katkılarının, günümüzdeki etkilerine dair örnekler verilmektedir. Kitap, Eski Yunan Vezni ile bitmektedir. Ayrıca kitabın arka sayfasında Balıkçı'nın kitapta yer alan konular ile ilgili çizimleri mevcuttur.

4.2.2.1.3. Anadolu'nun Sesi

Kitabın ilk baskısı 1971 yılında Bilgi yayınevi aracılığı ile yapılmıştır. Şadan Gökovalı, sonraki baskılar için yeniden sıralama ve dilde güncelleştirmeler yaparak kitabı derlemiştir. Kitabın çok sayıda baskısı yapılmıştır. Kitap genel hatları ile Anadolu'nun kültürü hakkındadır. Balıkçı kitapta, Hellenizm ve Anadolu uygarlıklarının kıyaslaması üzerine görüşlerini paylaşır. Ayrıca kitapta yer alan Tarihte Tekerrür Yoktur! başlıklı yazısında Balıkçı, Bertrand Russel'in 1945 yılında yayımlanan *A History of Western Philosophy* isimli kitaba yönelik eleştirilerde bulunur. Yazıda, Russel'in sonradan fikrini değiştirebileceğini belirtir (Halikarnas Balıkçısı, 1992: 148). Şadan Gökovalı daha sonra basılan kitapların önsözünde, Balıkçı'nın bu konuda haklı çıktığını ifade eder. Çünkü Russel, 1967 yılında söz konusu olan kitabı, büyük ölçüde değiştirerek yeniden yayımlar (Halikarnas Balıkçısı, 1992: 9).

4.2.2.1.4. Hey Koca Yurt

İlk baskısı 1972 yılında Bilgi yayınevi aracılığı ile yapılan kitap, yirmi dokuz bölümden oluşmaktadır. Kitap Mehmet H. Doğan'ın 12 Aralık 1973 tarihinde yazdığı önsöz ile başlar. Bu önsöz içinde Balıkçı'nın kitap için hazırladığı önsöz notları yer almaktadır. Mehmet H. Doğan, bu kitabın Balıkçı'nın yazdığı son eser olduğunu "*Belki de Önsöz'den çok Sonsöz demek gerekir bu notlara. Halikarnas Balıkçısı'nın söylediği, yazdırdığı son satırlar bunlar. Son günlerinde sık sık tekrarladığı bir söz vardı bu notlar için 'İşte İnsanlara son sözlerim bunlar.'*" sözleri ile ifade eder (Halikarnas Balıkçısı, 1989: 15).

Kitap, Batı uygarlığının asıl kaynağının Anadolu'daki uygarlıklar olduğu tezine dayanır. Kitapta bu tezi doğrulayacak kanıtlar sunulurken karşılaştırmalar yapılmaktadır. Balıkçı, Anadolu'da Antik Yunan'a ait olarak bilinen yapıların Batı Anadolu-Girit uygarlığının eseri olduğunu anlatır. Kitapta inanç, dil, sanat, spor, tiyatro, şiir gibi çok çeşitli alanlar hakkında Balıkçı'nın bu tezini savunduğu yazılar yer alır. Kitabın konusu ile ilgili olarak Balıkçı, Sokrates Gerçeği başlıklı yazısında yer alan ifadeler önemlidir:

Bu yapıtın konusu Anadolu'nun düşünce bakımından tarihi değil, sanat bakımından tarihidir.

... Buraya dek, Anadolu'nun ırmak ve suları ile akıldı. Dağları ve taşlarıyla sarmaş dolaş olundu. Denizlerinde yol alındı. Efsaneleri anıldı. İlkçağın tarihiyle gezildi. Hacılar'a, Çatalhöyük'lere uğrandı.

Uzak geçmişin olayları gözden ve gönülden geçirildikten sonra, tüm bu yerlere:

“HEY KOCA YURT!..”

Denmez de ne denir? (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 307)...

Kitap, Balıkcı'nın yazılarında yer alan konularla ilgili tanrı-tanrıça fotoğrafları ve fotoğrafların altında yer alan bazı notlar ile sonlanır.

4.2.2.1.5. Merhaba Anadolu

Kitabın ilk baskısı Bilgi yayınevinden 1980 yılında yapılır. Kitapta Balıkcı'nın daha önceki kitaplarına girmeyen yazıları mevcuttur. Balıkcı kitaptaki yazılarda Anadolu'nun tarihi, sanatı ve uygarlıkları hakkında düşüncelerini ifade eder. Görüşlerini yaptığı araştırmalar ile temellendirdiği görülür. Ayrıca kitapta yer yer konuyla ilgili çizimler mevcuttur. Kitapta Cumhuriyet gazetesinde 1951 yılında yayımlanan yazılara da yer verilir.

Kitap Şadan Gökovalı'nın 1977 yılında bu kitap için yazdığı önsöz ile başlar. Kitap kendi içinde bölümlere ayrılır. İlk bölüm Merhaba Anadolu başlığı altında Anadolu ile ilgili mitolojik ve tarihi olayları içeren yazılardan oluşmaktadır. Balıkcı bu bölümde anlatılarına etimolojik çözümlemeleri de dahil eder. Anadolu'nun anaerkil yapısı ve tanrı-tanrıçaları hakkında bilgi verir. Batı'nın ataerkil düzeninin nasıl baskın geldiğini tarihsel süreçler içinde anlatır. Yazılarda, Batı ile kıyaslamaların yapıldığı görülmektedir. Troya'nın anlatıldığı yazı ile başlayan bölümde, Balıkcı'nın burada Anadolululuk tezini işlediği görülür. Tüm Anadolu uygarlıklarının ortak tarihe ve kültüre sahip olduğunu çeşitli tarihsel süreçlerden bahsederek verir. Balıkcı genel olarak kitapta, Anadolu uygarlıklarından kalan ortak mirasın, Anadoluculuk fikri çatısı altında birleştirilmesi gerektiği tezini savunur (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 21). Kitap, Akdeniz'in doğal güzellikleri ve tarihsel yapılarının anlatıldığı yazılar ile devam eder. Balıkcı'nın kurmaca yapıtlarında sıklıkla karşılaşılan dalgıçlar ve sünger avcıları hakkında bir bölüm burada da mevcuttur. Balıkcı, bu yazılarda dalgıçlar ve sünger avcıları hakkında tarihsel bilgilere değinir. Balıkcı'nın *Dalgıçlar* hikaye kitabında olduğu gibi bu bölümde, dalgıç malzemeleri konusunda teknik kıyaslamalar yaptığı görülür:

Sosyal durumları ne olursa olsun, Anadolu halkını teşkil eden bütün fertler, dalgıçlığa son derece istidatlıdır. Akdeniz'in en usta dalgıçları Türklerdir. Eski püskü 'skafandar' dalgıç takımları ve solüsyonla yamanmış delik deşik hava boruları ile 54 kulaç derinliğe dalan Türk sünger avcıları, dünya rekorunu ellerinde bulunduruyorlar (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 28)!

Bu kapsamda, Balıkçı'nın kurgusal metinlerde işlediği meseleleri düşünsel metinlerinde yaptığı araştırmalara dayanarak bilimsel bir inceleme ile tartıştığı görülür. Ayrıca bu bölümde Balıkçı'nın, Dünyanın İlk Bankası Anadolu'da Kuruldu başlığı altında yer alan yazısı da dikkat çekicidir. Balıkçı bu yazısında, bankacılık sisteminin ilk olarak Anadolu'da tapınaklar aracılığı ile kurulduğu bilgisini verir:

İsa'dan önce altıncı ve beşinci yüzyılda Efes'teki Artemis Tapınağı, bugün bildiğimiz anlamda bir banka gibi işlemlere girişiyordu. Bu nedenle bazen Latince "Diyana Tapınağı" da denilen Efes'teki Artemis Tapınağı; hem Dünyanın Yedi Harikasından biri, Hem İyoniyen mimari üslubunun başlangıç ve prototipi ve hem de dünyanın ilk bankası olmakla ünlüdür (Halikarnas Balıkçısı, 1997b: 38).

Yazıda, bankaların şairlere ve sanatçılara destek olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca yazıda paylaşılan, dinsel bir kurum ve aynı zamanda banka olan bu tapınaklardan alınan borçların tanrıdan alınmış gibi olması ilginçtir. Böylece insanlar tanrıya borçlanırmış. Bu nedenle insanlar borcunu ödemeyince tanrı tarafından cezalandırılacağına inanırmış. Bölüm Gökova yazısı ile devam eder. Balıkçı, bu yazıda Gökova'nın doğal güzelliklerini cennetten bir bahçe benzetmesi ile anlatır. Bölüm İzmir'in kuruluş sürecine dair bilgiler verilerek sonlanır.

Kitabın ikinci bölümü, Balıkçı'nın İngilizce olarak yazdığı inceleme yazılarının çevirisinden oluşmaktadır. Efes başlığı altında derlenen bu yazılar Şadan Gökova tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu bölümde Efes hakkında bilgiler verilir. Balıkçı Efes'in tarihsel süreçteki oluşumunu kronolojik sırada işler. Aynı zamanda Efes ile ilgili tanrıçalardan ve Efes'e yakın yerlerdeki tarihi alanlardan bahseder. Bu bölüm Bergama, Pamukkale ve Halikarnasos (Bodrum) gibi diğer önemli mekanların tarihsel anlatımı ile sonlanır.

Kitabın bir diğer bölümü, Anadolu İnsanları başlığı altında devam etmektedir. Balıkçı bu bölümde çalışmaları ile tarihte önplana çıkan isimleri anlatır. Yazılar, İzmirli Homeros'un yaşamı ve tarihe kazandırdıkları üzerine bilgiler ile başlar. Ardından İzmirli Kadınlar başlığı altında, tarihte ilk kadın amiral olan Halikarnas Kraliçesi Artemisiya ve yaptığı deniz savaşından bahsedilir. Yazı tanrıçalardan ve efsanelerden bilgiler ile desteklenir. Ayrıca yazı Lidya kadınlarının günlük yaşamları hakkında kısa bilgiler içermektedir. Ardından bölümde, Anadolu'nun ünlü kadınları Saffo, Matematikçi Aspasya ve Arkiyannase hakkında bilgiler içeren bir yazı mevcuttur. İlerleyen kısımlar Anadolu'da şiir, sanat ve mizah hakkındadır. Ayrıca bu bölümde Balıkçı, Anadolu'da insan kurban etme ritüelinin, Batı'ya kıyasla çok önceleri bırakıldığını kanıtlamaya çalışır. Bu bölüm

Aptallar, Ahiler, Bektaşiler, Bacılar, Efeler ve Zeybekler başlığı altında yazılan yazı ile sonlanır. Balıkçı bu yazıda, tarihsel süreçte günümüze dek taşınan kültürel öğelerin zamanla nasıl dönüşerek simgeleştiğini anlatır. Ayrıca yazıda, etimolojik çözümlemeler yapılmaktadır.

Ardından, Anadolu Söylenceleri bölümüne geçilir. Balıkçı bu bölümde Anadolu efsanelerini anlatır. Bu bölümde mitolojik unsurları işleyen Balıkçı'nın, tarih çerçevesinde bir inceleme yaparak anlatıları gerçekler ile kıyasladığı görülür. Nesnel tartışmalara yer verilen bu bölüm Boğaziçi ve Çanakkale boğazı hakkında efsaneler ile son bulur.

Kitabın son bölümü, Şu Eşsiz Doğa başlığı altındaki yazılardan oluşur. Balıkçı, bu bölümde coğrafyaya has bazı bitki ve hayvanlardan bahseder. Bitkilerin anlatıldığı kısımda Balıkçı, Buhur (Günnük) Ağaçları, yabani Antep fıstığı ağacı ve Sabırlık bitkisi hakkında bilgiler vererek tavsiyelerde bulunur. Ardından ağaç ve ağaçperileri hakkında mitolojik bir yazı sunar. Ardından bölüm hayvanlar hakkında bilgi verilen yazılarla devam eder. Bu yazılarda Balıkçı'nın Akdeniz'e has hayvanlardan yarasa, ozan örümceği, düzyazı böcekleri, elektrikli balıklar, orfoz hakkında bilgiler vererek uyarılarda bulunduğu görülür. Ayrıca bu bölümde Balıkçı'nın "Fensel Ağaç, Cahil Ağaç", "*Ormanların Müthiş İntikamı: Sivrisinek ve Kuraklık*" ve "Erozyon" başlıkları altında insanoğlunun doğaya karşı olumsuz davranışını tartıştığı üç eleştiri yazısı mevcuttur. Kitap Erozyon yazısı ile sona erer.

4.2.2.1.6. Düşün Yazıları

Kitabın ilk baskısı 1981 yılında Bilgi yayınevi tarafından yapılır. Kitap Balıkçı'nın ölümünden sonra Azra Erhat tarafından derlenir. Azra Erhat, 1980 yılında yazdığı önsözde bu süreci anlatır. Azra Erhat'ın Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı Kitabı için derlediği mektupların içinde bilimsel yazılar mevcuttur. Azra Erhat bu yazıları ayırır. Eski Türkçe ile yazılan yazıları yeni harflere çevirir (Halikarnas Balıkçısı, 1985: 9).

Kitap yedi kısımdan oluşur. İlk bölüm Balıkçı'nın Narthex adında çıkarmak istediği bir dergi için hazırladığı yazılardan oluşur. Azra Erhat, yazılara alt başlıklar ekleyerek bu bölümü eski Türkçe yazılmış halinden derler. İkinci bölüm zeybekler ile ilgili Halikarnas Balıkçısı'nın 1968 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanması için yazdığı uzunca bir yazıdan meydana gelir. Üçüncü bölüm, Balıkçı'nın 10 Temmuz 1960 tarihinde Sabahattin Eyüboğlu'na dinler hakkında yazdığı bir mektuptan oluşur. Dördüncü bölüm, Halikarnas

Balıkçısı'nın daha önce bir yerde yayımlanmadığı düşünölen Papazlık ve Laiklik başlıklı yazı ile ilgilidir. Beşinci bölüm, Balıkçı'nın Narthex dergisi için hazırladığı ve Azra Erhat'a iki defter halinde gönderdiği "Ben İkaros" içinde yer alan Dafne ve İkaros ile ilgili iki efsane hakkında öyküler içerir. Bu öyküler daha önce Yeni Ufuklar dergisinde yayımlanır. Ayrıca bu bölümde Halikarnas Balıkçısı'nın aynı dergide daha önce yayımlanan *hexameton*, *tavla*, *ay yıldızlı bayrak* konularında yazdığı yazılardan bir derleme de mevcuttur. Son iki bölüm, Balıkçı'nın İlyada çeviri hakkında Azra Erhat ile yazışmalarından meydana gelir. Bu bölümde ayrıca Homeros ile ilgili Balıkçı ile Azra Erhat'ın yaptığı tartışmalara da yer verilir. Azra Erhat bu yazılarda yabancı dille yazılan yerleri Türkçe'ye çevirir.

Azra Erhat önsözde yaptığı kitapla ilgili uzun açıklamaların yanında kitabın içindeki bölümler ve yazılarda gerekli açıklamalar yaparak okuyucunun konuyu anlamasına yardımcı olur.

4.2.2.1.7. Altıncı Kıta Akdeniz

Kitap 1982 yılında Bilgi yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Kitap Şadan Gökövalı'nın derleme sürecini ve kitabın içeriğini anlattığı bir önsöz ile başlar. Kitap, İzmir Milli Kütüphanedeki koleksiyonlardan derlenir. Bu kitapta Balıkçı'nın daha önceki kitaplarına girmemiş yazıları mevcuttur. Balıkçı kitaptaki yazılarda Akdeniz uygarlıklarının tüm dünya uygarlıklarına olan katkısını anlatır. Balıkçı, Batı'nın köklerini dayandırdığı Grek uygarlığının aslında Anadolu uygarlıklarından temel aldığı tezini savunması uluslararası camiayı rahatsız eder. Bunun üzerine fikirlerini Akdenizlilik üzerinden tanıtır. Yazılarında anlattığı Anadolu uygarlıkları olsa da tüm Akdenizlilerin Balıkçı'nın yazılarında kendilerinden bir parça bulması ile Balıkçı'nın görüşleri uluslararası camiada kabul görür. Balıkçı'nın Akdeniz Havzası'nın birleştiriciliğine inanarak savunduğu tezler etkisini gösterir. Yazıları uluslar arası dergilerde yayımlanır. Balıkçı bu yazılarla ilgili mektup ve telgraflar ile olumlu geri dönüşler alır. Anadolu'ya artan ilgi üzerine Türkiye'ye Balıkçı'nın rehberliğinde tarihi mekanları görmek için ziyaretçiler gelir (Halikarnas Balıkçısı, 1991: 9-12).

Kitap Altıncı Kıta, Akdeniz'in Ebedi Gençliği, Önasya ve Anadolu'dan ve Tarihten olmak üzere dört bölümden oluşur. Kitabın ilk bölümü olan Altıncı Kıta, Louis Bayle'nin 1971 yılında Balıkçı'ya yazdığı Sunuş Yazısı ile başlar. Ardından bölüm, Balıkçı'nın 25

Ekim 1969 yılında Louis Bayle'ye Altıncı Kıta Akdeniz hakkında yazdığı mektup ile sonlanır. Bu iki yazı L'ASTRADO (Yol), dergisinde de yayımlanmıştır. Kitabın ikinci bölümü olan Akdeniz'in Ebedi Gençliği, Carrefour dergisinde 1974 yılında yayımlanan Balıkçı'nın Akdeniz ile ilgili yazısıdır. Balıkçı'nın 1972 yılında yazdığı bu yazının yayımlandığını görmeye ömrü vefa etmemiştir. Balıkçı'nın vefatı ardından Carrefour dergisi Halikarnas Balıkçısı Özel Sayısı'nı çıkarır. Dergide Louis Bayle'in Balıkçı'nın vefatı üzerine yazdığı yazı ve Güzin Dino'nun Mucizevi Balıkçı başlıklı yazısı yayımlanır. Üçüncü bölüm olan Önasya, 1971 yılında Balıkçı tarafından İngilizce olarak yazılır. Balıkçı yazılardaki konuyu kendi çizdiği resimler ile destekler. Bu yazı İzmir Tercüman-Rehberler ve Turizm Derneği yayınları tarafından iki kez basılır. İngilizce olan yazıyı I. Can ile Şadan Gökovalı çevirerek bu kitaba Önasya başlığı ile taşır. Yazı, bu kitap sayesinde Türkçe olarak ilk kez yayımlanır. Kitabın son bölümü olan Anadolu'dan Ve Tarihten başlığı altında Balıkçı Anadolu'nun ırmakları, İzmir'in tarihi, Bodrumlu Herodot, Anadolu efsaneleri, Egeli dalgıçlar, müzik ve sanat dalları, İtalyan şair Tasso, haftanın günleri, biranın tarihçesi gibi çok çeşitli konularda düşüncelerini paylaştığı yazılar yer alır. Ayrıca kitabın içinde Balıkçı'nın konuyla ilgili çizimleri mevcuttur. Kitabın arka kapağında Balıkçı için söylenen sözlerden alıntılara yer verilmiştir.

4.2.2.1.8. Sonsuzluk Sessiz Büyür

İlk baskısı 1983 yılında Bilgi yayınevi tarafından yapılan kitapta, Balıkçı'nın daha önceki kitaplarında yer almayan yazılar mevcuttur. Kitap, Şadan Gökovalı tarafından derlenmiştir. Yaşar Aksoy'a annesi Zehra Aksoy'dan içinde gazete kesiklerinin olduğu bir dosya kalır. Yaşar Aksoy, Halikarnas Balıkçısı'nın yazılarından oluşan bu dosyayı Şadan Gökovalı ile paylaşır. Şadan Gökovalı'nın bu vesile ile yazılardan haberi olur. Ardından Şadan Gökovalı, detaylı araştırma yapmak için İzmir Milli Kütüphane'ye gider. Seriyi tamamlayarak yazıların sırası ile ilgili ve yazıların dili üzerine iyileştirmeler yapar (Halikarnas Balıkçısı, 2017: 11-12). Kitap bu süreci anlatan 1983 yılına ait Şadan Gökovalı'nın Balıkçı'nın Bu Kitabı Üzerine ve Eski İzmir Üzerine önsözleri ile başlar. Kitabı iki bölüme ayırmak mümkündür. İlk bölüm Demokrat İzmir Gazetesi'nde 5 Mart 1950 ile 2 Mayıs 1950 tarihleri arasında yayımlanan Eski İzmir başlıklı yazı dizisinde yer alan otuz sekiz yazıdan oluşmaktadır. Yazılar Anadolu tarihi hakkında başlar. Ardından

İzmir'in tarihçesine odaklanır. Balıkçı bu yazılarda etimolojik çözümlemelere yer verir. Zaman zaman efsaneleri paylaştığı da görülür.

Kitabın ikinci kısmının, Büyük Kukuriko yazısı ile başladığını söylemek mümkündür. Balıkçı, bu yazıyı İzmir'e göç ettiği ilk yılda yazmıştır. Büyük Kukuriko İzmir'de birkaç ay çıkan Her Sabah gazetesinde 1948 yılında yayımlanır. Balıkçı sağlığında Şadan Gökovalı'ya yazı ile ilgili, İnsan Kralı adı altında yazmak istediğini söylemiştir (Halikarnas Balıkçısı, 2017: 11-12). Büyük Kukuriko, Balıkçı'nın çağdaşlaşmanın yanlış anlaşıldığı üzerine yazdığı bir eleştiridir. Yazıda, hayatı kolaylaştıran teknolojik gelişmelerin insanları değiştirdiği ve teknolojinin insanlıktan aldıkları kurgusal şekilde anlatılmaktadır.

Kitabın ilerleyen kısmında Balıkçı'nın bağımsız konularda görüşlerini yazdığı düşünce yazıları mevcuttur. Bu yazılar Görüşler başlığı altında verilmiştir. Bu kısmın devamında Balıkçı'nın 1972 yılında Milliyet Gazetesi Turizm yazarı Haluk Durukal'a yazdığı mektup yer alır. Kitap, Balıkçı'nın 1960 yılının sonlarında, Reklam Prodüksiyon adına İzmir Radyosu'nda yayınlanan Halikarnas Balıkçısı'ndan Merhaba! adlı radyo konuşmaları dizisinde Batı'nın uygarlığa başlama süreci hakkında yaptığı bir konuşma ile sonlanır. Balıkçı'nın bu konuşmasında daha önce inceleme kitaplarında savunduğu tezleri halkın anlayacağı dille radyoda anlattığı görülür. Konuşmanın konusu, Batı'nın uygarlığı Anadolu'dan aldığı üzerine başlar. Ardından konu, Anadolu ve Güney Akdeniz'e odaklanır. Balıkçı, bu konuşmasında Foça ve Foçalılar hakkında detaylı bilgi verir.

4.2.2.1.9. Arşipel

Kitap 1992 yılında ilk defa Bilgi yayınevi aracılığı ile yayımlanır. Kitapta Balıkçı'nın daha önce kitaplarında yer alamayan yazıları mevcuttur. Kitap Balıkçı'nın vefatının 20. yıl dönümü için basılır (Halikarnas Balıkçısı, 1995d: 9). Şadan Gökovalı kitap ile ilgili önsözde bu konuya değinerek derlenme süreci hakkında bilgi verir. Yazılar Balıkçı'dan Şadan Gökovalı'ya miras kalmış gazete ve dergi kesiklerindeki yazıların devamının İzmir Milli Kütüphanesinde araştırılarak kitaplaştırılır. Şadan Gökovalı bu kitabın ismini seçerken, Balıkçı'nın çok sevdiği Homeros'un “*şarap renkli*” olarak betimlediği Arşipel'den esinlenildiğini belirtir. Arşipel, antik çağlarda Ege denizinin “*eski deniz*” anlamına gelen bir adıdır (Halikarnas Balıkçısı, 1995d: 10-11). Kitap içindeki yazılar Ege ve Anadolu ile ilgili olduğu için Arşipel isminin uygun olacağı düşünülür.

Kitap yukarıdaki bilgileri içeren Şadan Gökovalı'nın detaylı bir önsözü ile başlar. Ardından Şadan Gökovalı, Demokrat İzmir gazetesinde 21 Şubat 1954 tarihli sayıda yer alan Cavit Yamaç'ın, Yazı Hayatının Ellinci Yıldönümünü İdrak Eden Türk Edebiyatının Canlı Delikanlısı HALİKARNAS BALIKÇISI başlıklı haberi ve 22 Mart 1954 tarihinde Demokrat İzmir'de yayımlanan Ömer Vefa'nın, BALIKÇI HAFTASI başlıklı haberi hakkında açıklamada bulunur. Kitaptaki yazılara bu iki haberle giriş yapılır. Ayrıca gazetede bu haberler ile birlikte yayımlanan Balıkçı'nın son öyküsü olarak bilinen Yedi Canlı Elif Kız'a yer verilir.

Kitaptaki diğer yazılar Ege ve Anadolu ile ilgili mitolojik ve etimolojik bilgiler içermektedir. Bu yazılar Anadolu tanrıları, efsaneler, Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar ve kazılar hakkında güncel gelişmeler, Yunan uygarlığı, Anadolu uygarlıkları, Anadolu uygarlıkları ile Orta Doğu'ya yayılan uygarlıkların ilişkisi, Ege'nin efeleri ve Zeybekler, kurban gelenekleri, köleler, moda ve giysiler, kadınların günlük yaşamı, farklı uygarlıklarda kadının yeri ve değeri, doların simgesi, cinsel yönelim, kan grupları, şiir ve sanat, Troyalı Helen filmi, Türklerin Batı'ya katkıları, atların evcilleştirilmesi, İzmir'in tarihi ve plajları gibi çok çeşitli konular hakkında Balıkçı'nın düşünce ve görüşlerini içerir. Balıkçı'nın bu konulardaki yazılarında diğer kitaplarındaki savunduğu tezlerin etkisi görülür. Yazılarda Balıkçı'nın uygarlıkların temelini Anadolu olduğunu ve uygarlıkların tarihsel süreçte birbiri ile etkileşim içinde olduğunu kanıtlamaya çalıştığı görülür. Ayrıca kitapta Akdeniz, Ege, Arşipel başlığı altında bu tezleri savunduğu bir yazısı mevcuttur. Bu deneme yazılarının tamamı 1955-1957 yılları arasında Demokrat İzmir gazetesinde köşe yazısı olarak yayımlanmıştır. Kitabın sonunda Balıkçı hakkında kitabın başında yer alan iki haberden fotoğraflar ve kitap içindeki diğer yazılarla ilgili çizimler bulunur.

4.2.2.2. Halikarnas Balıkçısı'nın Radyo Konuşmaları: İmbat Serinliği Kitabı

Kitap ilk olarak 2002 yılında Bilgi yayınevi tarafından Balıkçı'nın 112. yıldönümü adına Balıkçı'ya bir hediye olarak basılmıştır. Kitapta Şadan Gökovalı tarafından derlenen kırk yazı mevcuttur.

Kitap, Balıkçı'nın 1960 yılının sonlarında, Reklam Prodüksiyon adına İzmir Radyosu'nda yayınlanan, Halikarnas Balıkçısı'ndan Merhaba! adlı radyo konuşmalarından oluşmaktadır. Balıkçı radyo konuşmalarına, gazeteci Atilla Gökçe'nin, Ajans Başkanı Tayla Kıyat'a önermesi ile başlar. Bir süre sonra TRT yetkilileri, Balıkçı'dan

konuşmalarını metinleştirmesini talep eder. Bunun zerine Balıkçı'nın konuşmalarının bir kısmını kendi el yazısı ile yazar (Halikarnas Balıkçısı, 2011: 11) .

şadan Gökovalı Balıkçı'nın radyo konuşmalarını kitaplaştırmak ister. Balıkçı'nın radyo konuşmalarının bant kayıtları şadan Gökovalı'da mevcuttur. Ancak bu kayıtların deşifresi için teknik bilgi gerekmektedir. Bu sırada Nazif Bozatlı, metin halindeki bazı radyo konuşmalarını gönderebileceğini şadan Gökovalı ile paylaşır (Halikarnas Balıkçısı, 2011: 12). Kitapta yer alan yazılar, TRT yetkililerinin isteği zerine Balıkçı'nın kendi el yazısı ile yazdığı konuşmalardan derlenmiştir.

4.2.2.3. Yabancı Dilde İncelemeler

Halikarnas Balıkçısı'nın sekiz dilde (İngilizce, İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Grekçe, Latince, Arapça ve Farsça) hem konuşup hem de yazabildiği ifade edilir (Yağcı, 2017: 18). şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkçısı *Gençlik Denizlerinde* kitabı için yazdığı nszde Halikarnas Balıkçısı'nın bazı eserlerini yabancı dilde yazması hakkında:

Halikarnas Balıkçısı, yazılarının başkaları tarafından başka dillere çevrilmesinden pek hoşlanmaz. Böyle bir haberi alınca; “Lirizmimi kurutmuş olmasalar bari,” diye hayıflanır. İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca vb. yayımlanması istenen yazılarını, kendi o dillerde yazar. “Kendimi kendim bile tercüme edemiyorum. En iyisi, o dilde yeniden yazmak oluyor” der (Halikarnas Balıkçısı, 1995a: 10-11).

bilgisini paylaşır. Balıkçı'nın, inceleme türünde yazdığı İngilizce eserler de mevcuttur. Bu incelemeler, Anadolu ve Ege Uygarlığı'nın tanıtımı içindir. Halikarnas Balıkçısı'nın Türkiye'de İngilizce  kitabı vardır. Bu kitaplardan Ephesus, Türkiye'de ilk turistik kılavuz olarak yayımlanmıştır. İngilizce yazdığı diğer iki kitap yayımlanmamıştır. Bu konuda şadan Gökovalı “‘*An Outline of the History of Turkey*’ (Türkiye Tarihinin Bir zeti) *Turizm ve Tanıtma Bakanlığına*; ‘*The Meditteranean Civilization*’ (Akdeniz Uygarlığı) adlı kitabını da *Dışışleri Bakanlığına vermişti.*” bilgisini paylaşır (Halikarnas Balıkçısı, 1997: 9-10). Balıkçı'nın ayrıca “*Halicarnassus (Turistik Klavuz)*, *Asia Minör(Anadolu)*, *The Civilization of Western Asia Minör (Batı Anadolu Uygarlığı)*, *An Out-line of Mistory of Turkey (Türkiye Tarihinin Bir zeti)*” adlarında İngilizce eserleri vardır (Yazıcı, 2002: 35).

4.2.3. Halikarnas Balıkcısı Tarafından Türkçe'ye Kazandırılan Bazı Yapıtlar

Şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkcısı'nı *gerçek bir poligot* olarak tanımlar. Balıkcı'nın klasik ve çağdaş Grekçe, Latince, Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Almanca ve İspanyolcayı çeviriler yapacak ölçüde iyi bildiğini ifade eder. Halikarnas Balıkcısı'nın *Merhaba Anadolu* kitabının önsözünde yer alan Şadan Gökovalı'nın Halikarnas Balıkcısı ve Merhaba Anadolu Üstüne adlı yazısında Balıkcı'nın çeviri eserlerinden bir kısmını paylaşır:

Çoğu cep kitabı olmak üzere çeşitli dillerden Türkçemize aktardığı kitapların sayısı yüze yakındır. Bunlar arasında Bernard Shaw'dan “İnsan-Üstün İnsan” ve “Garip Bir İntikam”, Upton Sinclair'den “Sanayi Kralı” (iki cilt) ve “Tabiatın Kadını”, Washington Irving'ten “Uykulu Kuytu Menkıbesi” ve “Rip Van Winkle”, Prosper Merimee'den “Karmen”, Boccacio, D. Annoncio vb.'den “İtalyan Hikâyeleri”, Guy de Maupassant'dan “Kazazede”, H.N. Finger'den “Kristof Kolomb”, Kaptan Muryat'tan “Deniz Kurdu”, Pirandello'dan “Sütnine”, Clemend Wood'tan “Roma Tarihi” ve “İspanya'da Engizisyon” sayılabilir. Balıkcı ayrıca, Dante'nin “Tanrısal Komedyası”nı tek ciltte Türkçe söylemiş; Hayyam'ın “Rubailer”ini ve Mevlana'nın “Mesnevi”sini Farsça asıllarından İngilizceleştirmiştir. Bunların dışında, “Bulamaç”, “Mersin-İstanbul Postası”, “Ege Dalgıçları”, “Torguato Tasso”, “Tarihte ve Mitologyada Bira” gibi inceleme ve romanlarıyla binlerce yazısı çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Birçok çalışması not ya da taslak olarak evindeki kitaplığında durmaktadır. Dolayısıyla, şu rahatlıkla söylenebilir: Balıkcı'nın yayımlanmamış kitapları yayımlanmış olanlardan az değildir (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 9-10).

Balıkcı'nın çevirilerinin tamamına henüz ulaşamamıştır. Balıkcı'nın diğer yazılarında olduğu gibi çevirilerinden bazıları da imzasız şekilde ya da farklı takma isimler ile yayımlanmıştır. Şadan Gökovalı, bu nedenlerden dolayı yazıların tespitinin zorlaştırdığını belirtir (Halikarnas Balıkcısı, 1997: 9-10).

4.2.4. Halikarnas Balıkcısı Hakkında Yayımlanan Bazı Yapıtlar

Halikarnas Balıkcısı'nın yaşamı ve eserleri hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Balıkcı hakkında makaleler, bilimsel çalışmalar ve kitaplar yayımlanmıştır.

Balıkcı yaşamı ve eserleri ile çevresindeki insanları etkilemiştir. Balıkcı'nın düşünceleri ve savunduğu tezler, çevresi tarafından sürdürülmüştür. Balıkcı'nın hayatında ayrıca önemi olan yazma alışkanlığı, onun çevresindeki insanları da etkilemiştir. Balıkcı'nın çevresi, Balıkcı hakkında kitaplar yayımlamıştır.

Bilgi yayınevi aracılığıyla Balıkçı Hakkında dizisinde yayımlanan pek çok kitap mevcuttur. Bunlardan ilki Halikarnas Balıkcısı'nın kızı İsmet Kabağağalı Noonan tarafından *Halikarnas Balıkcısı'nın Kızından Anılar Akın Akın* başlıklı anı kitabıdır. Kızı, Balıkçı hakkında ve Balıkçı'nın yakın dostları hakkında anılarını anlatır.

Dizinde yer alan ikinci kitap 2017 yılında Demircan Türkdoğan tarafından derlenen *Anılarla Balıkçı'ya Merhaba*'dır. Anı türündeki kitap, Balıkçı'nın ailesi ve dostları hakkında anılardan bölümler içerir. Kitabın önsözü Balıkçı'nın kızı İsmet Kabağağalı Noonan tarafından yazılmıştır. Kitap, Anılarla Balıkçı'ya Merhaba, Saygıyla Balıkçı'ya Merhaba, Şiirlerle Balıkçı'ya Merhaba, Sözcüklerle Balıkçıya Merhaba ve Resimlerle Balıkçı'ya Merhaba olmak üzere beş bölümden oluşur. Kitabın ilk bölümünde Balıkçı'nın aile üyeleri ve yakın çevresinin Balıkçı ile anılarına yer verilmiştir. Kitabın ikinci bölümü olan Saygıyla Balıkçı'ya Merhaba'da, Balıkçı'nın vefatı ardından Balıkçı'yı anma günleri kapsamında yapılan buluşmalara ve Balıkçı'nın ardından anısını yaşatmak için yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde mezar defterinden yazılar da paylaşılmıştır. Kitabın üçüncü bölümünde Balıkçı ile ilgili şiirler ve mezar defterinde yer alan şiirlerden alıntılar bulunur. Kitabın dördüncü bölümünde Balıkçı hakkında söylenen sözler mevcuttur. Kitabın sonunda bir Balıkçı albümü vardır.

Bu dizi Sadi Borak tarafından yazılan, *Halikarnas Balıkcısı ve Bir Duruşmanın Öyküsü* adlı anı türündeki kitap ile devam etmektedir. Sadi Borak, Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivinde yaptığı incelemeler ardından elde ettiği bilgiler ile bu kitabı hazırlar. Kitabın konusu, Halikarnas Balıkcısı'nın Hüseyin Kenan takma adı ile yazdığı bir yazı ardından 1925 yılında tutuklanması ile ilgilidir. Kitapta, İstiklal Mahkemesi tarafından 3 yıl Bodrum'da kalebentliğe sürgün edilen Balıkçı'nın sürgün sürecinde yaşadıkları anlatılmaktadır. Sadi Borak, kitapta gizli olarak sürdürülen bu duruşmanın tutanaklarından bazı paylaşımlar yapar.

Bilgi yayınevi aracılığı ile çıkan bir başka kitap, İlknur Hatice Orman tarafından yazılan biyografi türünde “*Merhaba*” *Halikarnas Balıkcısı*'dır. Bu kitapta Halikarnas Balıkcısı'nın yaşamı anlatılmaktadır. Cevat Şakir'den Balıkçı'ya dönüşümün anlatıldığı eserde, Balıkçı'nın sanatçılığı, Anadolu hakkında yaptığı çalışmaları anlatılır. Kitapta Halikarnas Balıkcısı her yönüyle tanıtılır. Ayrıca Balıkçı hakkında İlknur Hatice Orman, *Cevat Şakir'in Bodrum'u* adında inceleme türünde bir kitap daha çıkarmıştır. Bodrum ile ilgili olan bu eserde Bodrum'un tarihi ve doğası hakkında bilgiler verilir. İlknur Hatice Orman, kitapta Bodrum'un, 1925 yılındaki küçük kasaba halini anlatır. Kitapta doğa ve

deniz önplandadır. Ardından, Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'a gelişi ve buradaki yaşamı anlatılır.

Bilgi yayınevi Halikarnas Balıkçısı hakkında Roger Williams tarafından yazılan İngilizce bir kitap yayımlamıştır. *The Fisherman of Halicarnassus* isimli kitapta Halikarnas Balıkçısı, tarihçi, hümanist ve ekolojist, ülkenin önemli yazarlarından biri ve modern Homeros olarak tanıtılır. Balıkçı'nın sünger avcılarının hayatını eserlerinde işlemesi bu kitapta ön plana çıkarılmıştır. Balıkçı ve Bodrum'a katkıları anlatılır. Balıkçı'nın yaşadığı dönemdeki Türkiye'nin durumu hakkında da bilgiler verilir. Kitapta Balıkçı Mavi Yolculuk kavramının kurucusu ve ilk profesyonel turist rehberi yönüyle vurgulanır. Türkiye'de gerçekleştirilecek turistik gezilere yönelik hazırlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin Ege ve Akdeniz sularında Mavi Yolculuk kapsamında gezi planlayan ziyaretçiler için küçük bir rehber niteliğindedir.

Bilgi yayınevi tarafından Halikarnas Balıkçısı'nın Mavi Yolculuk kavramına katkısının anlatıldığı bir başka kitap da Azra Erhat tarafından yazılmıştır. *Mavi Yolculuk* adlı bu kitap, 1962 yılında yayımlanmıştır. 1960 yılında başta Halikarnas Balıkçısı olmak üzere dostları Azra Erhat, Sebahattin Eyüboğlu, Melih Cevdet, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi usta isimler Macera adlı gemi ile Ege kıyılarına keşifler gezileri yapar. Mavi Yolculuklar on ya da on beş kişilik gruplar halinde pek çok ülkeden, her yaş grubundan ve meslekten insanların katıldığı iki ya da üç hafta süren deniz yolculuklarıdır. Bu yolculuklar sırasında doğası ile birlikte tarihteki yeri ve önemi ile Ege kıyıları tanıtılır. Yolculuklar yirmi yıl boyunca sürmüştür. Kitapta Azra Erhat bu konulardan bahseder. Gezilen antik bölgelerin tanıtımını yapar. Azra Erhat'ın bu bölgelerin tarihsel önemine dikkat çekerken geçmiş uygarlıklardan da söz ettiği görülür. Kitapta zaman zaman gemi ve denizcilik terimleri kullanılmıştır. Kitapta, pek çok yerde Gökova anlatılır.

Halikarnas Balıkçısı hakkında farklı yayınevleri aracılığı ile yayımlanan başka eserler de mevcuttur. Bunlardan ilki, Balıkçı'nın vefatı ardından Azra Erhat tarafından yayımlanan *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı* kitabıdır. Kitap Adam yayınları tarafından 1976 yılında yayımlanır. Bu kitapta Balıkçı'nın yirmi yılı aşkın süredir Azra Erhat'a yazdığı mektuplara yer verilir. Mektuplar Balıkçı'nın ölümüne kadar sürer. Azra Erhat, mektupların bazılarını bu kitapta yer verir. Bilimsel metin niteliğinde olan düşünce türündeki yazıları ayır ve daha sonra farklı bir kitapta yayımlamıştır. Kitap, Balıkçı'nın pek çok eseri dışında kendini kendi cümleleri anlatarak günlük hayatı ile ilgili sıkıntıları çekinmeden paylaşması açısından önemlidir. Mektuplar Balıkçı'nın çalışma şekli, yazı

tarzı, yaptığı araştırmalar, babası ile arasında geçen mevzu olmak üzere Balıkçı hakkında ayrıntılı bilgiler içerir. Bazı bölümlerde Balıkçı'nın yazdığı kitap bölümleri, hikayeler, mitolojik öğeler, çeviriler vardır. Bu açıdan Bütün Eserleri dizisinde yer alan kitapların Balıkçı tarafından nasıl bir süreç içinde yazıldığını ve dostlarının bu sürece katkısını görmek mümkündür.

Halikarnas Balıkçısı'nın oğlu Sina Kabağağaç tarafından yazılan *Dün Sanki Bin Yıllık Uzak Bir Zamandır* isimli anı kitabı Express Basımevi tarafından 2009 yılında yayımlanmıştır. Kitapta, Sina Kabağağaç babası Halikarnas Balıkçısı'nın geride bıraktığı yaşamları kendisi anlatmaktadır. Kitapta ailenin diğer üyelerinden kapsamlı bir şekilde bahsedilmektedir. Bu açıdan Balıkçı'nın aile üyeleri ve geçmişi ile ilgili bilgi vericidir. Kitapta zaman zaman mektuplara yer verilmiştir. Sina Kabağağaç'ın anılarında, babasının sürgün döneminde on bir yaşına dek yaşadığı Bodrum hakkında bilgi vermemesi dikkat çeker. Anılarda Mordoğan'dan bahseder. Kitabın son bölümünde Sina Kabağağaç ile ilgili fotoğraflar bulunmaktadır.

Şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkçısı'nın kendisine anlattıklarını *Ben Halikarnas Balıkçısı Doğdum Sevdim Öldüm* adlı kitapta yazmıştır. Kitap Turist Rehberler Birliği TUREB tarafından 2014 yılında yayımlanır. Şadan Gökovalı kitaba Balıkçı ile ilgili yaptığı kendi araştırmalarını da ekler. Kitapta Halikarnas Balıkçısı'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilir. Ayrıca Balıkçı hakkında söylenen sözlerden alıntılar yapılan bir bölüm vardır. Kitapta Balıkçı'nın çok sayıda farklı konularda yazdığı ve daha önceki kitaplarında yer almayan yazılar mevcuttur. Kitap, Bilgi yayınevi aracılığı ile yayımlanan Bütün Eserler dizisinde yer alan kitapların nasıl yazıldığı ve hangi aşamalardan geçtiği hakkında fikir vericidir.

Ayrıca Halikarnas Balıkçısı hakkında araştırmalar yapılarak eserleri ve hayatı ile ilgili kitaplar yayımlanmıştır. İlknur Hatice Önal, *Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabağağaçlı Hayatı-Kişiliği-Eserleri* isimli kitabı 1997 yılında Kültür Bakanlığı yayınları tarafından yayımlanır. Kitapta, Halikarnas Balıkçısı'nın yaşamı bölümler halinde anlatılır. Kitapta Balıkçı'nın kişiliği ve çok yönlülüğü tanıtılır. Halikarnas Balıkçısı'nın yaşamında Bodrum'un yeri ve öneminden bahsedilir. Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrumlular ile ilişkisi ve Bodrum'a katkısı hakkında bilgiler verilir. Ayrıca kitapta Balıkçı'nın vasiyeti yer almaktadır. Balıkçı'nın ölümü ardından Bodrumluların ve Balıkçı'nın yakın çevresinin Balıkçı'nın anısını yaşatmak için yaptığı çalışmalardan bahsedilir. Ardından Balıkçı'nın

eserleri hakkında incelemeler yapılır. Balıkçı'nın Türk Edebiyatı açısından önemi vurgulanır. Kitap Balıkçı'nın evi ve mezarı ile ilgili fotoğraflarla sonlanır.

Son Bin Fen-Halikarnas Balıkçısı'nın Sarmal Yaşamı, Yapı Kredi yayınları tarafından 2001 yılında yayımlanır. Kitabın editörü Ömer Faruk Şerifoğlu, bu kitapta Balıkçı'nın yaşamını; Hulki Aktunç, Orhan Kemal, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Necati Cumalı, İlhan Berk, Melih Cevdet Anday, Edip Cansever, Yaşar Kemal ve Mehmet H. Doğan'ın Balıkçı üstüne yazdıkları ile sunar. Ayrıca Balıkçı'nın kızı İsmet Noonan'dan bilgiler alır. Kitapta Balıkçı'nın yaşamı Şakir Paşa Ailesi'nden başlayarak anlatılır. Anlatımlar Balıkçı'nın çizimleri ve aile fotoğrafları ile desteklenmiştir. Kitapta Balıkçı'nın doğa, deniz ve tarih sevgisinin Balıkçı'yı nasıl üretken bir insana dönüştürdüğü vurgulanır.

Nermin Yazıcı tarafından yazılan *Halikarnas Balıkçısı'nın Eserlerinde Tabiat* isimli kitap, Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından 2002 yılında yayımlanır. Kitap üç bölümden oluşur. Kitapta ilk olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı hakkında bilgi verilerek Halikarnas Balıkçısı'nın Türk Edebiyatı'ndaki yeri anlatılır. Ardından Balıkçı'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilir. Halikarnas Balıkçısı'nın kurgusal metinleri detayla açıklanır. Balıkçı'nın kurgusal metinlerinin, tabiat kapsamında analiz edildiği eserde tabiat; kişi, olay, zaman ve mekan açısından birlikte değerlendirilir. Kitap, Balıkçı'nın eserlerindeki karakterlerin, deniz insanı ve kara insanı olarak karşılaştırılması ile dikkat çeker.

Balıkçı hakkında yapılan güncel çalışmalardan biri de Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından yayımlanan *Halikarnas Balıkçısı'nın Mirası*'dır. Kitap, Sönmez Taner ile Rüştü Tezcan tarafından yazılmıştır. Kitapta Balıkçı'nın hayatı üç ayrı bölümde incelenmektedir. Kitapta, daha önce yayımlanan kaynaklarda yer almayan bilgilerin mevcut olduğu belirtilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölüm Halikarnas Balıkcısı'nın düşünsel metinlerinde yer alan ifadelerin yaşlanma teması kapsamında analizini içermektedir. Metinler incelendiği zaman Balıkcı'nın yaşlı ve ihtiyar kelimelerini kullandığı görülür. Analize her iki sözün de yer aldığı metinler dahil edilmiştir. Metinler, Halikarnas Balıkcısı'nın Düşünsel Metinlerinde Yaşlanma başlığı altında analizler sonucunda ortaya çıkan konulara göre sınıflandırılmıştır. Alt başlıklar ise düşünsel metinlerdeki yazıların başlıklarına göre oluşturulmuştur.

5.1. Halikarnas Balıkcısı'nın Düşünsel Metinlerinde Yaşlanma

5.1.1. Işık İnsanı Tipi

Halikarnas Balıkcısı'nın düşünsel metinleri incelendiği zaman analizler sonucunda ışık insanı tipi ile karşılaşılır. Balıkcı'nın, aydın insan ile ışığı ilişkilendirdiği anlaşılır. Balıkcı'nın, farklı tarihlerde yayımlanan düşünsel metinlerde, ışık insanın özelliklerine yer verdiği tespit edilmiştir. İncelemeleri sırasında ışık insanı ile ilgili ilk bilgiye, Balıkcı'nın *Hey Koca Yurt* kitabında ulaşılmıştır. Bu bilgi “*Ağaçlar ve bitkiler, yapraklarıyla güneş ışığını toplayan avuçlar gibi el açıyorlardı ışığa. Bu ışığı tam değerlendiren başlara onun için aydın derler her dilde.*” ifadelerinde görülür (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 269). Balıkcı, metinlerdeki ışık insan tipini, insanın yaratılışı kapsamında sınıflandırır. Balıkcı ışık insanın yaratılışını ve aydın insanın yaratılışını bir tutar:

Oysa yaratılış topraktan insan yaratamazdı. Bitkiler, güneş ışıklarına açık avuçlar gibi uzatılmış yapraklarıyla güneş enerjisini toplarlar. Hidrokarbonlar, tespit edilmiş güneş ışınlarından ve enerjisinden başka bir şey değildir. İnsan asıl güneş ışığından yapılmıştır. Onun için tam insan olan adama başı ışıklı, yani aydın denir (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 261).

Balıkcı, ışık insanı tipinin özelliklerini *Anadolu Efsaneleri* kitabı içinde Orman Perileri yazısında da açıklar:

Yaratılış insanı pek topraktan yaratmadı. Çünkü, insan toprak yemez. Ağaçlar açılmış avuçlara benzeyen yapraklarıyla güneş ışığını toplar ve hidrokarbona çevirir. İnsanların gıdası işte bu güneş ışığıdır. İnsan topraktan değil, güneş ışığından oluşmuştur. Bunu anlayan insana her dilde aydın, münevver vb. derler, ki bu ışıklı demektir. İnsanların çocukluk çağında Anadolu'da bu ışık yanmaya

başlayınca ağaçta Dryad² diye hayat dolu bir varlık sezinlemeye başlandı (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 122).

Yukarıdaki ifadeler ve tüm düşünsel metinler incelendiği zaman Balıkcı'nın, ışık insanı tipi özelliklerinde aydın, kendini bilime adanmış, toplumun sorunları ile ilgilenen ve toplumsal çıkarları önceleyen, bilgin, üretken ve tecrübe sahibi bir bireyi tanımlamaya çalıştığını söylemek mümkündür. Bu başlık altında düşünsel metinlerde geçen ve ışık insanı özelliğine sahip olduğu düşünülen yaşlıların, yaşlanma süreci yaşlanma türleri kapsamında değerlendirilmiştir.

5.1.1.1. Lizimakos ve Roma Efeslerinin Muazzam Yıkları

Merhaba Anadolu kitabında yer alan yazıda Balıkcı, Efes'teki iki yaşlıdan bahseder. Metinde Skipio'nun senato üyesi ve Terens'in oyun yazarı olduğu hakkında bilgi verilir. Metin incelendiği zaman bu iki aydının, yaşlılık döneminde hukuki meseleler ile sürgün edildikleri görülür:

Zama savaşında Kartaca'nın kaybedilmesi üzerine Skipio Afrikanus, Roma Senatosunca haksız yere, kamu parasını israf etmekle suçlanmış ve senatoda hesap vermeye çağrılmıştı. ...Bu kalp kırıcı suçlama sonunda yaşlı Skipio Efes'e geldi. Burada, kendisiyle aynı durumda olan Kartaca'lı oyun yazarı Terens ile karşılaştı, iki adam, o ilerlemiş yaşlarında, çocukların saflığını hatırlamak için çakıl taşları ve deniz kabukları toplamak üzere, Arkadyana boyunca deniz kıyısına yürürlerdi (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 102).

İfadelerde biyolojik yaşlanmanın, psikolojik yaşlanmanın ve toplumsal yaşlanmanın etkileri görülmektedir. Metin toplumsal yaşlanma açısından incelendiği zaman, ileri yaşta ceza alan iki yaşlıya yaşından dolayı ayrıcalık yapılmamıştır. Yaşlıların yerinde yaşlanmasına izin verilmediği görülür. Bu durum yaşlının psikolojisini olumsuz yönde etkileyebilir. Metinde ilerlemiş yaş vurgusu ardından yer alan çocukların saflığını anımsama ifadesi, geçmişe özlem olarak yorumlanabilir. Yaşlılıkta geçmişe olan özlem ve anıları anlatma isteği artabilir. Bu durum bireylerin psikolojisi ile ilişkilidir. Metinde yer alan ilerleyen yaştaki iki yaşlının yürüyüş yapmaları, yaşlanmanın biyolojik etkisi ile açıklanabilir. Burada yaşlanan bireylerin biyolojik açıdan bir kayıp yaşamadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürdüğü görülür.

² Anadolu Efsaneleri'nde Orman Perileri bölümünde anlatılan ağaçlarla birlikte yaşayan ve ölen mitolojik varlıklar Bkz. (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 119)

5.1.1.2. İyonya–Anadolu

Anadolu'nun Sesi kitabında, İyonya–Anadolu başlıklı yazıda ışıık insanı özelliği gösteren yaşının diğer yaşlılardan farklı olduğunu görmek mümkündür:

...İnsanoğlu tarihinin, işte bu, en kocaman olayı olmuştur. Yıl, i.ö. 586... Dört mavi limanlı Miletos kentinin deniz kenarında bir melengeç ağacı gölgesinde güleç yüzlü birkaç yaşlı insan oturuyordu. ...İhtiyarların biri, yanındaki güleç yüzlü ihtiyara “Thales, seni her günkünden neşeli görüyorum, yoksa bu yıl yine tüm yağhaneleri mi kiraladın?” diye sordu. Thales denilen yaşlı, güle güle cevapladı: “Hayır a canım, geçen yıl, senin gibi bir Fusiyyologos ticaretten ne anlar?” dediler de. ...Ticarete aklımı versem, çok zengin olacağımı ispat etmek için yağhaneleri kiralamıştım. Çünkü o yıl zeytinyağı ürününün bereketli olacağını sezmiştim. Böylece zeytinyağı fiyatını dilediğim gibi yükseltmiştim ki; görsünler, bir Fusiyyologos aklını para yapıcılığa verince n'olurmuş? Ama onu bir kez yaptım, o kadar... Öteki ihtiyar: “Öyleyse şimdi neye seviniyorsun?” Thales cevap verdi: “önümüzdeki yıl güneş, şu şu tarihte, tam olarak tutulacak. Bugün, tutulma gününün hesaplarını yaptım. Ona seviniyorum işte (Halikarnas Balıkçısı, 1992: 70-71).

Metni psikolojik yaşlanma boyutunda değerlendirmek mümkündür. İfadeler içinde her üç yaşının mutlu olduğu anlaşılır. Bu kapsamda yaşlıların, psikolojik açıdan bir iyilik hali içinde olduğunu söylemek mümkündür. Metinde Thales hakkında verilen bilgiler dikkate alındığında, Thales'in yaşlılık döneminde zihinsel işlevlerini hem kendi yararına hem toplum yararına kullanarak üretken olduğu görülür. Ancak metinde Thales'in insanlık yararına çalışmalar yapmaktan mutluluk duyduğu vurgulanır. Bu kapsamda Thales'in, metinde geçen diğer iki yaşlıdan farklı olarak aydın ve bilgin olduğu söylenebilir.

5.1.1.3. Foklar, Yunuslar

İmbat Serinliği'nde Foklar, Yunuslar yazısında Balıkçı, Akdeniz'deki deniz canlılarından bahseder. Metinde foklar ile insanların bezerliklerini anlatır. Metni kronolojik yaşlanma ve psikolojik yaşlanma açısından incelemek mümkündür:

...En çok oynayan yavru da insan yavrusudur. Yirmi yaşına dek oynar. Hatta spor diye, Kırkpınar pehlivan güreşi diye kırkına dek oynar. Çocukluk bir çeşit masumiyettir. Masumluğunu kaybetmeyenler, doksın yıl da yaşasa, gene de oynamakta devam eder. Ama romantizmayla tutuklanan bacaklarla on dört yaşındaki ocuk gibi lastik topla oynayamaz a.

Düşünce adamıdır, bir düşüncede bir gerçekten öteki gerçeğe gide gele, bir düşünce kuralı kurar. Ya da bir filozoftur, bir prensip sağa, bir prensip sola, bir felsefe sistemi kurar, o felsefe sisteminde oynar. Çünkü canı vardır, diridir, son nefesine dek oynamakta devam eder (Halikarnas Balıkçısı, 2011: 129).

İlk paragraf incelendiği zaman insanların yaş dönemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Metinde yer alan doksan yaş ifadesi kronolojik yaşlanmanın bir göstergesidir. Balıkçı, yaşla gelen biyolojik değişimler sonucunda yaşanan fiziksel kayıpları gençlik ile kıyaslayarak verir. Metinde yer alan *romatizmayla tutuklanan bacaklarla* ifadesi bunun bir göstergesidir. Bu kapsamda ilk paragrafta biyolojik yaşlanmanın bulguları vardır. İkinci paragrafta dikkat edildiği zaman, psikolojik yaşlanmanın etkileri görülür. Bireylerin yaşlılık dönemine vurgu yapılarak metinde *düşünce adamı-filozof* sözlerinin yer alması üretkenlik açısından değerlendirilebilir. Yaşlının ileri yaşlılık döneminde zihinsel işlevlerini kullanarak sistemler geliştirmesi, psikolojik açıdan yeterliliğinin bir göstergesidir. Metinde, Balıkçı'nın düşünsel üretkenliği özellikle yaşlılık döneminde sınırlandırdığı görülür.

5.1.1.4. Ve Herakleitos: “Aklın Öteki Devi”

Ve Herakleitos: “Aklın Öteki Devi” başlıklı yazı, *Anadolu Tanrıları* kitabı içinde Balıkçı'nın yazdığı önsözde geçmektedir. Balıkçı, Herakleitos'un yaşlanma sürecini ve yaşlılık dönemindeki üretkenliğini:

Aklın öteki devi Ephesos'lu Herakleitos'tur. “Hep akar ve hiçbir zaman hiçbir yerde durmaz” diyerek, dünyada bir “statu quo”nun varolamayacağını ilk anlayan Herakleitos'tur. Bu adamın huyu ve suyu, Ksenophanes'inkinden bambaşka idi. Siyasette bir aristokrat idi, ancak pek aydın olan birkaç seçkin zenginin anlayabileceği güç bir üslupta yazıyordu. İhtiyarlayınca, felsefe kitabını, Ephesos'ta Artemis tapınağına bıraktı ve son günlerini yaşamak üzere, kentin yanındaki bir ormana yapayalnız çekilip gitti. Kendisinden önce gelen İonya filozoflarının hepsinden daha büyük bir dehaya sahip olan, kendisinden sonra gelenleri heybetiyle etkileyen bu adam, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, fluksu, yani sürekli değişmeyi ve varlığın değişmeden ve akmadan ibaret olduğunu saptayan doktrini düşünüp bulmuştu. “Hep akar” ve “Biziz ve değiliz” dedi. Bununla kalmayarak, rölativite doktrinini buldu: “Kötü ve iyi aynı şeydir” diyordu... Bu hareket orfizm'e son verdi... Bu koca tehlikeye karşı savunan, Anadolu İyonya'sının ölümsüz düşünce adamlarıdır (Halikarnas Balıkçısı, 2018a: 28-29).

ifadeleri ile anlatılır. Metinde genel olarak yaşam boyu süren değişim, düşünce ve akıl vurgusu yapılmıştır. Metinde Herakleitos'un zihinsel aktivitelerinin yerinde olduğunu, sözcükleri kullanmadaki yetkinliğine yapılan vurguda görmek mümkündür. Bu durumu psikolojik yaşlanma içinde değerlendirmek mümkündür. Herakleitos'un, ilerleyen yaşa rağmen bilimde üretken olduğu görülür. Bu kapsamda birey yaşam boyu varolan yeteneklerini sürdürmüştür. Herakleitos eserini, yaşlılık döneminde topluma katkı sunmak için tapınağa bırakır. Bu durum ilerleyen yaşla birlikte maneviyata yöneldiğinin göstergesi olabilir. Metin toplumsal yaşlanma açısından incelendiği zaman Herakleitos'un yaşla birlikte

statü kaybettiği anlaşılır. Bireyin yaşlanmadan aristokrat bir sınıfa mensup olduğu görülür. Ancak yaşlanma ile birlikte birey yaşlılık dönemini geçirmek için şehirden uzak bir ormanı seçer. Bu durum Herakleitos'un toplumdan kendini geri çektiğini gösterir. Ayrıca toplumdan kopmadan önce maneviyata yönelerek tapınağa manevi bir hediye sunması, yaşlılıkta yoksulluğun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

5.1.1.5. Ön SÖZ

Anadolu Efsaneleri'nde yer alan Halikarnas Balıkçısı'nın ön sözünde Herodot'un yaşlılık döneminde üretken olduğunu görmek mümkündür.

Gezileri sırasında Herodotos krallarla, imparatorlarla, kahin ve papazlarla, köylülerle, yük taşıyan Anadolulu kadınlarla, dağ patikalarında eşeklerini süren sürücülerle, çam ormanlarının gölgesinde ağaç biçen tahtacılarla konuşmuştu. İhtiyarlayınca her aşık gibi parası tükenerek, pek fukara kalmıştı. İşte o zaman kalemi eline alıp görünüm dünyasına değgin belleğinde topladığı bin bir hoş olayı, kardeşleri insanoğullarına müjdelemeyi tasarlamıştı (Halikarnas Balıkçısı, 2018c: 17).

Metni biyolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma kapsamında incelenebilir. Herodot, yaşlanmadan önce geziler yapmaktadır. Yaşlılıkla birlikte bu gezileri bırakır. Bu durum biyolojik yaşlanma açısından, ilerleyen yaşla birlikte bireyde meydana gelen kayıpların sonucunda daha sakin bir yaşam tarzını benimsemesi olarak yorumlanabilir. Psikolojik yaşlanma açısından Herodot, kaybolan rolünü yenisi ile değiştirecek yeteneğe sahiptir. Birey bu yeni sürece uyum göstererek zihinsel işlevlerini kullanmayı tercih etmiştir. Bu kapsamda Herodot yaşlılık döneminde üretkenliği seçmiştir. Yaşlılık dönemi ürün olarak toplum için bir ürün ortaya çıkarır. Herodot'un aydın ve bilgin olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak, metinde *parası tükenerek, pek fukara kalması* ifadesi ile vurgulanan durum, yaşlı yoksulluğu olarak değerlendirilebilir. Toplumsal yaşlanma bakımından Herodot, ilerleyen yaşla birlikte yoksullaşmıştır.

5.1.1.6. Troya Savaşı

Anadolu Efsaneleri kitabında yer alan Troya Savaşı yazısı, biyolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma ile ilgili bilgiler içermektedir:

Akhaların büyük kahramanları sırasıyla Akhilleus, Aias, Diomedes'tir. İlias kurnazlığı ve şeytanlığı, ihtiyar Nestor ise akıllılığı, ihtiyatlılığı, tecrübeliliği ile an san salmıştı.

(...)

Troya tarafından, Troya kralı ihtiyar Priamos ve karısı Hekabe tedbirli insanlardır. ...Troya tarafında Troya kralı ak saçlı Priamos, karısı Hekabe ve oğulları Hektor, Troya zaptedilmezden önce öleceklerini bilirler (Halikarnas Balıkçısı, 2018c: 47-49).

Metinde yer alan ihtiyar Nestor'un özelliklerinden akıllık, psikolojik yaşlanmanın bir göstergesidir. İfadeler ilerleyen yaş karşısında bireyin zihinsel yeteneklerini koruduğunu gösterir. Metinde geçen tedbirli ve ihtiyatlılık sözleri, yaşlının tecrübe sahibi olması ile ilgilidir. Priamos ve Hekabe, tecrübelerine dayanarak savaş sonrasındaki durumu ön görür. Metinde genel olarak yaşlılıkta tecrübe vurgulanmıştır. Toplumsal yaşlanma kapsamında ifadeler incelendiği zaman Troya'yı yönetenin yaşlı bir kral olması dikkat çekicidir. Metinde yaşlının, toplumda tecrübesinden kaynaklı olarak yönetici konumunda olduğunu söylemek mümkündür. Troya Savaşı için her iki toplumun da yaşlıların tecrübesinden yararlanmayı seçtiği görülür. Ayrıca metinde geçen ak saçlı ifadesi, ilerleyen yaşla birlikte meydana gelen biyolojik kayıpların göstergesidir.

5.1.2. Tecrübe

5.1.2.1. Afrikalıların, “Ne Dansı Edersin?” Sorusu

Balıkçı'nın, Afrikalıların, “Ne Dansı Edersin?” Sorusu adlı yazısı *Düşün Yazıları* kitabında yer alır. Metni kronolojik yaşlanma açısından incelemek mümkündür. Metinde geçen “...*Hadi neyse biz yaşıımızı başımızı aldık, hanyasını da konyasını da gördük.*” ifadesi ilerleyen yaşla birlikte gelen tecrübenin göstergesi olarak değerlendirilebilir (Halikarnas Balıkçısı, 1985: 21).

5.1.2.2. Skamandros

Hey Koca Yurt kitabında Skamandros bölümünde kısa bir öykü ile karşılaşılır:

...Çocuk denecek kadar genç olan balıkçı, ihtiyar balıkçıya, “Bu ne yıldızı?” diye sordu. “Aaaaa, bilmiyor musun? Arkana bak,” diye cevapladı. Çocuk, “Arkamda gölgemden başka bir şey yok!” dedi. İhtiyar, “Bil bunu: Venüs'ten başka hiçbir yıldız, gölge salmaz. Güneş bir, ay iki, bir de bu sabah yıldızı üç... Göklerde bunlardan başka hiçbir şey gölge salmaz” cevabını verdi (Halikarnas Balıkçısı, 1989: 38).

Metin kronolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma açısından değerlendirildiğinde ilerleyen yaşla birlikte yaşlı, tecrübe ile bilgisini yeni nesle aktaran bilgili biri olarak işlenmiştir. Bu öyküde kuşaklararası iletişimi de görmek mümkündür.

5.1.2.3. Arakhne

Hey Koca Yurt kitabında yer alan Arakhne efsanesinde yaşlı bir kadının genç bir kızı uyardığı “ [Y]aşlı kadın, ‘Tanrıça Athena kendisine meydan okuyan ya da kendisini hor görene çok kızar. Öyle bir şey yaptınsa ona yalvar da seni bağışlasın kızım...’ dedi.” ifadelerinde görülmektedir (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 234-235). Metin toplumsal yaşlanma kapsamında değerlendirildiği zaman, tecrübenin genç kuşağa kuşaklararası iletişim ile aktarıldığı çıkarımı yapılabilir.

5.1.2.4. İtalya’nın En Büyük Klasik, Lirik Şairi: Torkuato Tasso

Altıncı Kıt Akdeniz’de yer alan İtalya’nın En Büyük Klasik, Lirik Şairi: Torkuato Tasso yazısında Kanuni Sultan Süleyman ile bir yaşlının konuşmalarına yer verilir:

...Süleyman gözlerini açınca önünde ak sakallı nur yüzlü bir ihtiyar gördü. Ona, “Sen kim oluyorsun ki gariplerin uykusunu bozuyorsun?” diye sordu. İhtiyar, “Sert sözlerim senin gayretine mahmuz ve kamcı olsun” dedi. Mağrur Türk bu tatlı yüzlü ihtiyara hayran kaldı. (Burada Tasso günün doğuşunu, Süleyman’la ihtiyarın konuşuşunu uzun uzadıya anlatır. İhtiyar göksel bir araba peyda eder. Süleyman’ın yaralarını iyi eder ve iki varlık -biri insan öteki hayal- göklerin yolunu tutarlar. Bu yolculuk sırasında Süleyman ihtiyara, “Bu kadar mucizeler yapıyorsun. Kaderin gelecekte Asya için ne gibi olaylar gizlediğini bana açıkla” der. İhtiyar herkesin kendisinin gelecekteki kaderinin yapıcısı olduğunu cevaplar.) İhtiyar, “Sana ancak şunu söyleyebilirim ki; Süleyman, sen Frenk imparatorluğunu kökünden sarsacaksın. Sen işte bu savaş için hazırlan. Şimdi kalın bir buğunun ötesinde imiş gibi geleceği görüyorum. Hoşuna gideceği için gördüklerimi söyleyeyim (Halikarnas Balıkcısı, 1991: 234).”

İfadeleri toplumsal yaşlanma boyutunda değerlendirmek mümkündür. Metinde yaşlının, bir yol gösterici ve gelecekte haber veren kişi olarak vurgulandığı görülür. Yaşlı sahip olduğu bilgi birikimini Kanuni Sultan Süleyman ile paylaşır. İfadelerde, yaşlıya saygı duyulduğu da görülür. Ayrıca metin biyolojik yaşlanma kapsamında değerlendirildiği takdirde, ak sakallı ifadesi yaşla gelen biyolojik değişimlerin bireyin dış görünüşüne yansımaları göstermektedir.

5.1.2.5. Symplegad Kayaları

Altın Post efsanesinin anlatıldığı Symplegad Kayaları adlı yazı, Balıkcı’nın *Anadolu Efsaneleri* kitabında yer alır. Metinde yaşla gelen tecrübenin kıymetini görmek mümkündür:

Altın Postçular Marmara'nın kuzey kıyılarına varınca Phineus adlı zavallı bir ihtiyara rasgelirler. Tanrı "Doğru söyler Apollon" bu adam gelecekte nelerin olacağını görme ve gördüklerini açık açık söyleme gücünü vermişmiş. ... Altın Postçular arasında poyraz rüzgarının iki oğlu varmış. İhtiyar yemeğe başlayınca kuşlar gelmiş, iki delikanlı kılıçlarını çekip kuşlara saldırınca, kuşlar kaçmış. ...Argo gemisinin denizcilerine Symplegad Kayalarının arasından bir kumru uçurarak geçidi denemeleri uyarısında bulunan bu Phineus imiş (Halikarnas Balıkçısı, 2018c: 38).

Metni toplumsal yaşlanma kapsamında incelemek mümkündür. İfadelerde Phineus'un, geleceği görme ve gördüklerini paylaşma gücüne sahip olması, onun tecrübe sahibi olduğunu göstermektedir. Edindiği bu bilgileri tecrübesiz Altın Postçular ile paylaşır ve yol gösterir. Bu kapsamda kuşaklararası bilgi aktarımı söz konusudur. Ayrıca ifadeleri biyolojik yaşlanma açısından değerlendirmek gerekir. Phineus, metinde zavallı sıfatı ile tanımlanır. Bu durum ilerleyen yaşla gelen biyolojik değişimlerin bireyde kayıplar yarattığının göstergesi olarak ifade edilebilir. Metnin ilerleyen kısmında, Phineus'un her gün besinleri kuşlar tarafın tüketildiği anlatılır. Bu durumu karşısında mücadele edecek gücünün olmadığı bilgisi verilir. Burada yaşla gelen biyolojik değişimler sonucunda kişinin günlük yaşam aktivitelerini sürdüremeyecek derecede etkilendiğini söylemek mümkündür. Yaşlı, bu sorunu genç nesil olan Altın Postçular'ın yardımı ile çözer. Bu durum bakıma muhtaçlık durumunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Genel olarak metinde her iki kuşağın da bir birine yardım ettiği görülür.

5.1.2.6. Midas ve Dionysos

Anadolu Efsaneleri'nde yer alan Midas ve Dionysos başlıklı yazıda, Dionysos ile ilgili "...çocukluğunda ihtiyar ve bekri bir satır olan Silenos'un himayesine verildi (Silenos ihtiyar satirlere verilen genel bir addır. Silenoslar ihtiyar, ama akıllı ve müzik ustasıdır). ...Dionysos arıcılığı ve asma yetiştirmeyi öğrendi." bilgisi verilir (Halikarnas Balıkçısı, 2018c: 90). Psikolojik yaşlanma ve biyolojik yaşlanma açısından metin değerlendirildiğinde, Silenos'un ilerleyen yaşa rağmen zihinsel işlevlerini koruduğu çıkarımı yapılabilir. Bu kapsamda sahip olduğu bilgi birikimini genç nesile aktardığı görülür. Bu durumda kuşaklararası iletişim söz konusudur. Ayrıca Silenos'un usta ve hoca olarak tanımlanması, toplumun tecrübe ve bilgi birikimi nedeniyle yaşlıya değer verdiğinin bir göstergesi olarak toplumsal yaşlanma türü içinde değerlendirilebilir.

5.1.3. Üretkenlik

5.1.3.1. Artemis Efes’e Geliyor

Artemis Efes’e Geliyor yazısı *Merhaba Anadolu*’da yer almaktadır. Metin kronolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma kapsamında bilgiler içermektedir.

İncil müjdecisi Sen Jan 100 yıla yakın yaşadığına göre, iki Sen Jan’ın yani İncil müjdecisi ve kutsal Jan’ların aynı kişi olması muhtemeldir. 4. İncil ile ‘Vahiyler’ arasındaki stil farkı, bunların iki ayrı kişiye ait yazılar olması kadar, aynı kişinin gençlik ve yaşlılık dönemlerine ait ayrıcalıkla da ilgili olabilir. İncil yazarı Sen Jan, Efeslilerin kültür düzeyine inerek onlara seslendiği için, dünyada İncil müjdelemeyi başlatan ilk insan olmayı başardı (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 78-79).

Metinde yer alan yüz yaş vurgusu kronolojik yaşlanmanın göstergesidir. Metinde Sen Jan’ın yazdığı İncil’in bir nüshasını yaşlılık döneminde yazmış olma ihtimali yer alır. Bu durum yaşlılıkta üretkenlik ile açıklanabilir. Bireyin zihinsel işlevlerini ve bilgi birikimini kullanarak yaşlılık döneminde toplum yararına bir ürün ortaya koyması psikolojik yaşlanma boyutu içinde değerlendirilebilir. Ancak bu bir olasılıktır. Bu nedenle metnin devamına bakıldığı zaman Sen Jan’ın, iletişim sırasında karşısındaki insanın kültür seviyesi anlayarak konuşmasının içeriğini şekillendirebilecek kadar kültürel donanım ve zihinsel yeterliliğe sahip olduğu bilgisine ulaşılır. Bu veri psikolojik yaşlanma kapsamında değerlendirildiğinde bireyin ilerleyen yaşta zihinsel işlevlerini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Metinde bireyin insanlarla iletişime geçerek sahip olduğu bilgi birikimini diğer insanlara aktardığı görülür. Toplumsal yaşlanma açısından birey toplumla bağlarını korumuş ve sosyal ilişkiler kurmuştur.

5.1.3.2. Devlet Konservatuvarı’nda “Giacomo PUCCINI”

Sonsuzluk Sessiz Büyür kitabı içindeki Devlet Konservatuvarı’nda “Giacomo PUCCINI” yazısı müzikle ilgilidir. Yazı içinde üretken yaşlı hakkında “...ufak yapılı, ak sakallı, alçakgönüllü İtri’yi bir düşünün... Çıplak ayak, dergahın ortasına gelip, hediye diye getirdiği ‘naat’ı kendisi söylüyor.” ifadelerine rastlanır (Halikarnas Balıkcısı, 2017: 234). İfadeler incelendiğinde *ak sakallı* sözleri, biyolojik yaşlanmanın bir göstergesidir. İlerleyen yaşla birlikte bireyin dış görünüşünde bir değişim olmuştur. Yaşlı ilerleyen yaşla birlikte dergaha gelir. Bu durumu psikolojik yaşlanma açısından değerlendirmek mümkündür. Yaşlanma sürecinde birey, yaşlanmanın getirdiği sorunlar ile başa çıkmak için manevi bir

yolu tercih edebilir. Ayrıca metinde yapılan çıplak ayak vurgusu ve dergaha maddi değeri olmayan bir hediyenin sunulması durumu yaşlı yoksulluğu olarak değerlendirilebilir. Bu durum toplumsal yaşlanmanın bir göstergesidir. İtri'nin bir *naat* getirerek dergahta bunu kendisinin söylemesi ise psikolojik yaşlanma kapsamında incelenebilir. İtri, ilerleyen yaşla birlikte zihinsel yeteneklerini korumuş ve yaşlılık döneminde bir eser üretmiştir.

5.1.3. Uzun Ömür

5.1.3.1. Homeros Üzerine

Düşün Yazıları kitabı, Homeros Üzerine bölümünde ölmeden önce kayıkla gidilen bir adadan bahsedilmektedir. Bu adada Hyperboreliler adında bir halk yaşar. Halkın tam olarak nerede yaşandığı bilinmemektedir. Metinde bu halkın uzun ömürlü olduğuna dair bilgiler yer almaktadır:

Hyperboreliler kutsal bir halk imiş, “andron makaron hamilon” mutlu bir insan topluluğu, ne hasta olur, ne de yaşlanırlarmış, flüt ve lir çalarlar, ve başlarına defne yapraklarından çelenkler koyarak dans ederler, boyuna şölen halinde bulunurlarmış. ...Pindar'la birlikte Bakkhylides de Hyperborelilerin bin yıl yaşadıklarını söyler. (Halikarnas Balıkcısı, 1985: 153).

Yukarıdaki ifadeler ölüm sonrasında bireylerin ulaştığı bir cennet betimlemesi gibidir. Ancak paragrafta Hyperborelilerin bin yıl yaşadığı belirtilir. Ayrıca Homeros Üzerine bölümünün tamamı incelendiği zaman insanların bu adaya ölmeden önce gittikleri ifade edilir. Metin psikolojik yaşlanma açısından değerlendirildiğinde adada yaşayanların mutlu hissettikleri, eğlenmek için aktiviteler düzenledikleri, hayattan zevk aldıkları ve uzun ömürlü oldukları görülür. Hyperborelilerin bin yıl yaşaması kronolojik yaşlanma bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

5.1.3.2. İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi

Düşün Yazıları kitabında yer alan İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi bölümünde, tanrıların nasıl genç kaldığı hakkında bir kısım mevcuttur:

Ra ihtiyarlayınca kemikleri gümüşe dönüşmüş... Osiris, Tammuz, Adonis, Attis ve onlar gibileri zorlu bir ölümle ölmüşler, sonra da yeniden dirilmişlerdi. Zeus Girit'te gömülü idi, Apollon ile Dionysos Delphoi'da, Kronos Sicilya'da, Hermes, Aphrodite ve Ares'in gömüleri ise Kıbrıs ve Trakya'da gösteriliyordu. ...Grek tanrıları tanrısal ambrosia ve nektar ile genç olarak korunuyordu (yalnız Homeros bir yerde tanrılar kimi zaman nektar yerine Maionia'nın yani Nif (Nymphaion) şimdi Kemal

Paşa ovasının şarabından içerlerdi, diyor). Bu yaşılanan tanrıların her biri bir birey değildi aslında, babalığını taşıdıkları birçok yeni kralın kendilerine katılmasıyla bir sürekliliği simgeleyen kişilerdi (Halikarnas Balıkcısı, 1985: 211).

Metinde tanrıların şarap içerek yaşlanmayı önledikleri anlatılır. Bu kapsamda metni biyolojik yaşlanma ve psikolojik yaşlanma açısından değerlendirmek mümkündür. Yaşlanma sürecinde ve yaşlılıkta beslenme bireyler açısından önemlidir. Beslenme fizyolojik ve biyolojik yaşlanmanın üzerinde etkili olabilir. Ayrıca metinde, tanrıların sonraki nesle simgesel aktarım yaptıkları vurgusu, toplumsal yaşlanma içinde değerlendirilebilir. Burada yaşlının, yaşla gelen değişimler sonucunda statüsünü genç nesle bıraktığı görülür.

5.1.3.3. Homeros'a Doğru

Hey Koca Yurt'ta yer alan Homeros'a Doğru bölümünde Balıkcı, Homeros'tan bir alıntı ile İonyalılar hakkında "...*'Bunlar olağan insanlardan çok ölümsüz tanrılara benziyorlardı. Uyurken gözlerde zaman kalmıyordu.'* Homeros, böyle demekle, *'Bunlar yaşlanmaz, sevinç ve mutluluklarıyla...'* demek istiyor." bilgilerini paylaşır (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 286). İfadeleri psikolojik yaşlanma kapsamında incelemek mümkündür. Yukarıdaki metin incelendiğinde hayattan zevk almak ve mutlu hissetmek İonyalıların psikolojisini olumlu yönde etkilemiştir. Bu kapsamda ilerleyen yaşla birlikte meydana gelen değişimler İonyalıların psikolojisine olumsuz yönde etki etmemiştir. İonyalılar kendilerini yaşlı hissetmemiştir.

5.1.3.4. Pamukkale

Balıkcı, *Merhaba Anadolu*'da Pamukkale ile ilgili yazısında Anadolu'daki ırmaklardan bahseder. Metinde, insana ait unsurların doğaya aktarıldığı görülür. Metinde yer alan "*İrmakların çoğu, çimenlerin üzerine yan gelmiş yaşlı birer Tanrı olarak temsil edilirdi.*" ifadelerini yaşlılıkta dinlenme olarak düşünmek mümkündür (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 110-111). Yaşlılıkta dinlenme bireyleri fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan çok destekleyebilir. Yaşlının yaşam kalitesinin artmasına ve yaşam memnuniyetinin yükselmesine olumlu yönde katkı sunabilir. Yaşlının daha aktif olmasını sağlayabilir. Bu kapsamda metinde biyolojik yaşlanmanın, psikolojik yaşlanmanın ve toplumsal yaşlanmanın göstergeleri yer almaktadır.

5.1.3.5. Kroisos ve Solon

Balıkçı'nın *Arşipel* kitabında yer alan Kroisos ve Solon adlı yazıda, kronolojik yaşla ilgili veriler ile karşılaştırılır:

...Özellikle Solon İ.Ö. 640 yılında doğuyor ve İ.Ö. 558 yılında ölüyor. (Dikkat!. Yılların sayısı İsa'dan önce eksiltilerek hesaplanır.) Kroisos 560'da doğuyor, 546'da 26 yaşında ölüyor. Yani Solon öldüğünde Kroisos sekiz yaşındaydı. Oysa yazılan konuşma [82] yaşında bir yaşlıyla, sekiz yaşında bir çocuk arasında yapılacak konuşmalardan değildir. Yukarıda verilen doğum ve ölüm tarihleri doğrudur (Halikarnas Balıkcısı, 1995d: 47).

İfadeleri kronolojik yaşlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür. Metinde geçen yaşlar incelendiğinde, dönemin şartlarına göre ömür uzunluğunun bireylere göre ciddi farklar gösterdiği görülür.

5.1.3.6. Ormanlarımız

Balıkçı, *İmbat Serinliği*'nde Ormanlarımız yazısında Zaro Ağa'nın yaşı hakkında “Yüz kırk yıl mı, yüz altmış yıl mı yaşamış olan Zaro Ağa, gençken -yani yüz şu kadar yıl önce- İstanbul'dan Ankara'ya at sırtında gitmiş.” bilgisini paylaşır (Halikarnas Balıkcısı, 2011: 87). Bu kapsamda metinde yer alan yüz kırk ile yüz altmış ya ifadeleri kronolojik yaşlanma hakkında bilgiler içerir.

5.1.4. Toplumsal Cinsiyet

5.1.4.1. Atina Kadınları

Hey Koca Yurt kitabında Atina kadınlarının günlük yaşamının anlatıldığı bölüm olan Atina Kadınları'nda, Halikarnas Balıkcısı Anadolu ve Atina'daki sosyal hayatı kıyaslamaktadır. Atina'da kadının haklarının kısıtlı olduğu görülmektedir. Metin içinde ilerleyen yaşla birlikte kadının, toplum tarafından kısıtlanan haklarını nasıl elde ettiği ifade edilir:

...Burada, Atina'nın o zamanki atasözlerinden birkaçını anmanın yeri geldi: “Çarşıda ve sokakta bir kadın görürsen, bu kimin karısı ya da kimin kızı diye değil, bu kimin ninesi diye sorabilirsin...” Çünkü, ihtiyarlamamış bir kadının çarşıda-sokakta görülmesi çok ayıp sayılırdı (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 40).

Yaşlanma türleri açısından değerlendirildiği zaman metinde hem biyolojik yaşlanmanın etkileri hem de toplumsal yaşlanmanın etkileri görülür. Yaşlılık dönemi açısından kadına yaşla gelen bir özgürlük söz konusudur. Kadının yaşla birlikte toplumdaki statüsü artmaktadır. Bu durum toplumsal yaşlanma türü kapsamındadır. Sokakta kadının genç ya da yaşlı olarak tanınması ise biyolojik yaşlanma etkilerinin dış görünüşte yarattığı değişimden kaynaklıdır.

5.1.5. Meslek

5.1.5.1. Çıplak Resim Ve Heykelin Beş Bin Yıllık Tarihi Vardır

Altıncı Kıta Akdeniz kitabında yer alan yazıda Balıkçı, Anadolu uygarlıklarında heykeller hakkında tarihsel bilgi verir. Anadolu'nun ünlü heykeltıraşlarından söz ederken yazısında kıyaslama yaparak Anadolu uygarlıklarındaki sanatsal ve kültürel zenginliğe vurgu yaptığı görülür. Bu kıyaslamalar geçmişten başlayarak modern dünyanın sanat anlayışına kadar getirilir. Balıkçı metinde İtalya Güzel Sanatlar Akademisi'nde okurken karşılaştığı bir durumu paylaşır. İlerleyen yaş ve meslekle ilgili “...*Hatta çıplak insan vücudu resmine akademi de denir. Bu nedenle güzel sanatlarla uğraşılın her yerde, her kentte dişi, erkek, kadın, çocuk, delikanlı, yaşlı modeller bulunur.*” ifadesi bazı meslek dallarında ilerleyen yaşa rağmen bireylerin mesleki konumunu koruduğunu gösterir (Halikarnas Balıkçısı, 1991: 176). Geçmiş rollerini sürdürme yolunu seçen bireyler böylece toplumsal yaşlanmanın getirmiş olduğu olumsuz etkileri aşmaya yönelebilir. Bu durumda birey yaşla gelen kayıplar karşısında mücadele etmeyi tercih etmektedir. Bu tercih psikolojik yaşlanmanın olumlu etkisi ile açıklanabilir.

5.1.6. Yoksulluk

5.1.6.1. Philemon ile Baukis

Philemon ile Baukis, Halikarnas Balıkçısı'nın *Anadolu Efsaneleri* kitabında yer alan bir efsanedir. Balıkçı'nın çoğu kitaplarında yer alan bu efsane, Bergama'da biri ıhlamur öteki çınar, birbirine sarılarak bir olmuş çok büyük ve halk arasında ilginç görülen ağaçlar hakkındadır. Efsaneye göre Zeus ve Hermes kılık değiştirerek halkın arasına karışır. Ancak gittikleri her kapıdan kovulurlar, sonunda onları Philemon ile Baukis adında ihtiyar bir çift

kabul eder. Çift misafirlere sofraya kurar. Yoksulluk içindeki evde ne bulurlarsa sofraya koyarlar: lahana, turp, yaban nanesi, siyah-yeşil zeytin, salata, külde pişmiş yumurta. Misafirlerin rahat etmeleri ve uzanarak oturmaları için de sedir kurmuşlardır. Yaşlı çift, testiden kupalara döktükleri şarabın hiç eksilmediğini fark eder. Akdenizle ilgili simgelere de yer verilen bu efsane de yaşlılıkta yoksulluğun izlerini “*Bu mutlu çift, karı koca olarak orada uzun yıllar, sevgi ve yoksulluk içinde yaşamış ve ihtiyarlamışlar.*” ifadelerinde görmek mümkündür (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 70). Efsane evlerine bekçilik etsin diye besledikleri tek kazlarını kesmek zorunda kalmaları vurgusu ile devam eder. Metin incelendiğinde toplumsal yaşlanmanın olumsuz etkisi görülmektedir. Toplumsal yaşlanmanın içerisinde yer alan yaşlı yoksulluğu toplumsal bir problem olarak güncelliğini korumaktadır.

Metin “...*Karı koca kesip pişirmek niyetiyle kaz tutmaya uğraşmışlar. Ama ihtiyaldan koşamadıkları için kazı tutamamışlar.*” şeklindeki ifadeler ile biyolojik yaşlanma açısından değerlendirilmeye imkan sunar (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 71). İfadelerden yaşla gelen değişimler neticesinde bireylerde meydana gelen biyolojik ve fizyolojik kayıpların yaşandığı çıkarımı yapılabilir.

Efsane yemeğin sonunda iki tanrının yaşlı çifti sular altında kalacak şehirden bir tepeye doğru çıkarması ile devam eder. Burada tanrılar yaşlı çifte tanrı olduklarını açıklar ve dileklerini sorar. Yaşlı çift tanrılardan “*Biz bu ihtiyar yaşımıza kadar, birlikte yaşadık. Özlediğimiz şu ki, birimiz daha önce ölüp ötekini ihtiyar kollarla mezara taşımak acısını çekmesin. İkimizde aynı anda ölelim...*” isteğinde bulunur (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 71-72). İfadeleri psikolojik yaşlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür. Özellikle yaşlılık döneminde eş kaybı yaşlının psikolojisine olumsuz yönde etki edebilir.

Efsane tanrıların bu dileği kabul etmesi ile devam eder. İhtiyar çift oradaki tapınakta bekçi olarak yaşar. Bir gün güneşin altında tapınağın bahçesinde gençlik anılarını oturup konuşmaktadırlar. Metnin bu kısmını da psikolojik yaşlanma kapsamında incelemek gerekir. Yaşlılık döneminde özellikle geçmişe dönerek anılardan bahsetmek geçmişe ve gençlik yıllarına duyulan özlem ile ilişkili olabilir. Aynı zamanda yaşlılık döneminde bireyler, yaşamlarını gözden geçirmeyi isteyebilir.

5.1.7. Sosyal Güvenlik

5.1.7.1. Papazlık Ve Laiklik

Halikarnas Balıkcısı'nın *Düşün Yazıları* kitabında din üzerine görüşlerini ifade ettiği Papazlık Ve Laiklik yazısında, yaşlanma ile ilgili olarak sosyal güvenlik konusu dikkat çekmektedir. Balıkcı, metinde geçmiş dönemlerde sosyal güvenliğin nasıl sağlandığını şu şekilde açıklar:

Hazreti Muhammet zamanında, makine çağına ve onun sonucu yeni ekonomik ve sosyal düşüncelerin uygulanmasına daha 1400 yıl vardı. Ama o zaman bile kölelerin azat edilmesi başlıca seaplardan sayılırdı. Bir yandan fitre ve zekâtlar da yaşlılığın sigortalanmasının başlangıcı sayılabilir (Halikarnas Balıkcısı, 1985: 118).

İfadelerden toplum içinde yaşlı yoksulluğunu aşmaya yönelik çözümler üretildiği görülmektedir. Yaşlılığın sigortalanması ve sosyal güvenlik toplumsal yaşlanmanın etkileri ile açıklanabilir.

5.1.8. Sağlık

5.1.8.1. İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi

Düşün Yazıları'nda yer alan İlyada ve Odise'nin Sansür Edilmesi yazısında Balıkcı, tarihteki bazı uygarlıkların tanrıların yaşlanmaması için yaptığı ritüellerden bahseder. metin incelendiği zaman “*Tanrıların gençliğinin korunması, onların ihtiyarlamaması zebunlaşmaması, yani düşkün hale gelmemeleri gerekti.*” ifadelerini biyolojik yaşlanma boyutunda değerlendirmek gerekir (Halikarnas Balıkcısı, 1985: 200). İlerleyen yaşla birlikte bireylerin, biyolojik açıdan ve fizyolojik açıdan kayıplar yaşayarak yaşlılık dönemini bakıma muhtaç şekilde geçirdiğini söylemek mümkündür. Yaşlılık dönemi bireyin hastalıklarla mücadele ettiği bir dönem haline gelebilir.

5.1.8.2. Hititliler

Balıkcı, *Hey Koca Yurt* adlı eserinde, Hititliler ile ilgili yazısında “*Ak sakallı tarih yaşlanmıştı, bunamıştı da ...*” ifadeleri ile bunamadan bahseder (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 93). Metinde benzetme yapılgı görülür. Bunama, günümüzde demans olarak ifade edilen bir hastalıktır. Metni yaşla gelen biyolojik kayıplar ve psikolojik kayıplar kapsamında

değerlendirmek mümkündür. Bunama ifadesi ise bireyin ilerleyen yaşla birlikte nöronlarında ve zihinsel işlevlerinde yaşanan olumsuz etkinin göstergesidir. Bu durum psikolojik yaşlanma boyutu içinde değerlendirilebilir. Metinde geçen *ak sakallı* ifadesi ise yaşlanan bireyin dış görünüşünde meydana gelen değişimin göstergesi olarak biyolojik yaşlanma ile ilgilidir.

5.1.8.3. Güzellik, Gülüş Ve Sevgi Tanrıçası Afrodit

Balıkçı, *Arşipel* kitabında yer alan Güzellik, Gülüş ve Sevgi Tanrıçası Afrodit yazısında, Tanrıça Afrodit konusunda bilgiler verir. İnsana ait özellikleri doğaya aktararak benzetme yaptığı bu yazıda biyolojik yaşlanmanın etkisini “... *Kaskatı, ciddi ve oturaklı meşe ağaçlarıyla yaşlı ve dimdik selviler bile en yüksek yaprak uçlarından ta en derin köklerine kadar sevgiyle titrediler.*” ifadelerinde görmek mümkündür (Halikarnas Balıkcısı, 1995d: 32) Metinde yaşlı ve dimdik olarak tasvir edilen selvi ağaçları, yaşlanmanın biyolojik ve fizyolojik kayıplardan ibaret olmadığını gösterir. Bireyler ilerleyen yaşa rağmen fiziksel sağlıklarını koruyabilir.

5.1.8.4. Knidos

Balıkçı *İmbat Serinliği* isimli eserinde Knidos’a yaptığı bir geziyi anlatır. Knidos yazısında 30 yıl aradan sonra tekrar Knidos’a gittiğini belirterek “...*Şehre yaşlı, ama dalgaları çınlatan bir ‘merhaba’ bağırdım.*” ifadesini kullanır (Halikarnas Balıkcısı, 2011: 105). İfadeleri psikolojik yaşlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür. Psikolojik yaşlanma kapsamında metin incelendiği zaman, Balıkçı’nın yaşlandığını kabul ettiği görülür. Balıkçı’nın içinde bulunduğu yaş ile barışıktır.

5.1.8.5. Bir Mektubu

Sonsuzluk Sessiz Büyür’de Balıkçı’nın 1972 yılında yazdığı bir mektup yer alır. Balıkçı’nın kendi yaşı ile ilgili “*Altmış beşlik bi gençken günde seksen kilometreye yol demezken, şimdi iki yüz metre yürüyünce, oturup dinlenmek zorunda kalıyorum. Durumu anlarsınız.*” ifadelerini paylaştığı görülür (Halikarnas Balıkcısı, 2017: 242). Metin kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma ve psikolojik yaşlanma kapsamında değerlendirilebilir. Kronolojik yaşlanma açısından metin incelendiği zaman Balıkçı’nın

seksen yaşındaki durumu ile altmış beş yaşındaki durumunu kıyasladığı görülür. İfadelerin içine mizah katar. Balıkçı *altmış beşlik bi gençken* ifadesi ile altmış beş yaşı yaşlılığın başladığı yaş olarak görmediğini vurgular. Balıkçı'nın metinde yaşlanma ya da ihtiyarlama kelimelerini kullanmadığı görülür. Her iki yaş arasında yapılan kıyaslama, biyolojik ve fizyolojik kayıplara odaklıdır. Metin biyolojik yaşlanma boyutuna göre değerlendirildiğinde, Balıkçı ilerleyen yaşla birlikte kendisinde meydana gelen değişimden bahseder. Eskisi gibi uzun yürüyüşler yapamadığının farkındadır. Bu kapsamda Balıkçı, biyolojik yaşlanmanın etkilerini sonucunda yaşlandığını kabul etmiştir.

5.1.8.6. Herakles

Heraklid'in son kralı olan Kandaules'un anlatıldığı *Anadolu Efsanesi* kitabında yer alan Herakles bölümünde, demans ile ilgili ifadeler görülür. Kandaules, mızak taşıyıcısı Gyges ile karısının güzelliğini konuşmaktadır. Balıkçı, olayı Herodotos'tan şöyle aktarır:

Kandaules yaşlanıp bunadıktan sonra karısına aşık olur, dünyanın en güzel kadınına malik olduğunu sanır. ... Kandaules bir gün hasta iken Gyges'e şöyle der:

“...sözlerime inanmadığını sanıyorum. ...İşte bundan dolayı onu çıplak görececek biçimde hareket et.”

(...)

...Gyges'i kral yatak odasına gizler... Kraliçenin soyunduğunu görür...(Halikarnas Balıkçısı, 2018c: 98-99)

Metin incelendiği zaman demansın yarattığı problemleri görmek pek mümkündür. Demansı, psikolojik yaşlanmanın bir göstergesi olarak açıklamak mümkündür. İlerleyen yaşla birlikte bireyin zihinsel işlevlerinde ve nöronlarında kayıplar meydana gelebilir.

5.1.9. Din

5.1.9.1. Hellenistan Düşünürleri

Balıkçı'nın, *Anadolu'nun Sesi* adlı kitabında yer alan Hellenistan Düşünürleri yazısında yaşlılıkta din hakkında psikolojik yaşlanmaya dair ifadelere yer verdiği görülür:

...kişisel bir Tanrı, bağlılık sağlar, umut kaynağı olur, yaşlıları avundurur, ayak altında çiğnenen fakir fukaraya, çektiklerine dayanım gücü verir, hırsla kaparozculuğu gemler. Böyle bir kimliği olan bir Tanrıya bağlanış bir de kişi ölümsüzlüğü kanısıyla katmerleşince kişiyi daha güzel puster ve ıktırır. Koyun ki böyle bir Tanrının varlığı ispatlanamaz. Varsın ispatlanmasın ve yalan olsun, işe yarayan kutsal bir yalandır a (Halikarnas Balıkçısı, 1992: 110).

Metni psikolojik yaşlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür. İlerleyen yaşla birlikte bireylerde dini ve manevi yönde bir eğilimin artabilir. Yaşlılık dönemi ölüme yakın bir dönem olarak düşünüldüğü zaman bireyin psikolojisinde olumsuz etkiler yaratabilir. Bu durumda bireyler ölüm kaygısı ile başa çıkmak için çeşitli çözümler bulabilir. Bunlardan biri de din olabilir.

5.1.10. Ölüm

5.1.10.1. Buhur (Günnük) Ağaçları/Doğanın Anadolu'ya İmtiyazı

Balıkçı, *Merhaba Anadolu*'da yaşlılık döneminin ölüme yakın bir dönem olduğunu “...Eskiden beri Anadolu'da hangi ağacın nereye dikileceği iyi bilinirdi. Sözgelimi, yaşlı, koyu yeşil selviyi mezarlığa, açık yeşil, hafif gölgeli çınarı da köy alanına dikerlerdi.” şeklinde benzetme yolu ile ifade eder (Halikarnas Balıkcısı, 1997b: 223). Yaşlılık döneminin ölüme yakın bir evre olarak toplum tarafından düşünülmesi toplumsal ön yargılardan kaynaklanabilir. Bu durumu, toplumsal yaşlanma kapsamında değerlendirmek yerinde olur.

5.1.11. Cinsellik

5.1.11.1. Sarı Kız Efsanesi

Balıkçı'nın *Hey Koca Yurt* kitabında yer alan Sarı Kız Efsanesi'nde Selmanı Pak ve Sarı Kız'ın aşkı anlatılmaktadır. Selmanı Pak, Sarı Kız'ı tanımadan önce yaşlıdır. Sarı Kız'a olan aşkı onu gençleştirir. Ancak Sarı Kız'ın birden kaybolması sonucunda tekrar yaşlanır. Bu durumu yaşlılık döneminde yaşanan eş kaybı ile açıklamak mümkündür. İlerleyen yaşta meydana gelen eş kaybı, yaşlının psikolojisini olumsuz yönde etkileyebilir. Yaşanan eş kaybının olumsuz etkisi metinde biyolojik göstergeler ile verilmiştir. Biyolojik yaşlanmanın göstergesi olarak metinde “*Selmanı Pak (Farisi) yaşlı idi, pir idi. ...Selman hemen orada ihtiyar, az önceki gibi ak sakallı dedeye döndü.*” ifadeleri yer almaktadır (Halikarnas Balıkcısı, 1989: 110). İfadeler incelendiği zaman Selmanı Pak'ın yaşla birlikte dış görünüşünde meydana gelen değişimler görülür. Bu değişimler biyolojik yaşlanmanın göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

5.1.11.2. Beşparmak Dağlarının Çoban Endimiyon Söylencesi

Balıkçı *Merhaba Anadolu*'da Beşparmak Dağlarının Çoban Endimiyon Söylencesi yazısında efsaneleri kıyaslamaktadır. Efsaneleri anlatırken “*Anadolu mitolojisinde Okyanus adındaki bir yaşlı adamın karısı Doris, ‘Nereid’ denilen birçok güzel denizkızı doğurmuştu.*” ifadesini biyolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma kapsamında incelemek mümkündür (Halikarnas Balıkçısı, 1997b: 183). Metinde ilerleyen yaşta bir adamın çocuk sahibi olduğu görülür. Cinsellikle ilgili yaşanan kimi sorunlar artan yaşla gelen biyolojik değişikliklerden kaynaklı sorunlar olabileceği gibi, bireylerin yaşam sürecinde yaşadığı değişimlerin birikerek yaşlılık döneminde sorun olarak ortaya çıkmasından kaynaklı da olabilir. Ancak burada asıl sebep yaşlılık dönemine ilişkin ve yaşlılara yönelik toplumdan kaynaklı ön yargılardır. Metinde artan yaşla birlikte cinselliğin kaybolmadığı görülür.

5.1.11.3. Artemis’in Efes’e Gelişi

Balıkçı, *Altıncı Kıta Akdeniz*'de yer alan Artemis'in Efes'e Gelişi yazısında Anadolu tanrıçaları hakkında bilgi verir. Yazıda Hellen tanrıçaları ile bir kıyaslama yapmıştır. Metin içinde Anadolu'da zamanla ana tanrıçanın nasıl üçe ayrıldığından bahseder. Üçlek Tanrıça ifadesi kullandığı bu tanrıçalar hakkında “*Troya yakınlarındaki İda dağının Frikyalı Afrodite de, Artemis gibi, kraliçe arı sayılırdı. Ayrıca yeni ayın hali (bekaret hilalini), dolunay (olgun dişi), eski ay da (yaşlanan dişi) simgelerdi.*” şeklinde verilen bilgide eski ay ve yaşlanan dişi arasında benzetme yolu ile bir bağ kurulduğu görülür (Halikarnas Balıkçısı, 1991: 93). Eski ay, dolunaydan sonra azalan ışık neticesinde ayın bir evresi olarak bilinir. İlerleyen yaşla birlikte kadınlar biyolojik ve fizyolojik kayıplar yaşayabilir. Bu durum biyolojik yaşlanmanın etkilerinden kaynaklanabilir. Toplumda yaşla birlikte kadınlarda doğurganlığın azaldığı düşünülür. Bu durum toplumsal yaşlanmanın etkileri içinde yer almaktadır.

5.1.11.4. Tarih ve Batı Görüşü

Balıkçı'nın *Anadolu'nun Sesi* isimli eserinde yer alan bu bölümde Anadolu uygarlıkları ile ilgili savunduğu tezleri kanıtlamaya çalıştığı görülür. Karşılaştırmalar yaptığı metinde Balıkçı benzetme yolu ile ihtiyarlamaktan bahseder. Balıkçı, yaşlanmanın biyolojik kayıplar getirdiğini “*İhtiyarlamış bir batıya karşın, çelik suyundan geçmiş ve büyük*

ihimallere gebe genç bir üçüncü dünya var.” ifadeleri ile örtük bir biçimde verir (Halikarnas Balıkcısı, 1992: 64-65). Metinde yer alan gebe genç ile ihtiyarın karşılaştırılması, doğurganlığın ilerleyen yaşla birlikte kaybolduğunu vurgular niteliktedir. Bu durum biyolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma ile açıklanabilir. Biyolojik yaşlanma açısından artan yaşla birlikte insanda biyolojik ve fizyolojik değişimler meydana gelir. Bu değişimler bireyin yaşlanma sürecinde kayıplar yaşamasına sebep olabilir. Ancak yaşlanmanın, biyolojik ve fizyolojik kayıpların yaşandığı bir süreç olduğu görüşü toplumsal bir ön yargı olarak düşünülebilir. Bu durumda metindeki ifadeler toplumsal yaşlanmayı yansıtır.

5.1.11.5. Sparta Hellenizmi

Anadolu’nun Sesi kitabında Anadolu uygarlıkları ve Sparta’nın kültürünü ve gündelik hayatındaki koşulları karşılaştıran Balıkcı, bu yazıda kadınların yaşam koşullarına da yer verir. Sparta Hellenizmi’nde kadınlar, yaşla gelen değişimler sonucunda elde ettikleri bir hak ise çok ilginçtir. Sparta’da bir erkeğin yaşla gelen değişim sonrasında yaşadığı biyolojik kayıplar sonucunda “...Kadının kocası ihtiyarsa, kadın bir güçlü gençten gebe kalabilirdi. İhtiyar koca da, doğan çocuğu kendi çocuğu sayardı.” ifadelerinde kadının bir hak elde ettiği görülür (Halikarnas Balıkcısı, 1992: 143). Metin biyolojik yaşlanma açısından değerlendirildiği zaman artan yaşla birlikte biyolojik ve fizyolojik değişimlerin erkekte meydana getirdiği etkiler görülür. Ayrıca metinde toplumsal yaşlanmanın etkisi görülmektedir. İfadeler, yaşlılıkta cinsellik konusunda olumsuz bir duruma işaret etmektedir. Bu nedenle metinde yaşlılıkta cinsellik konusunda toplumsal bir ön yargının olduğu söylenebilir.

5.1.11.6. Priapos

Anadolu Efsaneleri’nde tanrı tasvirinin yapıldığı bir bölümde yaşlılıkta cinselliğin kaybolmadığını “*Priapos kimi yol uzun sakallı ve satirler gibi dik üreme organlı bir ihtiyar...*” ifadesinde görmek mümkündür (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 40). Yaşlılıkta cinsellikle ilgili olarak toplum ve yaşlanan birey cinselliğin ilerleyen yaşta devam etmediğine ya da devam etmemesi gerektiğine inanabilir. Ayrıca cinsel sorunların nedeninin artan yaşla birlikte gelişen biyolojik ve fizyolojik değişimlerden kaynaklandığı

düşünülebilir. Bu durum toplumsal ön yargılardan kaynaklanabilir. Bu kapsamda yaşlılıkta cinselliği toplumsal yaşlanmanın kapsamında değerlendirmek yerinde olacaktır.

5.1.12. Kölelik

5.1.12.1. Hellenizmin Başkenti Atina

Anadolu'nun Sesi adlı kitapta Balıkcı, Hellenizmin Başkenti Atina başlıklı yazısında Atinalıların tarihsel süreçte kurdukları koloniler hakkında ve savaşlar konusunda bilgiler verir. Yazıda tarihsel süreçte uygarlıkları karşılaştırmalı olarak anlatılır. Balıkcı kölelik üzerine düşüncelerini paylaştığı bir bölümde “...[A]rtakalan halkın hepsi -ihtiyar, kadın, çoluk çocuk köle olarak sürüne sürüne Atinalılara verildi.” ifadesinde yaşlılardan bahsetmektedir (Halikarnas Balıkcısı, 1992: 139). Savaş sonrasında statü kaybeden halk köle olarak göçe zorlanmıştır. Metinde köleler arasında yaşlıların da bulunduğu görülür. Yaşlıya yaşından dolayı ayrıcalıklı davranılmamıştır. Bu kapsamda metinde toplumsal yaşlanmanın etkisi görülür.

5.1.12.2. Troya Savaşı

Balıkcı, *Anadolu Efsaneleri*'nde Troya Savaşı sırasında Akhalar'ın yaptığı kıyımları Homeros'un *İlyada*'sı üzerinden yorumlayarak aktarmaktadır. Metin incelendiği zaman yaşlıların savaş sonrasında köle olduğu görülür. Metinde Troya Kraliçesi Hekabe'nin düşüncelerine “*Kendi kendine, 'Artık Troya yok! Ben kimim? İnsanların koyun sürüsü gibi sürdükleri bir köle, evi yurdu olmayan ak saçlı bir kadın' diye düşünüyordu.*” ifadeleri ile yer verilir (Halikarnas Balıkcısı, 2018c: 56). Bu ifadeleri toplumsal yaşlanma ve biyolojik yaşlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür. Toplumda kültürel bir gösterge olan yaşlıya saygı toplumlara göre değişiklik gösterebilir. Toplumsal yaşlanma kapsamında metin değerlendirildiğinde yaşlıya yaşından dolayı hürmet edilmediği görülür. Yaşlı, toplumun diğer yaş kuşakları gibi köle olarak göç etmeye zorlanmıştır. Metin biyolojik yaşlanma kapsamında incelendiğinde, *ak saçlı* olarak dış görünüşte meydana gelen değişimden bahsedildiği görülür.

SONUÇ

Düşünsel metinler, yaşlanma teması kapsamında değerlendirildiğinde Balıkçı'nın açık şekilde ve örtük şekilde ifadelerine rastlanır. Balıkçı'nın düşünsel metinlerde anlatımını efsaneler aracılığı ile desteklediği görülür. Bu durum yaşlanma teması kapsamında yapılan analizlerde de ortaya çıkmıştır. Analizler sonucunda efsanelerde ve bazı mitolojik karakterlerde yaşlanma ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Metinlerde yer alan ifadelerinden Balıkçı'nın yaşlanma temasını çok çeşitli konularda işlediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu konular arasında; yaş, cinsiyet, meslek, sosyal güvenlik, yosulluk, sağlık, hastalık, din, ölüm, cinsellik, üretkenlik, tecrübe, kültür ve kölelik yer almaktadır. Metinlerde, kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanma olmak üzere dört yaşlanma türüne ait bulgulara rastlanmıştır. Ancak demografik yaşlanma türü açısından bir bulguya ulaşılamamıştır.

Balıkçı'nın, metinlerde kendi yaşlanma süreci ve yaşlılık dönemi hakkında bilgiler verdiği görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda Balıkçı'nın üretken bir şekilde yaşlandığını söylemek mümkündür. Balıkçı'nın Akdeniz ve Akdenizlilik ile ilgili düşünsel metinlerini, yaşlılık dönemi ürünü olarak değerlendirmek yerinde olur. Balıkçı'nın yaşam süreci içinde alana kazandırdığı eserler dikkate alındığı zaman kendisinin, düşünsel metinlerde geçen ışık insanı tipi özelliklerini gösteren aydın bir insan olduğunu söylemek mümkündür.

Gelecek araştırmalar açısından Halikarnas Balıkçısı'nın diğer metinlerinin yaşlanma türleri kapsamında analiz edilmesi alanyazına yeni katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Akay, A. (2015). Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın *gülen ada* hikâyesinde aktarılan değerler. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2: 78-92.
- Akçay, C. (2011). Yaşlanma ile ilgili kavramlar. C. Akçay (Ed.), *Yaşlılık kavramlar, kuramlar ve yaşlılığa hazırlık*. (ss. 9-20). İstanbul: Kriter.
- Akşin, S. (2008). Halikarnas Balıkcısı (Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı) (1866?-1973). A. Özgiray ve M. A. Erdoğan (Haz.), 1. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu: 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum içinde (ss. 53-57). Bodrum: Ortakent Yahşi Belediyesi.
- Altıntaş Toğral, E. E. (2019). *Halikarnas Balıkcısı'nın hikâyelerinin Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi açısından tematik incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Ataseven, B. (2012). Nitel bilimsel araştırmalarda veri kalitesinin önemi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(2): 543-564.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 5(2): 368-388.
- Bostan, İ. (1989). Akdeniz: Tarih. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (2): 231-234. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akdeniz> (erişim tarihi: 13.09.2020).
- Çetin, D. (2016). *Halikarnas Balıkcısı'nın romanlarında yapı, izlek ve insan*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Çetinkaya, F. (2015). Halikarnas Balıkcısı'nın hikâyelerine Psikanalitik Yaklaşım. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 505-527.
- Ekşigil, A. (2017). "İklim-i Cazibedarımız" Akdeniz. Erişim adresi: https://www.academia.edu/32995841/%C4%B0klim_i_Cazibedar%C4%B1m%C4%B1z_Akdeniz_Toplumsal_Tarih_Nisan_2017 (erişim tarihi: 12.11.2020).
- Ener Su, A. (2020). *Halikarnas Balıkcısı (Musa Cevat Şakir Kabaağaçlı)*. Erişim adresi: <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/halikarnas-balikcisi-musa-cevat> (erişim tarihi: 22.12.2020).
- Güneş, M. (2014). Klasik Türk Kültürü ve Edebiyatı yolunda bir sanatkar: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (1901-1962) *Huzur* Romanı ile Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın (Halikarnas Balıkcısı-1886-1973) *Aganta Burina Burinata* romanları üzerine. A. Özgiray ve M. A. Erdoğan (Haz.), 3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu içinde (ss. 497-505). İzmir: Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi.

- Halikarnas Balıkçısı, (1985). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 6: Düşün yazıları*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1989). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 16: Hey koca yurt*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1991). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 9: Altıncı kıta Akdeniz*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1992). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 8: Anadolu'nun sesi*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1995a). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 12: Gençlik denizlerinde*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1995b). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 11: Ege'den denize bırakılmış bir çiçek*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1995c). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 19: Dalgıçlar*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1995d). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 20: Arşipel*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1996a). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 18: Çiçeklerin düğünü*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1996b). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 21: Bulamaç*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1997a). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 10: Deniz gurbetçileri*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1997b). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 4: Merhaba Anadolu*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (1999). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 7: Ötelerin çocukları*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (2011). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 22: İmbat serinliği*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (2012). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 3: Mavi sürgün*. Ankara: Bilgi.
- Halikarnas Balıkçısı, (2017). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 13: Sonsuzluk sessiz büyür*. Ankara: Bilgi.

Halikarnas Balıkçısı, (2018a). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 15: Anadolu tanrıları*. Ankara: Bilgi.

Halikarnas Balıkçısı, (2018b). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 23: Merhaba Akdeniz*. Ankara: Bilgi.

Halikarnas Balıkçısı, (2018c). *Halikarnas Balıkçısı bütün eserleri 14: Anadolu efsaneleri*. Ankara: Bilgi.

Kabaağaçlı, C. Ş. (2017). Balıkçı'nın kendi kaleminden özgeçmişi. D. Türkdoğan (Ed.). *Anılarla Balıkçı'ya merhaba* (ss. 31-33). Ankara: Bilgi.

Kefeli, E. (2006). *Edebiyat coğrafyasında Akdeniz*. İstanbul: 3F.

Kılıçaslan, A. G. (2010). *Halikarnas Balıkçısı'nın hikâyesi ve romanlarında mitolojik unsurlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Kodal Gözütok, T. (2008). Halikarnas Balıkçısı'nın hikayelerinde “insan”. A. Özgiray ve M. A. Erdoğan, (Haz.), 1. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu: 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum içinde (ss. 277-305). Bodrum: Ortakent Yahşi Belediyesi.

Okay, C. (2016) Kabaağaçlı, Cevat Şakir. *TDV İslam Ansiklopedisi, (EK-1)*, 697-698. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kabaagaccli-cevat-sakir> (erişim tarihi: 13.09.2020).

Önal, İ. H. (1997). *Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı: hayatı-kişiliği-eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1):323-343.

Öztürk, F. (2014). Halikarnas Balıkçısı'nda Doğa, Estetik ve Akdeniz Uygarlığı'nın Kaynağı: Arşipel. *Mediterranean Journal of Humanities*, (IV)2: 207-213.

Sivri, M. ve Kuşça, S. (2013). Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde mitlerin izleri ve karşılaştırmalı mitolojiye katkısı. *Milli Folklor*, 25(97).

Tuncel, M. (1989). Akdeniz: Coğrafya *TDV İslam Ansiklopedisi, (2)*, 229-231. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akdeniz> (erişim tarihi: 13.09.2020).

Tekeli, İ. (2018). Akdeniz, Akdenizlilik ve Mobilite. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, (3), 7-29.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *İstatistiklerle Yaşlılar (Sayı: 27595)*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2019-33712> (erişim tarihi: 12.11.2020).

United Nations, New York. (2004). *World Population To 2300. Department of Economic and Social Affairs Population Division*. Erişim adresi: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/trends/WorldPop2300final.pdf> (erişim tarihi: 10.10.2020).

Yağcı, Ö. (2017). Halikarnas Balıkcısı aydınlığı (ve romanları). D. Türkdoğan (Ed.). *Anılarla Balıkçı'ya merhaba* (ss. 15-30). Ankara: Bilgi.

Yazıcı, N. (2002). *Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde tabiat*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yazıcı, N. (2011). Halikarnas Balıkcısı'nın yazınsal eserlerinde Türk Kimliğine ilişkin söylemler. *Türkbilig*, (22): 163-170.

Yetgin, D., Yılmaz, A. ve Kozak, N. (2018). Türkiye'de turist rehberliğinin öncüsü: Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(1), 128-138.

Yılmaz, A. (2013). Dünyada ve Türkiye'de yaşlılarda demografik değişiklikler. M. Altındış (Ed.), *Yaşlılarda güncel sağlık sorunları ve bakımı*. (ss. 1-9). İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık.

Yüce, A. (2018). *Türkiye Nüfusu Alarm Veriyor: 22 Yıl Sonra "Çok Yaşlı Ülkeler" Sınıfında*. Erişim adresi: <https://www.uhahaberajansi.com/turkiye-nufusu-alarm-veriyor-22-yil-sonra-cok-yasli-ulkeler-sinifinda/> (erişim tarihi: 12.11.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Antalya Lisesi	2013
Üniversite	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Gerontoloji Bölümü	2018
Akademik Deneyim	Konu	Yıl
Mesleki Uygulama Dersi/Staj	Demans Polikliniği, Antalya Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilimdalı Staj Yardımcı Danışmanı: Doç. Dr. Nur Ebru Barçın	26/09/2017- 01/06/2018
Lisans Tezi	Lisans Bitirme Tezi, Yaşlanma Sürecine Farklı Bir Bakış: Özel Çocuklara Sahip Ailelerin Yaşlanma Planları Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi: Türkan Yılmaz	2018
Yabancı dil	İngilizce	

